NOBEL 1929

Thomas Mann

Mario ve Sihirbaz

cem yayınevi

NOBEL DİZİSİ

MARİO VE SİHİRBAZ
Thomas MANN
Türkçesi: Kâmuran Şipal

3. Basım: Kasım 2004 / Cem Yayınevi
ISBN 975-406-694-9

Dizgi: Cem Yayınevi
Baskı: Umut Matbaası
(212) 637 09 34

CEM YAYINEVİ
İpek Sokağı No: 10
34433 Beyoğlu - İstanbul
Tel: (212) 293 41 70 Faks: 244 15 33

THOMAS MANN

Mario ve Sihirbaz

(Öyküler)

Türkçesi: Kâmuran Şipal

cem yayınevi

İÇİNDEKİLER

Küçük Fridemann 5
Tobias Mindernickel 45
Gardırop 59
Gömütlük Yolu 72
Harika Çocuk 85
Tren Kazası 100
Mario ve Sihirbaz 115

KÜÇÜK FRIEDEMANN

Kabahat sütannedeydi. Durumdan ilk kez kuşkulandığında, Bayan Konsul Friedemann'ın sütanneyi karşısına alıp bu kötü huyundan vazgeçmesi için o kadar nasihatte bulunması neye yaramış, kendisine o besleyici biradan başka her gün bir bardak kırmızı şarap vermesi ne yarar sağlamıştı? Kadının ispirto ocağında kullandığı ispirtoyu bile içecek duruma düştüğü ortaya çıkmıştı ansızın. Kendisini kapı dışarı edip yerine bir başkasını eve almaya kalmamış, olup bitmişti kaza. Anne Friedemann'la yetişkin üç kızı çıktıkları bir gezintiden eve döndüklerinde, yaklaşık bir aylık Johannes'i kundaklanmakta olduğu masanın üzerinden düşmüş, kısık bir sesle korkunç şekilde inildeyerek yerde yatarken bulmuşlardı; sütanne de aptal aptal yanıbaşında dikiliyordu.

Yerde tortop olmuş çırpınıp duran yavrucağı, bir yerini incitmemeye çalışarak sıkı bir muayeneden geçiren doktorun yüzünü ciddi, pek ciddi bir ifade bürümüştü; üç kızkardeş hıçkırarak bir köşede dikiliyor, Bayan Friedemann ise, yüreğinde korku, sesli sesli Tanrı'ya dua ediyordu.

Zavallı kadın, daha Johannes doğmadan başka felaketle karşılaşmış, Hollandalı Konsul kocasını ani olduğu kadar ağır bir hastalık elinden çekip almıştı; küçük Johannes'in iyileşip yaşayacağı umudunu içinde beslemeyecek kadar kolu kanadı kırık durumdaydı henüz. Ne var ki, topu topu aradan iki gün gibi bir zaman geçmiş, doktor, kadıncağızın yüreğini ferahlatan bir edayla elini sıkarak çocuk için bundan böyle hayati bir tehlikeden söz açılamayacağını, her şeyden önce hafif beyin sarsıntısının kesinlikle ortadan kalktığını, bunun da oğlanın bakışlarından anlaşılacağını, gözlerinin hiç de baştaki gibi bir noktaya dikilip kalmadığını açıklamıştı. Elbet beklemek, durumun ileride nasıl gelişeceğini görmek gerekiyordu. Karamsarlığa kapılmamalı, dediği gibi, umudu elden bırakmamalıydı...

2

Johannes Friedemann'ın doğup büyüdüğü gri ev, pek orta büyüklükte bile denemeyecek eski bir ticaret merkezinin kuzey kapısındaydı. Dışarıdan gelince çini döşeli geniş bir hole giriliyor, buradan korkuluğu beyaza boyanmış bir merdivenle evin üst katlarına çıkılıyordu. İlk kattaki salonun duvar kâğıtlarını sarı soluk kır manzaraları süslüyor, mahun ağacından ağır ve hantal bir masanın çevresinde dik arkalıklı koltuk ve kanepeler görülüyordu.

Johannes Friedemann, çocukluğunda sık sık salonda vakit geçirmiş, pervazında hep güzelliğiyle göz kamaştıran çiçeklerin yer aldığı pencere önünde, annesi-

nin ayaklarının dibinde bir tabureye oturarak, bir yandan annesinin düz taranmış kır saçlarını ve yumuşak tatlı yüzünü seyredip çevresine yaydığı hoş kokuyu solumuş, bir yandan kulaklarını açarak onun anlattığı güzelim masalları dinlemişti. Kimi zaman da babasının, ağarmış top sakalıyla güler yüzlü bu adamın resmini annesine getirtip bakmıştı. Şimdi cennette kendisi, diye açıklamıştı annesi her seferinde, orada babasının kendilerini beklediğini söylemişti.

Evin arkasında küçük bir bahçe yer alıyor, yakınlardaki bir şeker fabrikasından nerdeyse sürekli esip gelen baygın kokuya karşın, yaz mevsiminde günün hatırı sayılır bir bölümü genellikle burada geçiriliyordu. Dal budak salmış yaşlı bir ceviz ağacı vardı bahçede ve küçük Johannes çokluk ağacın gölgesinde alçacık bir iskemlede oturup ceviz kırıyor, bu sırada annesiyle artık büyüyüp koca kızlar olmuş üç ablası gri yelken bezinden yapılmış çadırda vakit geçiriyorlardı. Annesi başını ikide bir elindeki işten kaldırıyor, hüzün dolu bir sevecenlikle küçük Johannes'ten yana bir göz atıyordu.

Hani yakışıklı denemezdi Johannes için; sivri ve yüksek göğsü, hayli dışarılara taşan sırtı ve fazlasıyla uzun cılız kollarıyla alçacık iskemlede oturmuş, çevik hareketlerle harıl harıl cevizleri kırarken öylesine acayip bir görünüm sergiliyordu ki! Ama buna karşılık elleriyle ayakları ince ve narin yapılıydı, ceylanlarınki gibi iri kahverengi gözleri, yumuşak çizgilerle çevrelenmiş bir ağzı ve ipek gibi kumral saçları vardı. Yüzü iki omzunun arasında pek acınacak gibi durmasına karşın, nerdeyse güzel sayılabilirdi.

3

Yedi yaşına gelince, Küçük Friedemann okula yollanmış, bundan böyle yıllar bir tekdüzelik içinde hızla akıp gitmeye başlamıştı. Küçük Friedemann, her Allahın günü çarpık vücutlu kimselere özgü yürüyüşüyle dik çatılı evler ve dükkânlar arasından geçip Gotik kemerleriyle eski okul binasının yolunu tutuyordu. Evde okul ödevlerini yaptıktan sonra, güzelim renkli resimlerle donatılmış kitaplarını okuyor ya da bahçede vakit geçiriyordu. Ablaları ise, annelerinin hastalığı dolayısıyla ev işlerine bakıyor, kimi zaman da kalkıp eş dost toplantılarına gidiyorlardı; çünkü Friedemann'lar kentin kalbur üstü ailelerindendi. Ama ne yazık ki üç kızkardeşten hiçbiri evlenmemişti henüz, çünkü fazla bir drahomaları yoktu, üstelik kendileri de hayli çirkindi.

Johannes'in de kendi akranlarınca bir toplantıya, bir eğlenceye çağrıldığı oluyordu kuşkusuz; ama Johannes akranlarıyla düşüp kalkmaktan pek hoşlanmıyordu, oyunlarına katılamıyor, kendisine hep biraz çekimser ve soğuk davrandıklarından, onlarla arasında gerçek bir arkadaşlık bağı bir türlü kurulamıyordu.

Derken bir zaman gelmiş, Johannes onların ikide bir okul bahçesinde başlarından geçen kimi olaylardan birbirlerine söz açtıklarını işitmeye başlamıştı; arkadaşları falan ya da filan kıza yaptıkları kurlardan konuşurken, kendisi gözlerini iri iri açarak onların söylediklerine dikkatle kulak kabartıyor ve susuyordu. Arkadaşlarının yaşamını görünürde tastamam dolduran bu gibi olayların, beden eğitimi ve el topu gibi kendisinin

bir türlü üstesinden gelemediği konular arasında yer aldığını içinden geçiriyordu hep. Bu da ona bazen hüzün veriyordu; ama nihayet tek başına olmak ve başkalarının ilgilendiği şeylere ilgi duymamak öteden beri alıştığı şeydi.

Ama yine de bir gün gelip –onaltı yaşındaydı o zaman– kendi akranı bir kıza ansızın gönlünü kaptırmıştı Johannes. Kız, sınıf arkadaşlarından birinin kardeşiydi; sarışın, neşesinden kabına sığamayan delişmen biriydi; Friedemann, kızı bir fırsatla ağabeyinin yanında tanımıştı. Kızla birlikteyken ruhunu tuhaf bir sıkıntı basmış, kızın kendisine karşı çekimserlikle ve yapmacık bir içtenlikle davranması onu derin bir hüzne gömmüştü.

Bir yaz günü, öğleden sonra kentin önündeki set üzerinde tek başına dolaşırken, bir yasemin ağacının arkasında fısıltıyla konuşulduğunu işitmiş, dalların arasından dikkatle kulak kabartmıştı. Derken ağacın arkasındaki bir bankta gönlünü kaptırdığı kızın, kendisine hiç de yabancı olmayan uzun boylu, kızıl saçlı bir oğlanla oturduğunu görmüştü; oğlan, kolunu beline dolayıp kızı dudaklarından öpmüş, kız da onun öpücüğüne kikirdeyerek karşılık vermişti. Küçük Friedemann bunu görünce, hemen dönüp usulcacık oradan uzaklaşmıştı.

Başı her zamankinden daha çok omuzlarının arasına gömülmüş, elleri titremeye başlamış, göğsüne bıçak gibi saplanan bir sızı oradan boğazına doğru tırmanmıştı. Ama Friedemann bu sızıyı güç bela yutkunup uzaklaştırmış, elden gelen azim ve kararlılığı gösterip belini doğrultmuştu. 'Tamam', diye geçirmişti içinden, 'kapandı bu iş. Bir daha asla böyle şeyleri dert etmeye-

ceğim kendime. Başkalarını mutluluk ve neşeye boğan şey, bana yalnızca üzüntü ve acı veriyor. Benim için bitti. Bu işe paydos artık. Bir daha mı, tövbe!'

Verdiği karar rahatlatmıştı Friedemann'ı. Senin olsun demiş, süresiz senin olsun deyip çıkmıştı işin içinden. Ardından eve dönmüş, bir kitap açıp okumuş, bir ara eline kemanı alıp çalmıştı; çarpık göğsüne karşın keman çalmasını öğrenebilmişti çünkü.

4

Onyedi yaşında, okul bitince, çevresindeki herkes gibi Friedemann da ticaretle uğraşmaya heveslenmiş, Bay Schlievogt'un aşağıda, ırmak kenarındaki büyük kereste mağazasına çırak girmişti. Mağazada kendisine hoşgörüyle davranılmış, Friedemann da bu hoşgörüye güler yüzlü bir yakınlıkla karşılık vermişti. Bir huzur ve düzen havası içinde geçip gitmişti zaman. Ne var ki, yirmibir yaşında, uzun süredir hasta yatan annesini kaybetmişti.

Annesinin ölümü kendisi için büyük bir üzüntü kaynağı olmuş, Küçük Friedemann bu üzüntüyü uzun süre gönlünde saklayıp korumuştu. Üzüntünün tadını çıkarmış, büyük bir mutluluk gibi kendini üzüntüye adamış, bin bir çocukluk anısından yararlanarak besleyip büyütmüş onu, ilk güçlü yaşantısı sayılan bu üzücü olayı sömürüp durmuştu.

Bizim için 'mutlu' sözcüğüyle nitelenecek bir akış izlesin, izlemesin, yaşamın kendisi tek başına güzel değil miydi? Johannes Friedemann hissediyordu böyle ol-

duğunu ve hayatı seviyordu. Yaşamın bize sunabileceği en büyük mutluluğa sırt çevirmiş onun gibi birinin, erişebileceği küçük mutlulukların zevkini nasıl içten bir özenle çıkarabildiğini kimse bilemezdi. İlkbaharda kırlara açılıp parklarda dolaşmak, bir çiçeğin burcu burcu kokusunu solumak, bir kuşun ötüşünü dinlemek, bütün bunlar, insanın içini şükran duygusuyla dolduracak şeyler değil miydi?

Hayatın zevkini çıkarmak için eğitim denen şeyin gerekliliğini, hatta eğitimin hayatın zevkini çıkarmakla eşdeğer olduğunu da bilmiyor değildi Friedemann. Dolayısıyla, kendisini eğitip yetiştirmeye çalışıyordu. Müziği seviyor, örneğin kentte verilen hiçbir konseri kaçırmıyordu. Keman çalarken çarpık vücuduyla oluşturduğu alabildiğine acayip görünüme karşın, bu sazı giderek hiç de fena denemeyecek gibi çalmaya başlamıştı. Kemandan çıkardığı her güzel ve yumuşak ezgi, kıvançla dolduruyordu içini. Beri yandan, okuya okuya zamanla kentte kimsede eşine rastlanmayan edebî bir beğeninin sahibi olmuştu. Gerek ülke içinde, gerek dışında yayınlanan yeni yapıtların hepsinden haberi vardı. Bir şiirdeki ritim güzelliğinin tadına varabiliyor, incelikli bir öykünün mahrem havasını soluyabiliyordu... Nerdeyse bir epikürüyen* olduğu söylenebilirdi.

Her şeyin tadı çıkarılmaya değer olduğunu, mutlu ve mutsuz yaşantılar arasında bir ayrım yapmanın adeta budalalık sayılacağını öğrenmişti. Tüm duygu ve ruh durumlarını can ve gönülden kucaklıyor, neşelileri ka-

* Yunan filozofu Epikür'ün (İ.Ö. 341-271) öğretisini benimseyen kimse; ehlikeyf; zevk peşinde koşan kişi (Ç.N.).

Otuzuncu yaş gününü kutladığı aydınlık ve sıcak bir haziran günüydü; Bay Friedemann, öğle yemeğinden sonra başını Henriette'nin kendisi için dikip hazırladığı rule biçimindeki yastığa dayamış, ağzında iyi cins bir puro ve elinde seçkin bir kitap, bahçedeki gri çadırın içinde oturuyordu. Zaman zaman kitabı elinden bir kenara bırakıp yaşlı ceviz ağacındaki serçelerin şen şakrak cıvıltısına kulak kabartıyor, gözlerini çadırla ev arasındaki çakıl döşeli temiz yolda ve renk renk çiçek tarhlarıyla bezenmiş çimenlikte gezdiriyordu.

Küçük Friedemann sakal bırakmıyordu, yüzü zamanla hiç değişmemişti adeta; yalnız yüzündeki çizgiler zamanla eskisinden biraz daha belirginlik kazanmıştı, o kadar. İpek gibi saçlarını düz olarak yana tarıyordu.

Bir ara kitabı elinden dizleri üzerine indirip gözlerini kırpıştırarak güneşli mavi gökyüzüne baktı ve şöyle dedi kendi kendine: "İşte otuz yıl gelip geçti. Allah bilir ya, şunun şurasında bilemedin yirmi yıllık bir ömrüm kaldı. Bu yıllar da öncekiler gibi sessiz sedasız geçecek, huzur içinde kendilerini bekleyeceğim."

6

Aynı yılın temmuz ayında, kaymakamlık makamında ortalığı heyecana veren bir değişiklik başgösterdi. Yıllar yılı söz konusu makamı elinde bulundurmuş tıknaz ve babacan bölge kumandanı, kent sakinlerince pek sevilen biriydi; görevinden ayrılması herkesi üzmüştü. Boşalan yere de bir başkasının değil, başkentten Yar-

bay von Rinnlingen'in atanmasında hangi nedenler rol oynamıştı, Allah bilir.

Hani böyle bir değişiklik için pek de fena denemezdi; çünkü evli, ama çocuksuz biri olan yeni kaymakam kentin güney banliyösünde çok geniş bir villa kiralamış, buradan da onun kentte temelli yerleşeceği sonucuna varılmıştı. En azından son derece varlıklı biri olduğu söylentisi, gelirken yanında dört uşak, bazısı binmek, bazısı arabaya koşulmak üzere beş at, bir lando ve bir de hafif av arabası getirmesiyle kesinlik kazanmıştı.

Kaymakam Bey'le eşi çok geçmeden kentin önde gelen hatırı sayılır ailelerini ziyarete başlamıştı, isimleri herkesin ağzında dolaşıyordu; ama kent sakinlerinin asıl merak konusunu Kaymakam von Rinnlingen'in kendisi değil, eşi oluşturmaktaydı. Bayan von Rinnlingen'i ilk gördüklerinde şaşkına dönen kentteki erkekler, Kaymakam Bey'in eşiyle ilgili olarak bir yargıya varmaktan şimdilik kendilerini alıkoymuş, ama hanımlar Kaymakam Bey'in eşi Gerda von Rinnlingen'in hal ve tavrı konusunda hiç de olumlu bir not vermemişlerdi.

Avukat Hagenström'ün karısı konuşma arasında Henriette Friedemann'a Kaymakamı Bey'in eşiyle ilgili olarak: "Başkent havası hareketlerinde nasıl da seziliyor", demişti. "Eh, doğal bir şey. Sigara içiyor, ata biniyor, hepsi kabul! Ama davranışları serbest olmakla kalmayıp laubali aynı zamanda, hatta bu sözcük bile hafif kalıyor... Ne bileyim, hiç de çirkin değil, hatta şirin bile sayılabilir, ama öyleyken kadınsı bir albeniden yoksun; bakışında, gülüşünde, oturup kalkışında erkeklerin sevdiği şeyden eser yok. Cilveli biri değil; doğru-

su, Allah biliyor ya, cilve denen şeyi de övülmeye değer bulacak en son kişi benim. İyi ama, böyle çiçeği burnunda bir kadın –henüz yirmidört yaşında kendisi– o doğal çekicilikten yoksun kalabilir mi? Hayatım, öyle ağzı laf yapan cerbezeli biri değilim, ama ne demek istediğimi de biliyorum. Bizim erkeklerin şu sıra akılları başlarından gitmiş sanki. Ama göreceksin, birkaç hafta sonra yüzüne bakmayacak, ona sırt çevireceklerdir." Bunun üzerine: "Şey", dedi Froylayn Friedemann, "bir eli yağda, bir eli balda kadının."

"Ya kocası", diye sesini yükseltti Bayan Hagenström. "Nasıl da davranıyor kocasına görmeliydiniz! Göreceksiniz! Ben, evli bir kadının erkeklere biraz soğuk davranması gereğini savunanların başında gelirim. Ama kendi kocasına karşı nasıl davranıyor seninki? Ona buz gibi bir bakışı, acımaklı bir tonla 'Sevgili dostum!' deyişi var ki, insanı çileden çıkarıyor. Adam da efendi, çakı gibi, centilmen biri, kendine çok iyi bakmış kırk yaşlarında pırlanta gibi bir subay! Dört yıldır evlilermiş. Hayatım..."

7

Küçük Friedemann Bayan von Rinnlingen'i ilk kez kentin hemen baştan aşağı mağazaların doldurduğu ana caddesinde görebilmişti. Öğle vaktiydi karşılaştıklarında; Friedemann, kendisinin de birkaç kelime bir şey konuştuğu borsadaki toplantıdan henüz çıkmıştı.

Yusyuvarlak top sakalı ve müthiş gür kaşlarıyla alışılmadık ölçüde uzun boylu, iri kıyım biri olan tüc-

car Stephen'in yanı başında ufacık tefecik, ama kendisine bir paye vererek yürüyordu. İkisinin de başında siyah silindir şapkalar vardı, aşırı sıcaktan pardösülerinin düğmelerini açmışlardı. Politikadan konuşuyor, bastonlarının uçlarını belli bir ritim gözeterek yaya kaldırımına değdirip kaldırıyorlardı. Yolun yaklaşık yarısına gelmişlerdi ki, tüccar Stephen ansızın şöyle söyledi:

"Şu karşı arabadaki Bayan von Rinnlingen değilse, ne derseniz deyin!"

"Eh, güzel bir rastlantı", diye yanıtladı Küçük Friedemann, biraz kulak tırmalayıcı tiz sesiyle ve bir bekleyiş havası içinde dosdoğru karşıya baktı. "Şimdiye kadar bir türlü kısmet olup görememiştim kendisini. Evet, işte orada, sarı araba!"

Gerçekten de Bayan von Rinnlingen sarı av arabasına binmişti bugün; sülün gibi iki atı kendisi yönetiyor, normalde arabayı kullanan uşak kollarını kavuşturmuş onun arkasında oturuyordu. Bayan von Rinnlingen, pek açık renkte bol bir ceket geçirmişti sırtına, etekliği de yine açık renkteydi. Kızıla çalan sarışın saçları, kahverengi meşin bantla çevrili küçük, yuvarlak hasır şapkasının altından dışarı taşmıştı. Oval yüzünün rengi donuk beyazdı, birbirine alabildiğine yakın duran ela gözlerinin köşelerinde morumsu gölgeler seçiliyordu. Kısa, ama pek zarif burnun üstüne çillerden küçük bir eyer gelip oturmuştu, bu da pek yakışıyordu kendisine; ne var ki, ağzı güzel mi, değil mi, farkedilemiyordu pek; çünkü alt dudağını durmadan ileri geri oynatıyor, üst dudağına sürtüyordu.

Araba yaklaştığında, tüccar Stephen alabildiğine

derin bir saygıyla selam verdi. Küçük Friedemann da şapkasını çıkarıp selamladı Bayan von Rinnlingen'i, gözlerini dikerek dikkatle kadını süzdü. Bayan von Rinnlingen elindeki kamçıyı indirdi, başını hafifçe eğerek bayların selamına karşılık verdi, gözlerini sağda ve soldaki binalarla mağazaların vitrinlerinde gezdirerek ağır ağır geçti önlerinden.

Birkaç adım yürüdükten sonra, tüccar Stephen şöyle söyledi:

"Arabayla bir gezinti yaptı anlaşılan, şimdi de eve dönüyor."

Küçük Friedemann sesini çıkarmadı, kaldırıma dikti gözlerini, sonra birden başını kaldırıp tüccar Stephen'e baktı ve sordu:

"Efendim?"

Bay Stephen, o zekice sözlerini bir kez daha yineledi.

8

Bu olaydan üç gün sonraydı; Johannes Friedemann, her gün düzenli yaptığı gezintiden o gün öğle vakti saat oniki sularında eve dönmüştü. Saat yarım'da yemek yeniyordu; aradaki yarım saati sokak kapısının hemen sağındaki bürosunda geçirmek üzere holde ilerlerken karşıdan gelen hizmetçi:

"Ziyaretçiniz var, Bay Friedemann!" diye seslendi.

"Büroda mı?"

"Hayır, yukarıda, hanımefendilerin yanında."

"Kim?"

"Kaymakam von Rinnlingen ile eşi."

"Öyle mi", dedi Küçük Friedemann bunun üzerine. "O zaman hemen..."

Ardından merdivenleri çıkmaya koyuldu. Üst katta sofadan geçmiş, elini 'manzaralı salona' açılan yüksek ve beyaz kapının tokmağına tam uzatmıştı ki, ansızın durdu, bir adım geriledi, arkasına döndü, usulcacık geldiği gibi yine oradan uzaklaşmaya başladı. Yanında kimse yoktu, öyleyken sesini hayli yükselterek şöyle dedi kendi kendine:

"Hayır, hayır! Görmeyeyim daha iyi!"

Bürosuna inip masanın başına geçti, eline gazeteyi aldı, ama bir dakika sonra bıraktı yine, gözlerini yandaki pencereden dışarı çevirdi. Öylece oturup kaldı; hizmetçi gelip yemeğin hazır olduğunu haber verince, kalkıp yukarı çıktı. Ablalarının çoktan sofraya oturmuş kendisini beklediği yemek odasına girdi; üzerinde üç nota albümü duran sandalyesine geçip oturdu.

Tabaklara çorba koyan Henriette:

"Bil bakalım, Johannes, bugün kim ziyaret etti bizi?" dedi.

"Kim?" diye sordu Bay Friedemann.

"Yeni kaymakamla eşi."

"Öyle mi? Nazik bir davranış doğrusu!"

"Öyle", dedi Pfiffi, ağzının köşelerinde tükürükler birikerek. "Bana kalırsa, ikisi de hoş insan."

"Kesin bir şey varsa", dedi Friederike, "hiç gecikmeden bir karşı ziyarette bulunmalıyız. Bana sorarsanız, yarın değil öbür gün, yani pazar günü gidelim derim."

"Evet, pazar günü", diye yineledi Henriette ile Pfiffi.

"Sen de herhalde geleceksin bizimle, Johannes?" diye sordu Friederike.

"Tabii gelecek", dedi Pfiffi ve silkindi ardından. Bay Friedemann soruyu duymazdan gelmişti, sessiz ve kaygılı bir yüzle çorbasını içiyordu. Belli bir yöne, tekin olmayan bir sese kulak kabartmış dinler gibiydi.

9

Ertesi akşam Şehir Tiyatrosu'nda Lohengrin operası temsil ediliyordu ve kentin bütün aydın kişileri tiyatrodaydı. Fazla büyük denemeyecek salon tıklım tıklımdı, havayı bir uğultu, gaz ve parfüm kokusu doldurmuştu. Gerek salonda, gerek galerilerde bütün dürbünler on üç numaralı locaya çevrilmişti; çünkü Bay von Rinnlingen ile eşi o akşam ilk kez tiyatroya gelmiş ve kent sakinleri karı kocayı nihayet doya doya seyredip inceleme fırsatını bulmuştu.

Küçük Friedemann, üzerinde gömleğinin üçgen biçiminde öne çıkan pırıl pırıl beyaz göğüslüğüyle kusursuz siyah bir giysi, locasına –onüç numaralı loca– tam girmek üzereydi ki, eşikte irkilip geriye çekildi, elini alnına götürür gibi yaptı, burun kanatları asabi bir kasılmayla bir an açıldı. Ardından Bayan von Rinnlingen'in solundaki yerine oturdu.

Operanın uvertür bölümü başlayıp Bayan von Rinnlingen locanın korkuluğu üzerine eğildiğinde, Küçük Friedemann göz ucuyla şöyle bir baktı kendisine. Bayan von Rinnlingen'in üzerinde açık renk bir tuvalet vardı, tiyatroda biraz dekolte giyinmiş tek kadın olarak

dikkati çekiyordu. Giysisinin yenleri pek geniş ve kabarıktı, beyaz eldivenleri dirseklerine kadar çıkıyordu. Biraz tombul bir görünümü vardı, geçen gün sırtında geniş ceketle pek farkedilmemişti bu. Göğsü tümüyle inip kalkıyor, kızıla çalan sarışın saçlarının topuzu bütün ağırlığıyla hayli aşağılara sarkıyordu.

Küçük Friedemann'ın soluk benzi, her zamankinden çok daha soluktu. Düz olarak yana taranmış saçlarının altında, alnının üzerinde ter damlacıkları seçiliyordu. Bayan von Rinnlingen, kırmızı kadife kaplı korkuluk üzerine dayadığı sol kolundan eldiveni sıyırıp almıştı; hiçbir ziynet eşyasının süslemediği elin kendisi gibi soluk mavi damarlarla bezenmiş tombul ve mat beyazlıktaki kol Friedemann'ın gözlerinin önünden gitmiyor, bakışlarını koldan bir türlü koparıp alamıyordu.

Kemanlar şakıyor, arada gümbür gümbür öten boru sesleri duyuluyor, Telramund'un savaşta düşüp ölmesi üzerine orkestrada genel bir bayram havası esiyor, Bay Friedemann, sessiz ve benzi soluk, başını omuzlarının arasına gömmüş, bir elinin işaret parmağı ağzında, öteki eli redingotunun yeninin üzerinde, hiç kımıldamadan oturuyordu.

Perde inerken, Bayan von Rinnlingen kocasıyla kalkıp locadan çıktı. Friedemann, gözlerini çevirip bakmadan farkına varmıştı bunun; onlar gidince, mendilini alnında hafifçecik gezdirdi, birden doğrulup koridora açılan kapıya yöneldi, sonra dönüp yeniden koltuğa çöktü, daha önceki konumda hiç kımıldamadan oturdu.

Zil sesi duyulup karı koca yeniden locaya döndüğünde, Bay von Rinnlingen'in bakışlarının kendi üzerine çevrildiğini hissetti ve elinde olmadan başını kaldı-

rıp kadına baktı. Göz göze geldiklerinde, Bayan von Rinnlingen hiç de başını döndüreyim demedi, en ufak bir şaşkınlık belirtisi göstermeden Friedemann'ı dikkatle süzdü, sonunda Friedemann'ın kendisi, yenik düşmüş ve aşağılanmış, gözlerini indirdi. Yüzünün rengi daha da sararmıştı, içinde tatlı tatlı çağlayan acayip bir öfkenin kabardığını duydu. Derken müzik başladı.

Perdenin bitimine doğru, Bayan von Rinnlingen yelpazesini düşürdü yere; yelpaze, Bay Friedemann'ın hemen yanıbaşına düşmüştü Her ikisi de yelpazeyi almak için eğildi, ama yelpazeyi daha önce yakalayan Bayan von Rinnlingen olmuştu ve Friedemann'a alaylı bir gülümsemeyle: "Teşekkür ederim", dedi.

Yelpazeyi almak için eğildiklerinde, başları nerdeyse birbirine değmiş, Friedemann bir an Bayan von Rinnlingen'in göğsünün sıcacık kokusunu solumuştu. Yüzü gözü çarpılmış, tüm vücudu ezilip büzülmüştü; kalbi öylesine şiddetle ve gümbürtüyle çarpmaya başlamıştı ki, nefesi tıkanmıştı adeta. Pek kısa bir süre sonra altındaki koltuğu geriye itip usulcacık doğrulmuş, yine öyle usulcacık locadan çıkıp gitmişti.

10

Peşinde müzik sesleri, Bay Friedemann, koridordan geçerek gardıroba geldi, silindir şapkasını, açık renk pardösüsünü ve bastonunu alarak merdivenleri inip sokağa çıktı.

Sıcak ve sessiz bir akşamdı. Fenerlerin ışığında üçgen biçimindeki dik çatılarıyla gri evler, yıldızların yu-

muşak ve ışıl ışıl parıldadığı bir gökyüzünün altında suskun duruyordu. Friedemann'ın yolda karşılaştığı üç, beş kişinin ayak sesleri kaldırımlarda yankılanmaktaydı. Bunlardan biri selam verdi kendisine, ama Friedemann farketmedi; başını iyice yere eğmişti, ileri doğru çıkık sivri göğsü titriyor, işte öylesine güçlükle nefes alıyordu. Arada bir usulcacık: "Allahım! Allahım!" diye mırıldanıyordu kendi kendine.

Dehşet ve korkuyla gözlerini kendi içine çevirmiş, o güne kadar hep yumuşak bir özenle üzerine titrediği, öylesine yumuşak ve aklı başında üzerlerine eğildiği duygularının nasıl şimdi kökünden sökülüp atıldığını, allak bullak edildiğini, içinin dışına çıkarıldığını görüyordu. Ve ansızın, büsbütün yenik düşmüş, baş dönmesi, esriklik, özlem ve acı karışımı bir duyguyla yoldaki fenerlerden birine yaslandı, bütün vücudu titriyordu.

"Gerda!" dedi fısıldar gibi:

Hiçbir taraftan bir ses gelmedi. Görünürde kimseler yoktu. Küçük Friedemann, kendini toparlayıp yeniden yürümeye başladı. Hayli dik bir yokuşla ırmağa inen Tiyatro Caddesi'nden çıkmıştı yukarı; derken kuzey yönündeki ana caddeye saptı, eve yöneldi.

Nasıl da bakmıştı kendisine Bayan von Rinnlingen! Nasıl? Gözlerini yere indirmeye mi zorlamıştı onu? Bakışıyla onu alçaltmış mıydı? Oysa o bir kadın, kendisi bir erkek değil miydi? Ve Bayan von Rinnlingen'in o bir tuhaf ela gözleri, bu sırada duyduğu hazdan bayağı titrememiş miydi?

Bir kez daha o gözü kararmış şehevî hıncın yüreğinde kabardığını hissetti Friedemann; ama derken Bayan von Rinnlingen'in başının başına dokunup vücudu-

nun rayihasını soluduğu anı düşündü, bir kez daha durdu olduğu yerde, çarpık vücuduyla geriye kaykıldı, havayı dişlerinin arasından içine çekerek yeniden düpedüz çaresiz, umutsuz, kendini kaybetmiş:

"Allahım! Allahım!" diye mırıldandı.

Sonra farkında olmaksızın yeniden yürümeye koyuldu, akşamın bunaltıcı havasında, çın çın öten tenha caddelerde ağır ağır ilerledi, sonunda evin önünde buldu kendini. Taşlıkta bir an bekledi, bodrumdaki serin kokuyu çekti içine, ardından bürosuna girdi.

Açık duran pencere önündeki masasının başına oturdu ve birinin getirip masa üzerindeki su bardağının içine koyduğu kocaman sarı güle dikti gözlerini. Birden gülü aldı, burcu burcu kokusunu gözleri kapalı içine çekti, ama sonra yorgun ve mahzun bir tavırla bir kenara itti. Yo, yo, bitmişti her şey! Bu kokunun artık ne anlamı vardı onun için? Şimdiye kadar 'mutluluğum' diye baktığı her şeyin ne önemi kalmıştı artık...

Başını yana döndürerek gözlerini dışarı çevirdi, sessizlik içindeki caddeye bakmaya koyuldu. Arada bir ayak sesleri işitiliyor, sesler kaldırımlarda yankılanıp uzaklaşıyordu. Gökte yıldızlar çakıp çakıp sönmekteydi. Nasıl da ölesiye yorgun ve halsiz düşmüştü! Kafasının içi bomboştu; umutsuzluğu giderek çözülüp dağılıyor, kocaman, yumuşak bir hüzne dönüşüyordu. Birkaç şiir dizesi zihninden pır pır edip geçti, Lohengrin'in müziği yeniden kulaklarında yankılandı, Bayan von Rinnlingen'in vücudunu bir kez daha karşısında görür gibi oldu: Kolu, locanın korkuluğunun kırmızı kadifesi üzerinde dinleniyordu. Derken derin, hummalı ve sağır bir uykunun içine yuvarlandı.

11

İkide bir uyanacak gibi oldu Friedemann, ama uyanmaktan korktu, her defasında yeni bir bilinçsizlikten içeri kaydı. Ortalık iyice aydınlanmıştı ki açtı gözlerini ve ağrılı kocaman bir bakışla çevresine bakındı. Her şey açık seçik gözlerinin önündeydi; sanki uyku, acısını bir an olsun dindirmemişti.

Başı sersem gibiydi, gözleri yanıyordu. Elini yüzünü yıkayıp alnına kolanya sürdükten sonra, biraz kendine gelir gibi oldu, rahatladı, eskisi gibi açık duran pencere önündeki sandalyede sessiz oturmaya başladı. Sabahın henüz pek erken vaktiydi, yaklaşık beş sularıydı. Evin önünden zaman zaman bir fırıncı çırağı geçiyor, ortalıkta başkaca kimse görülmüyordu. Karşı evin pencerelerindeki pancurlar henüz tümüyle inikti. Ama kuşlar ötmeye başlamıştı ve gökyüzü pırıl pırıl bir mavilik içindeydi. Olağanüstü güzellikte bir pazar sabahıydı.

Ansızın Küçük Friedemann'ın bir rahatlık ve güven duygusu doldurdu içini. Neden korkuyordu? Her şey eskisi gibi değil miydi? Evet, dün fena bir bunalım geçirmişti, ama artık sona ermiş olmalıydı bu! Henüz vakit geç sayılmazdı, henüz felaketi başından savabilirdi! Bunalımın yeniden başgöstermesine yol açacak tüm nedenlere kapayabilirdi kapıları; bu gücün kendisinde bulunduğunu hissediyor, felaketi altedecek ve onu kökünden boğup atacak gücü kendinde görüyordu.

Saat yedi buçuğu vurmuştu ki, Friederike odaya girdi ve elindeki kahveyi arka duvara bitişik deri kanepe önünde duran yuvarlak sehpanın üzerine bıraktı.

"İyi sabahlar, Johannes", dedi. "Kahvaltını getirdim."

"Teşekkür ederim", diye yanıtladı Friedemann.

"Ne diyecektim, sevgili Friederike, üzgünüm, bugünkü ziyareti bensiz yapacaksınız. Kendimi sizinle gelecek kadar iyi hissetmiyorum. Gece uyuyamadım pek, başımda bir ağrı var. Sözün kısası, sizden ricam..."

Friederike şöyle karşılık verdi:

"Yazık! Ama bu ziyaretten de büsbütün vazgeçemezsin. Ancak, söylediğin de doğru, hasta bir halin var. Benim migren iğnesini getireyim, ister misin?"

"Yo, kalsın!" dedi Friedemann. "Geçer sanırım."

Bunun üzerine çıkıp gitti Friederike.

Friedemann, masanın önünde dikilerek acele etmeden kahvesini içti, çöreğini yedi. Kendi kendinden şikâyeti yoktu, azim ve kararlılığı içini gururla dolduruyordu. Kahvaltıdan sonra bir puro yaktı, yeniden pencerenin önüne geçip kuruldu. Kahvaltı iyi gelmişti; kendini mutlu hissediyor, içi umutla dolup taşıyordu. Eline bir kitap aldı, bir yandan okuyup, bir yandan purosunu tüttürdü: arada gözlerini kırpıştırarak dışarıda parıldayan güneşe baktı.

Sokak canlanmıştı artık; tangır tungur araba gürültüleri, birbiriyle konuşan insan sesleri, atlı tramvayların zil vuruşları pencereden içeri doluyordu; ama bütün bu gürültü ve sesler arasında kuşların cıvıl cıvıl ötüştüğü işitiliyor, parlak mavi gökyüzünden ılık ve yumuşak bir esinti kopup geliyordu.

Saat on sularında ablalarının taşlıktan gelen ayak seslerini işitti Friedemann; sokak kapısının gıcırdaya-

rak açıldığını duydu ve aklı başka yerde, az sonra üç kızkardeşin pencerenin önünden yürüyüp gittiğini gördü. Aradan bir saat geçti; içindeki mutluluk duygusu büyüdü giderek.

Yüreği aşırı bir coşkuyla dolup taşmaya başlamıştı. Bu ne bulunmaz bir havaydı! Ne güzel cıvıldaşıp duruyordu kuşlar! Biraz çıkıp dolaşsa nasıl olurdu acaba? Ve ansızın, içine tatlı bir korku salarak, bir düşünce tek başına belirdi kafasında: Kalkıp ona gitsem mi? İçinde başkaldıran tüm korkutucu uyarıları adeta kaslarını zorlayarak sustururken, mutlu bir kararlılıkla ekledi: Evet, ona gideceğim!

Ardından pazarları giydiği siyah kostümü geçirdi sırtına, silindir şapkasını ve bastonunu aldı, çabuk çabuk soluyarak acele adımlarla bütün kenti bir baştan bir başa geçip güneydeki banliyöye geldi. Bir tek kişiye rastlamadan, düpedüz dalgın ve heyecan içinde, her adımda, başını hızlı hızlı indirip kaldırarak yürüdü, kent dışında iki yanını kestane ağaçlarının kuşattığı yol üzerindeki kırmızı bir villanın önüne gelip durdu. Girişte "Kaymakam von Rinnlingen" yazısı okunuyordu.

12

Birden bir titreme kapladı vücudunu, kalbi hızlı hızlı ve gümbürtüyle göğsünü dövmeye başladı. Girişte ilerleyip kapıya gelerek zili çaldı. Artık iş kesinleşmiş, dönüş yolu kapanmıştı. İş olacağına varır, diye geçirdi zihninden. İçine ansızın bir ölüm sessizliği yürümüştü.

Kapı birden açıldı; holde kendisini karşılayan uşak,

uzattığı kartviziti aldı, merdiveni acele çıkmaya koyuldu. Basamakların üzerine kırmızı bir yolluk yayılmıştı; gözlerini yolluğa dikti Friedemann. Derken dönüp gelen uşak, hanımefendinin yukarıda kendisini beklediğini haber verdi.

Yukarıda, salona açılan kapının yanıbaşına bastonunu bırakıp aynaya bir göz attı Friedemann. Yüzü solgundu, kızarmış gözlerinin üstünde saç telleri alnına yapışmıştı; silindir şapkayı tutan eli titriyordu.

Uşağın açtığı kapıdan girdi içeri. Kendini hayli büyük loş bir salonda buldu; perdeler kapatılmıştı. Sağda bir piyano duruyordu, ortadaki yuvarlak masanın çevresine kahverengi ipek kumaşla kaplı koltuklar dizilmişti. Sol duvara bitişik kanepenin üstünde kır manzarasını içeren bir tablo asılıydı; altın yaldızlı ağır bir çerçevesi vardı. Duvarlar koyu renkte kâğıtlarla kaplanmıştı. Arkada görülen cumbamsı çiçek köşesine ise palmiyeler yerleştirilmişti.

Aradan bir dakika geçmişti ki, Bayan von Rinnlingen sağda kapı işini gören perdeyi aralayıp kahverengi taban halısının üzerinde sessiz adımlarla yürüyerek yaklaştı. Kırmızı ve siyah damalı pek sade bir giysi vardı sırtında. Çiçeklik yönünden akıp gelen, içinde toz zerrelerinin uçuştuğu bir ışık demeti, kızıl renkte gür saçlarına vurdu ansızın, saçları altınsı bir parıltıya boğdu. Bayan von Rinnlingen, o bir tuhaf gözlerini inceleyip araştıran bakışlarla Friedemann'a dikmiş, her zamanki gibi alt dudağını ileri çıkarmıştı.

"Hanımefendi!" diye söze başladı Friedemann, başını kaldırıp Bayan von Rinnlingen'e bakarak; çünkü boyu Bayan von Rinnlingen'in ancak göğsüne geliyor-

du. "Ben de, ziyaretinizi doğrusu, karşılıksız bırakmak istemedim. Kızkardeşlerimi ziyaret şerefini kendilerine bağışladığınızda ne yazık ki evde değildim ve... buna pek üzüldüm."

Aklına söyleyecek daha fazla bir şey gelmedi Friedemann'ın; ama Bayan von Rinnlingen ayakta dikiliyor, sanki konuşmasını sürdürmeye zorlamak ister gibi insafsız bakışlarla onu süzüyordu. Birden Friedemann'ın kanı beynine sıçradı. 'Bana işkence etmek, benimle alay etmek istiyor' diye geçirdi içinden. 'Adeta ruhunu okuyor insanın! Gözleri nasıl da titriyor!..' Ansızın Bayan von Rinnlingen, o billursu sesiyle şöyle söyledi:

"Gelmekle nezaket gösterdiniz. Evinize uğrayıp sizi bulamayınca ben de üzülmüştüm. Lütfen oturmaz mısınız?"

Kendisi de Friedemann'ın yanıbaşına oturdu, kollarını iskemlenin kolluklarına dayayıp arkasına yaslandı. Friedemann vücudunu öne eğmişti, şapkasını dizlerinin arasında tutuyordu.

"Biliyor musunuz", dedi Bayan von Rinnlingen, "az önce kızkardeşleriniz buradaydı. Bana hasta olduğunuzu söylediler."

"Doğru", diye yanıtladı Friedemann, "sabahleyin kendimi pek iyi hissetmemiştim. Evden çıkabileceğimi sanmıyordum. Bu gecikmeden ötürü bağışlayınız lütfen."

"Şimdi de pek sağlıklı görünmüyorsunuz", dedi Bayan von Rinnlingen pek sakin ve gözlerini dikerek Friedemann'a baktı. "Yüzünüz soluk, gözleriniz kızarmış. Sözün kısası, biraz rahatsız gibisiniz."

"Yo, yo..." diye kekeledi Friedemann, "genellikle

bir şikâyetim yok..."

"Ben de sık sık hastalanırım", diye sürdürdü konuşmasını Bayan von Rinnlingen, gözleri hâlâ Friedemann'ın üzerinde. "Ama kimsenin farkettiği yok. Sinirlerim bozuk, öyle garip haller yaşıyorum ki!"

Bayan von Rinnlingen sustu, çenesini göğsüne dayadı ve bir bekleyiş havası içinde gözlerini kaldırıp Friedemann'a baktı. Ama Friedemann karşılık vermedi. Sesini çıkarmadan oturdu; gözlerini dikmiş, iri iri ve düşünceli, Bayan von Rinnlingen'i süzüyordu. Ne acayip bir konuşması vardı, boşlukta yüzen duru ve aydınlık sesi kendisini nasıl da etkilemişti! Kalbindeki çalkantı yatışmıştı; sanki bir düş görür gibiydi. Derken Bayan von Rinnlingen, yeniden konuşmaya başladı:

"Yanılmıyorsam, dün oyun bitmeden tiyatrodan çıkıp gittiniz?"

"Evet hanımefendi."

"Üzüldüm buna. Oyun iyi değildi, daha doğrusu pek iyi sayılmazdı, ama hiç değilse kendini vererek oyunu izleyen birinin yanıbaşımda oturduğunu biliyordum. Müziği seviyor musunuz? Piyano çalar mısınız örneğin?"

"Biraz keman çalarım", dedi Friedemann. "Yani pek çalma sayılmaz..."

"Demek keman çalıyorsunuz?" diye sordu Bayan von Rinnlingen; Friedemann'ı sıyırıp geçen bakışlarını boşluğa dikti ve düşünceye daldı.

"Öyleyse bazen birlikte müzik yapabiliriz sizinle", dedi birden. "Size biraz eşlik edebilirim. Burada kendisiyle bir şeyler çalabileceğim birinin olması, çok sevindirdi beni... Nasıl, önerimi kabul ediyor musunuz?"

Sanki hâlâ bir düş havası içinde: "Hanımefendinin isteğini yerine getirmek, benim için bir zevktir", diye yanıtladı Friedemann. Bunu bir sessizlik izledi. Derken Bayan von Rinnlingen'in yüzündeki ifade ansızın değişti. Friedemann, pek farkına varılmayan acımasız bir alayla Bayan von Rinnlingen'in yüzünün nasıl çarpıldığını, araştırıp inceleyen gözlerinin daha önce iki kez olduğu gibi nasıl dehşet verici bir titremeyle üzerine dikildiğini gördü. Yüzünü ateş bastı, nereye yöneleceğini bilmeksizin, tam bir çaresizlikle kendini kaybederek başını omuzlarının arasına gömdü ve şaşırıp aptallaşmış, önündeki halıya bakmaya koyuldu. Kısa süreli bir sağnak gibi, içinde yine o tatlı bir ezayla karışık öfkenin kabardığını hissetti. Umutsuz bir kararla gözlerini yeniden kaldırdığında, Bayan Rinnlingen kendisine bakmıyordu artık; gözlerini onun üzerinden sakin bir edayla kapıya yöneltmişti. Friedemann'ın dudaklarından güçlükle aşağıdaki birkaç sözcük döküldü:

"Hanımefendi bizim kentte bulunmaktan şimdiye kadar biraz memnun kaldılar mı acaba?"

"Oh", dedi Bayan von Rinnlingen pek de oralı olmayarak, "elbette. Neden memnun kalmayacak mışım? Doğru, biraz bunalmış hissediyorum kendimi, herkesin gözü benim üzerimde, ama..." Hemen ardından: "Şey", diye sürdürdü konuşmasını, "unutmadan söyleyeyim, bu yakında birkaç kişiyi bize davet edeceğiz. Küçük, samimi bir topluluk. Biraz bir şeyler çalar, konuşur, sohbet ederiz. Arkada pek şirin bir de bahçemiz var, aşağılardaki ırmağa kadar uzanıyor. Diyeceğim, siz ve kızkardeşleriniz doğal olarak davetliler arasındasınız. Ama hemen şimdi rica edeyim sizden, sakın gelmezlik

yapmayın. Sizi aramızda görme zevkini bize çok görmezsiniz sanırım?"

Friedemann tam teşekkür etmiş, geleceğine söz vermişti ki, kapının kolu sert bir şekilde aşağı bastırılıp Kaymakam Bey girdi içeri. Friedemann ile Bayan von Rinnlingen doğrulup kalktılar; Bayan von Rinnlingen bayları tanıştırdı. Kaymakam Bey, Bay Friedemann ile karısının önünde nazik değildi. Esmer yüzü terden ışıl ışıldı.

Eldivenlerini ellerinden çıkarırken, Friedemann'a gür ve sert sesiyle bir şeyler söyledi. Friedemann, başını kaldırmış, iri gözleriyle, dalgın ve dikkatsiz, Kaymakam Bey'e bakıyor, onun adeta eliyle babacan, omzuna vurmasını bekliyordu. Derken Kaymakam Bey, çizmelerinin ökçelerini birbirine yapıştırıp vücudunu hafifçe öne eğerek eşine döndü ve sesini hissedilir ölçüde kısarak şöyle dedi:

"Sayın Friedemann'dan bizim küçük toplantımıza şeref vermesini rica ettin mi, sevgilim? Senin için sakıncası yoksa, sekiz gün sonra toplantıyı düzenleyebiliriz. İnşallah hava bozmaz, böyle kalır da bahçeye çıkarız."

"Nasıl istersen", diye yanıtladı Bayan von Rinnlingen; bakışları kocasının yanıbaşından kayıp uzaklara gidiyordu.

Birkaç dakika sonra, Friedemann izin isteyip kalktı. Kapıda bir kez daha Bayan von Rinnlingen ile kocasının önünde eğildi, Bayan von Rinnlingen'in gözlerinin boş bakışlarla kendisine çevrilmiş olduğunu gördü.

13

Friedemann dışarı çıkıp yürümeye koyuldu, eve dönmedi; hiç aklında yokken, ağaçlıklı yoldan ayrılarak ırmak kıyısındaki eski set duvarına inen yola saptı. Burada bakımlı parklar, gölgeli yollar ve oturmak için banklar vardı.

Gözlerini yerden kaldırmadan hızlı hızlı ilerledi, kendinde değildi adeta. Havayı katlanılmaz ölçüde sıcak buluyor, içinde alevlerin nasıl yükselip alçaldığını, yorgun başının nasıl acımasızca zonkladığını hissediyordu...

Bayan von Rinnlingen'in gözleri hâlâ üzerinde değil miydi? Ama ziyaretinin sonundaki gibi boş bakışlarla değil, tuhaf ve sessiz bir edayla kendisiyle konuşmasından hemen sonraki titreyen acımasızlığıyla üzerinde hissetmiyor muydu onları? Kendisini bir çaresizlik içine sürüklemekten, aklını başından almaktan zevk mi duyuyordu Bayan von Rinnlingen? İçini görebiliyor, ruhunu okuyabiliyorsa, kendisine biraz olsun acıyamaz mıydı?

Fridemann aşağıda ırmak boyunca, yürümüş, üzeri yeşilliklerle kaplı set boyunca ilerlemiş, yasemin dallarının çepçevre kuşattığı bir banka gelip çökmüştü. Dört bir taraf bayıltıcı ve boğucu bir rayihadan geçilmiyordu. Hemen önünde güneş, titreşen sular üzerinde adeta kuluçkaya yatmıştı.

Kendini ne kadar da yorgun, ne kadar nefes nefese kalmış hissediyordu! Ruhundaki her şey nasıl da kahredici bir çalkantı, bir ayaklanma içindeydi! En iyisi,

şöyle bir kez daha çevresine bakınmak, sonra setten inip kendini ırmağın durgun ve sessiz sularına bırakmak, kısa süreli bir acının ardından esenliğe kavuşmak, bir huzur ortamında gözlerini açmak değil miydi? Ah, huzur, evet huzurdu bütün istediği! Ama boş ve sağır bir hiçlik içindeki huzur değil, yumuşacık güneş ışınlarının aydınlattığı, sessiz ve olumlu düşüncelerle dolup taşan bir huzur!

Hayata karşı duyduğu bütün o yürekten sevgi, baştan aşağı bir titremeyle doldurmuştu içini, yitirilmiş mutluluğuna karşı derin bir özlem duydu. Derken çevresine baktı, doğanın alabildiğine umursamaz ve suskun sessizliğini hissetti, güneşin altında ırmağın nasıl kendi yolunda akıp gittiğini, otların nasıl titreşerek kımıldadığını, sonradan sararıp solarak sağa sola savrulacak çiçeklerin nasıl açmış beklediklerini, her şeyin bu suskun teslimiyetle nasıl varoluş sürecine boyun eğdiğini gördü – ve ansızın zorunluk denen şeyle bir uzlaşma duygusu kapladı içini; kaderin tüm cilvelerinin ötesinde insanı bir üstünlükle donatan bir duyguydu bu.

Otuzuncu yaş gününü kutladığı öğle sonrasını düşündü; huzur içinde kendini mutlu hissetmiş, ne korku, ne umut besleyerek yaşamının kalan bölümünü kuş bakışı görebildiğini sanmıştı. Ne aydınlık, ne gölge vardı bu bölümde; her şey, yumuşak bir alacakaranlık içinde önünde serilmiş duruyor, ileride nerdeyse farkına varılmaksızın bir sona kavuşuyor, karanlığa gömülerek kayboluyordu. İçinde bir huzur ve üstünlük duygusuyla ilerideki yıllara kucak açmıştı; bütün bunlar gerilerde kalalı ne kadar olmuştu?

Derken bu kadın çıkagelmişti ve gelmesi gereki-

yordu, yazgısında vardı onun, kadının kendisi onun yazgısıydı, yalnız ve yalnız kadının kendisi! Ta başından başlayarak hissetmiş değil miydi bunu? Kadın gelmişti, huzurunu savunmak için ne kadar çaba harcamış olsa da, genç yaşından başlayarak içine gömdüğü, çünkü kendisi için kahır ve yıkım olan her şey kadının uğrunda ayaklanmış, karşı durulmaz korkunç bir güçle onu kavrayıp uçurumun kenarına kadar sürükleyip getirmişti!

Uçurumun kenarına getirmişti, hissediyordu bunu. Peki, daha fazla savaşmanın ve kendine işkence etmenin ne anlamı vardı? Her şeyi oluruna bırakmaktı en iyisi! En iyisi, kendisinin de kendi yolunda yürüyüp gitmesi, ağzını açmış esneyen uçurumun önünde gözlerini yummasıydı; kadere rıza göstermesi, elinden yakasını kurtaramayacağı o yaman, o eza verici tatlı güce boyun eğmesiydi.

Su ışıldayıp duruyor, yaseminler keskin ve bunaltıcı kokularını etrafa saçıyor, aralarındaki boşluklardan kadife mavisi bir göğün parıldadığı görülen dört bir yandaki ağaçlarda kuşlar cıvıldaşıyordu. O bodur boyuyla kambur Friedemann, daha uzun süre oturup kaldı bankta. Vücudunu öne eğmiş, alnını avuçlarına yaslamıştı.

14

Rinnlingen'lerde pek güzel eğlenip vakit geçirecekleri konusunda herkes aynı görüşü paylaşıyordu. Yaklaşık otuz davetli, geniş salonda zevkle donatılmış, bir

uçtan bir uca uzanan yemek masasının başında yerini almıştı. Evdeki uşakla dışarıdan tutulmuş iki gündelikçi, ellerinde dondurmalarla hanidir sağa sola seğirtip duruyordu. Kadeh, tabak şangırtıları ve daha başka sesler almıştı ortalığı, yemek ve parfüm kokusu sıcacık bir buğu halinde havaya yükseliyordu. Eşleri ve kızlarıyla kalantor işadamları salonda biraraya gelmişti; ayrıca, kent garnizonundaki hemen bütün hukukçu ve sosyetenin önde gelen daha başka kişileri de yine salondaydı. Davetliler arasında bir matematik öğrencisi de bulunuyordu; Kaymakam Bey'in bir yeğeni olup akrabalarına konuk gelmiş, Friedemann'ın karşısında oturan Froylayn Hagenström'le alabildiğine derin konularda söyleşilere dalmıştı.

Friedemann, masanın alt ucunda, güzelim bir kadife minderin üzerinde oturmaktaydı; lise müdürünün güzel denemeyecek eşi vardı yambaşında; Konsolos Stephen'in kolunda salona girip masadaki yerini alan Bayan von Rinnlingen'e uzak sayılamayacak bir köşedeydi. Bu son sekiz gün içinde Küçük Friedemann'da olup biten değişikliklere şaşmamak elde değildi. Yüzünün o kadar korkulacak gibi sarı soluk görünmesi, belki biraz salonu dolduran havagazı lambalarının beyaz ışığından kaynaklanıyordu; ne var ki, avurtları çökmüştü, kızarmış ve çevrelerinde koyu halkalar belirmiş gözleri anlatılmayacak ölçüde bir parıltıyı içeriyor, vücudu her zamankinden daha çarpık, daha eciş bücüş bir izlenim uyandırıyordu. Fazla şarap içiyor, yanıbaşındaki lise müdürünün eşiyle arada birkaç bir şey konuşuyordu, o kadar.

Bayan von Rinnlingen Friedemann'la sofrada henüz fırsat bulup konuşamamıştı; derken biraz öne doğru eğilip şöyle dedi:

"Sizi bekledim, sizi ve kemanınızı."

Friedemann, karşılık vermeden önce bir an tam bir dalgınlık içinde Bayan von Rinnlingen'e baktı. Bayan von Rinnlingen, boynunu dışarıda bırakan açık renkte hafif bir tuvalet giymiş, Marschal-Niel cinsinden bir gülü ışıl ışıl parıldayan saçlarına iliştirmişti. Bu akşam yanakları biraz kırmızıydı, ama göz uçlarına her zamanki gibi morumsu gölgeler yuvalanmıştı.

Friedemann gözlerini önündeki tabağa eğip, Bayan von Rinnlingen'in sözlerine karşılık vermek isteyerek ağzında bir şeyler geveledi; bunun üzerine lise müdürünün eşi, Beethoven'den hoşlanıp hoşlanmadığını sordu. Ama tam bu sırada, masanın üst başında oturan Kaymakam von Rinnlingen, karısına bir göz attı, eliyle bardağına vurarak şöyle söyledi:

"Sayın beyler, sayın hanımefendiler! Kahvelerimizi öbür salonlarda içsek, ne buyururlar acaba? Kaldı ki bu akşam bahçe de fena değil; aranızdan biri çıkar da dışarıda biraz hava alayım derse, kendisine katılabilirim doğrusu."

Başgösteren sessizlikte Teğmen von Deidesheim incelik gösterip bir nükteyle ortaya atılınca, herkes keyifli keyifli gülerek ayağa kalktı. Friedemann en sona kalanlardan biriydi; masa arkadaşını alarak çoktan sigara ve puroların tüttürülmeye başlandığı Eski Alman üslubunda döşenmiş odadan geçirip loş ve rahat salona götürdü, ardından izin isteyip ayrıldı kendisinden.

Özenle giyinip kuşanmıştı Friedemann, üzerindeki frak kusursuz, frakın altındaki gömlek göz kamaştıracak kadar beyazdı, küçük ve zarif ayakçıklarına rugan iskarpinler geçirmişti. Kırmızı ipek çoraplar giymiş olduğu zaman zaman seçiliyordu.

Friedemann gözlerini koridora çevirince, büyücek davetli gruplarının bahçeye çıktıklarını farketti. Ama kendisi purosunu ve kahvesini aldı, birkaç bayın bir arada dikilmiş çene çaldığı eski Alman üslubundaki odanın kapısına yakın bir yere gelip durdu, gözlerini odadan içeri çevirdi.

Kapının hemen sağındaki küçük bir masanın çevresinde bir daire oluşmuş, ortada matematik öğrencisi bulunuyor, harıl harıl konuşuyordu. Bir noktadan bir doğruya birden çok parelel çizilebileceği savını ortaya atmış, Avukat Bey'in eşi Bayan Hagenström de: "Olamaz!" diye sesini yükseltmişti. Bunun üzerine, matematik öğrencisi, öylesine bir inandırıcılıkla savını kanıtlamaya koyulmuştu ki, çevresindekilerin de böyle bir şeye aklı yatmış görünüyordu.

Odanın dip tarafında ise, yanıbaşında kırmızı abajurlu alçacık bir lambanın görüldüğü sedirde Gerda von Rinnlingen, genç Froylayn Stephen ile oturmuş konuşuyordu. Bayan von Rinnlingen, arkasını sarı ipek yastıklara dayamış biraz, ayak ayak üstüne atmıştı; bir sigara tüttürüyor, dumanı burnundan üfleyip alt dudağını ileri uzatıyordu. Froylayn Stephen, karşısında tahtadan yontulmuş bir heykel gibi oturuyor, dudaklarında ürkek ve çekingen bir gülümseme, Bayan von Rinnlingen'in anlattıklarını dinliyordu.

Kimsenin Küçük Friedemann'a aldırdığı yoktu; iri gözlerinin Bayan von Rinnlingen'in üzerinden ayrılmadığının kimse farkında değildi. Kendini koyvermiş, gevşecik oturuyor ve Bayan von Rinnlingen'e bakıyordu. Bakışında ne ateşli, ne pek acılı bir ifade vardı; soğuk ve cansız bir şeyler, sağır, güçsüz ve istemsiz bir teslimiyet seçiliyordu.

Yaklaşık on dakika böyle geçti; derken Bayan von Rinnlingen doğrulup kalktı ansızın, bütün zaman belli etmeden onu süzüp incelemiş gibi, doğruca gidip Friedemann'ın önüne dikildi. Friedemann, doğrulup başını kaldırarak alttan Bayan von Rinnlingen'e baktı, onun şöyle söylediğini işitti:

"Bana arkadaşlık etmek, benimle bahçeye inmek ister misiniz, Bay Friedemann?"

Friedemann yanıtladı:

"Zevkle hanımefendi!"

15

Bayan von Rinnlingen merdivende Friedeman'a: "Bizim bahçeyi daha önce görmediniz sanırım?" dedi. "Hayli büyük sayılır. Allah vere de bizden önce pek çok kimse inmemiş olsa aşağı; biraz şöyle nefes almak, ferahlamak istiyorum. Yemekte bir ağrı yapıştı başıma; belki kırmızı şarap biraz sert geldi. Bu kapıdan çıkacağız." Cam bir kapıydı; kapıdan geçip antreye, oradan küçük ve serin bir koridora geldiler, sonra birkaç basamak inip bahçeye çıktılar.

Gökte yıldızların ışıl ışıl parıldadığı sıcak bir geceydi, çiçek tarhlarından burcu burcu bir koku yükseliyordu. Bahçe tümüyle ay ışığında yüzüyor, beyaz beyaz parıldayan çakıl döşeli yollarda konuklar çene çalıp purolarını tüttürerek dolaşıyordu. Bir grup fıskıyeli havuzun başına toplanmıştı; herkesin sevip saydığı yaşlı doktor, çevresindekilerin gülüşmeleri arasında havuzda kâğıttan kayıklar yüzdürüyordu.

Bayan von Rinnlingen, başını hafifçe eğerek oradakilerin önünden geçti ve misk gibi kokan nazlı bahçenin karanlığa gömülüp bir parka dönüştüğü uzaktaki bir noktayı göstererek:

"Ortadaki ağaçlıklı yol var ya, oradan aşağı ineceğiz", dedi. Parkın girişine alçak ve kalın iki taş sütun dikilmişti. Aşağıda, iki yanında kestane ağaçlarıyla dümdüz uzanan yolun bitiminde ırmağın ay ışığında yeşilimsi ve parlak ışıldadığını gördüler. Bütün çevre karanlık ve serindi. Zaman zaman ana yoldan sağa ya da sola küçük bir yol ayrılıyor, bir yay çizerek o da yine ırmağa iniyordu. Uzun süre çevrede en ufak bir ses işitmediler.

"Su kenarında sık sık gittiğim şirin bir yer var. Orada sizinle biraz oturup sohbet edebiliriz. Görüyor musunuz, dallar ve yapraklar arasından bazen bir yıldız nasıl ışıl ışıl göz kırpıyor."

Friedemann sesini çıkarmadı, ağır ağır yaklaştıkları o yeşil ve parlak yere bakıyordu. Irmağın karşı kıyısıyla set üstündeki parklar seçilebilmekteydi. Ağaçlıklı yoldan ayrılıp ırmağa inen çayırlığa çıktıklarında, Bayan von Rinnlingen şöyle dedi:

"İşte orada, biraz sağda söylediğim yer! Bakın, bizden önce gelen olmamış!"

Oturdukları bank yolun birkaç adım yan tarafına düşüyor, parkın hemen kenarında parka arkasını vermiş duruyordu. Burası, kalın gövdeli ağaçlar arasındaki yoldan daha sıcaktı. Su kenarında ince bir kamışlığa dönüşen çayırlıkta cırcır böcekleri ötüyor, mehtabın aydınlattığı ırmak çevreye yumuşak bir parıltı saçıyordu.

Her ikisi de, bir süre seslerini çıkarmayarak suya baktı. Ama derken Friedemann, heyecandan şiddetle sarsılarak kulak kabarttı; çünkü bir hafta önce işittiği ses, bu alçak perdeden, düşünceli ve yumuşak ton, bir kez daha gelip kendisini bulmuştu:

"Vücudunuzdaki bu çarpıklık ne zamandan beri var sizde, Bay Friedemann?" diye sormuştu Bayan von Rinnlingen. "Doğuştan mı yoksa?"

Friedemann yutkundu, boğazına bir şey gelip de düğümlenmişti adeta. Usulcacık ve nazik, karşılık verdi:

"Hayır hanımefendi. Küçükken yere düşürmüşler beni; nedeni bu."

"Peki, şimdi kaç yaşındasınız?" diye sordu Bayan von Rinnlingen bu kez.

"Otuz, hanımefendi."

"Otuz", diye yineledi Bayan von Rinnlingen. "Ve otuz yıl hiç mutluluk yüzü görmediniz, öyle mi?"

Bay Friedemann başını salladı, dudakları titriyordu. "Hayır", diye yanıtladı, "yalan ve kuruntuydu hepsi."

"Yani mutlu olduğunuza inanmıştınız?" diye sordu Bayan Rinnlingen.

"İnanmayı denedim", dedi Friedemann. Bunun üzerine, Bayan von Rinnlingen:

"Cesur bir davranış!" diye karşılık verdi.

Aradan kısa bir süre geçti. Yalnızca cırcır böceklerinin ötüşü işitiliyor, arka planda ağaçların hafiften hışırdadığı duyuluyordu.

Bayan von Rinnlingen: "Mutsuzluk denen şeyden biraz anlarım", diye konuştu: "Su kenarında böylesi yaz geceleri en iyi ilaçtır buna karşı."

Bay Friedemann yanıt vermedi, güçsüz bir el hareketiyle karanlıkta sessiz sakin dinlenen karşı kıyıyı gösterdi.

"Geçen gün orada oturmuştum", dedi.

"Benden ayrıldıktan sonra mı?" diye sordu Bayan von Rinnlingen.

Friedemann, yalnızca başını sallayarak doğruladı söyleneni. Ama ardından vücudunda bir titremeyle fırlayıp kalktı, hıçkırarak ağlamaya başladı, bir feryat koptu ağzından, esenliğe kavuşturucu, yakınmalı bir feryat. Sonra Bayan von Rinnlingen'in önünde yavaşçacık yere çöktü. Daha önce eli Bayan von Rinnlingen'in bankın üzerinde duran eline dokunmuş, şimdi ise bu eli sımsıkı tutarak Bayan von Rinnlingen'in öbür elini de yakalamıştı. Bu bodur, bu düpedüz çarpık vücutlu insan titremeler, çırpınmalarla Bayan von Rinnlingen'in önünde dize gelmişti; yüzünü Bayan von Rinnlingen'in kucağına bastırırken, adeta insan sesine benzemeyen bir sesle kısa kısa soluyup kekeleyerek konuşmaya başladı:

"Biliyorsunuz işte... Bırakın beni... Artık dayanamayacağım... Allahım... Allahım..."

Bayan von Rinnlingen karşı koymadı, ama Friedemann'dan yana eğileyim falan da demedi hiç. Vücudu biraz geriye kaykılmış, bankın üzerinde dimdik oturuyor, suyun ıslak parıltısının yansıdığı birbirine yakın küçük gözleri Bay Friedemann'ın üzerinden atlayıp geçerek, durgun ve gergin, dosdoğru uzaklara bakıyordu.

Derken ansızın silkindi, kısa, mağrur ve aşağılayıcı bir gülüşle ellerini Friedemann'ın terli parmaklarından çekip aldı, kolundan tuttuğu gibi onu bayağı savurup attı yere, ardından sıçrayıp ayağa kalktı ve ağaçlıklı yolda uzaklaşarak gözden kayboldu.

Friedemann yerde yatıyordu; yüzü otlar içinde, serseme dönmüş, kendinden geçmiş. Her an vücudu bir kasılmayla sarsılıyordu. Bir ara toparlandı, bir-iki adım atıp tekrar yere yığıldı, su kenarında serilip kaldı.

Neler oluyordu içinde? Az önceki durum karşısında neler olup bitiyordu? Belki de Bayan von Rinnlingen bakışlarıyla kendisini aşağıladığında duyduğu o şehevî haz karışımı kin, Bayan von Rinnlingen'den bir köpek davranışı görerek yerde yattığı şu sıra içinde çılgınca bir öfkeye dönüşüyor, şahsına karşı da yönelse, Friedemann bu öfkeye yeşil ışık yakmaktan kendini alamıyordu. Kimbilir, belki kendi kendisine karşı duyduğu bir tiksintiydi bu; kendi kendini yoketmeye, parça parça doğramaya, ortadan silip atmaya yönelik bir hırsla yüreğini dolduruyordu.

Karnının üzerinde sürünerek biraz daha ilerledi; belden yukarısını suya bıraktı. Başını bir daha kaldırmadı yukarı; kıyıda duran bacaklarını bile kımıldatayım demedi.

Suyun şırak diye çıkardığı ses üzerine cırcır böcekleri bir an sustu, ardından yine ötmeye başladı. Park yeniden hışırdadı, ağaçlıklı uzun yoldan aşağı boğuk kahkaha sesleri geliyordu.

TOBIAS MINDERNICKEL

Rıhtım Sokağı'ndan hatırı sayılır bir yokuşla kentin merkezine doğru çıkan caddelerden biri Gri Yol adını taşır. Yaklaşık orta yerinde, ırmaktan doğru gelirken sağ kolda 47 numaralı ev bulunur; yanında yöresindekilerden değişik hiçbir güzelliği içermeyen, cephesi dar, iç karartıcı bir renge boyanmış bir binadır burası. Zemin katında, lastik ayakkabı ve hintyağı gibi şeylerin de satıldığı bir bakkal dükkânı vardır. Kedilerin fink attığı avluya bakan penceresiyle antreden geçtiniz mi, yukarıdaki katlara çıkan zamanla eskiyip yıpranmış dar bir ahşap merdiven gelir karşınıza, merdiveni tırmanırken berbat mı berbat bir küf kokusu duyarsınız. İlk katta solda bir marangoz, sağda bir ebe, ikinci katta solda bir ayakkabı tamircisi, sağda bir kadın oturur; merdivende ayak sesleri işitmeye görsün, kadın hemen sesini yükselterek şarkı söylemeye başlar. Üçüncü katta soldaki daire boştur, sağdakinde ise soyadı Mindernickel olan bir adam kalır, adı da Tobias'tır. Adamın başından geçmiş bir olay vardır, bilmecemsi ve akıl almayacak kadar yüz kızartıcı nitelik taşıdığı için, şimdi burada anlatacağız bu olayı.

Mindernickel'in dikkati çeken, tuhaf ve gülünç bir dış görünüşü vardır. Diyelim gezmeye çıktı da bir bastona yaslana yaslana sıska vücuduyla yokuşu tırmanıyor, siyahlar giyinmiştir kesinlikle, hem de tepeden tırnağa. Başına modası geçmiş, uçları kıvrık, kaba bir silindir oturtmuştur, sırtına yer yer parlamış eski bir redingot, ayaklarına yine öyle külüstür bir pantolon geçirmiştir. Paçaları saçak saçak olmuş pantolon öyle kısadır ki, yarım çizmelerdeki lastik içlikleri görebilirsiniz. Unutmadan şunu da söyleyelim ki, Mindernickel'in giysisi alabildiğine özenle ütülenip fırçalanmıştır. Dar bir devrik yakadan fırlayıp çıktığı için, cılız boynu olduğundan da uzun görünür. Düz taradığı ağarmış saçları, şakaklarından hayli aşağılara kadar iner. Silindir şapkanın geniş kenarı, çökmüş avurtlarla, yerden seyrek kaldırılan çapaklı gözlerle ve burundan başlayıp uçları sarkık ağız köşelerine doğru kasvetli bir ifadeyle inen iki kırışıkla traşlı ve soluk bir yüzü gölgelendirir.

Mindernickel evden seyrek çıkar sokağa ve bu da nedensiz değildir. Çünkü sokakta görünür görünmez bir sürü çocuk çevresine toplanır, hayli zaman da peşini bırakmaz, gülüp alay eder, hep bir ağızdan: "Hişt Tobias! Hişt Tobias!" diye bağırır, hatta redingotundan tutarak çekerler onu; bu arada herkes kapı önlerine çıkar ve bu durumu görerek zevklenip eğlenir. Tobias'a gelince, karşı koyayım demez, ürkek ve çekingen çevresine bakınır, omuzlarını kaldırıp başını ileri uzatarak sağnağa yakalanmış şemsiyesiz biri gibi seğirtip durur. Yüzüne karşı gülmelerine aldırmaz, kapı önünde dikilen falan ya da filan kişiye boynu bükük bir nezaketle selam verir. Çocukların peşini bırakıp artık onu pek ta-

nıyan çıkmadığı, ancak tek tük kişilerin başlarını döndürüp kendisine baktığı yerde bile hal ve davranışında fazla bir değişiklik olmaz. Sanki binlerce kişinin alaycı bakışını üzerinde hissediyormuş gibi, gözlerini ürkek ve çekingen, sağda solda gezdirir, sinmiş bir tavırla bulunduğu yerden uzaklaşmaya çalışır. Gözlerini, kararsız ve ürkek, yerden kaldırdığında, kendilerine baktığı insan ya da nesneleri metanet ve sükûnetle görüp kavrayabilecek güce sahip olmadığı gibi bir gariplik sezilir halinde. İnsanın kendi dışındaki olayları algılayışındaki o doğal üstünlük duygusu, ne denli şaşılacak gibi görünürse görünsün, Tobias'ta yok gibidir. Bir destek ve dayanaktan yoksun gözleri, insan ve nesneler karşısında adeta yerin dibine geçmeden yapamaz...

Hep yalnız yaşayan ve son derece mutsuz görünen bu adam nasıl biridir? Kentsoylu giyinişindeki titizlik ve elini çenesinin üzerinde belli bir özenle gezdirişi, içinde yaşadığı toplumsal sınıfa asla maledilemeyecek biri sayılacağını anlatır gibidir. Allah bilir şimdiye kadar neler gelmemiştir başına. Yüzüne bakan, sanki hayat gülüp aşağılayarak yumruğunu olduğu gibi bu yüzün ortasına indirmiş sanır. Şurasını da belirtelim ki, kaderin ağır sillelerini belki hiç yememiştir de, sadece varolmak denilen şeyin üstesinden gelecek çapta biri değildir. Halindeki eziklik ve salaklığı görenler, bu yeryüzünde başı dik yaşamasına yetecek dengeyi, güç ve karakter sağlamlığını sanki doğanın kendisinden esirgediği gibi tatsız bir izlenime kapılmadan yapamaz.

Siyah bastonuna dayanarak kente kadar uzandıktan sonra, ters yüz eder Tobias Mindernickel, Gri Yol'da çocuklar tarafından bir hengameyle karşılanarak eve

döner; küf kokan merdiveni çıkıp gösterişsiz, yoksul odasına girer. Odada değerli ve güzel denebilecek yalnızca Empire üslubunda bir konsol vardır, çekmeleri ağır metal kulplarla donatılmıştır. Manzarasını komşu evin gri yan duvarının insafsızca kapattığı pencere önünde bir çiçek saksısı durur, toprakla doludur içi, ama toprakta büyüyüp yetişen bir çiçek falan görülmez. Öyleyken Tobias Mindernickel arada bir pencereye yaklaşır, gözden geçirir saksıyı, toprağı koklar. Buradan bitişikteki izbe, küçük bir yatak odasına geçilir. Sokaktan eve dönen Tobias, silindir şapkasını ve bastonunu masanın üzerine bırakır, yeşil kumaşla kaplı olup toz toprak kokan kanepeye oturur, çenesini avcuna dayayıp kaşlarını kaldırarak gözlerini yere diker. Öyle ki, sanki dünyada yapacak başka şey yoktur kendisi için.

Tobias Mindernickel'in karakterine gelince, bu konuda bir yargıya varmak hayli güçtür. Şimdi anlatacağımız olay, karakteri için kötü denemeyeceğini gösterir gibidir. Bu tuhaf adam, günlerden bir gün yine evden çıkmış ve her zamanki gibi bir alay çocuk peşine takılmıştı; çocuklar gülüp eğlenerek, alaylı sözler söyleyerek Tobias'ın peşinden gelirken, yaklaşık on yaşında bir oğlan kazara bir diğerinin ayağına basıp kaldırım üzerine yuvarlanmış, burnu ve alnı kanamış, yerde yatarak ağlamaya başlamıştı. Tobias, hemen dönüp koşarak oğlanın yanına gelmiş, acımaklı, yumuşak ve titrek sesiyle: "Vah zavallı yavrucak!" demişti. "Canın mı acıdı? Bir yerini mi kanattın? Bak sen, alnından kan akıyor! Evet, evet, acınacak durumdasın, uzanmış yatıyorsun yerde! Evet, canı ne çok yanmış olmalı ki, ağlıyor zavallıcık! Seni böyle görmek, içimi ne çok sızlatı-

yor bilsen! Kabahat sendeydi kuşkusuz, ama ben yine mendilimi başına dolayacağım. İşte böyle, işte böyle! Eh, kendini toparla şimdi, kalk ayağa bakayım!" Tobias, böyle söyleyerek gerçekten mendilini oğlanın başına dolamış, dikkatle onu tutup ayağa kaldırmış, sonra da yolu tutup oradan uzaklaşmıştı. Ama bu olayın ardından halinde ve yüzünde her zamankinden değişik bir ifade belirmişti. Sağlam adımlarla dimdik yürüyor, dar redingotunun altında göğsü derin soluyuşlarla inip kalkıyor, içlerine bir parıltının gelip oturduğu büyümüş gözleri insan ve nesneleri daha bir güvenle kucaklıyordu; beri yandan, ağız çevresinde acıyla karışık bir mutluluk çizgisi belirmişti...

Bu olayın bir sonucu olarak, Gri Yol'dakilerin Tobias'la eğlenme hevesi ilkin biraz tavsadı. Ne var ki, aradan birkaç zaman geçince, Tobias'ın o şaşırtıcı davranışı unutulmuş, sağlıklı, keyfi yerinde ve acımasız bir alay insanın ağzından, tutunacak bir dalı olmayıp yolda boynu bükük yürüyen Tobias'ın peşi sıra eskisi gibi: "Hişt Tobias! Hişt Tobias!" sözleri dökülmeye başlamıştı.

2

Günlük güneşlik bir kuşluk vakti saat on bir sularında Tobias Mindernickel evden ayrıldı, kenti bir baştan başa yürüyüp geçerek Lerchenberg'e çıktı. Uzunlamasına bir tepeydi burası, öğle sonraları kentin en kibar gezinti yerini oluşturmaktaydı. Ama o gün eşsiz bir bahar havası vardı, öğle öncesinin bu saatinde birkaç

fayton ve yayanın tepeyi şenlendirdiği görülüyordu. Anayolun iki yanını süsleyen ağaçlardan birinin altında yavru bir av köpeğini kayışından tutmuş bir adam dikiliyor, açıkça satmak amacıyla köpeği gelip geçenlere gösteriyordu. Yaklaşık dört aylık bir köpekti, sarı tüylü, gürbüz küçük bir şeydi, gözlerinden birini siyah bir halka çevreliyordu ve kulaklarından biri de yine siyahtı.

Tobias, on adım kadar uzaktan köpeği gördü hemen; durdu, elini götürüp birkaç kez çenesinde gezdirdi, düşünceli düşünceli köpeği satan adama ve kuyruğunu sallayıp tetikte bekleyen uyanık köpekçiğe baktı. Ardından tekrar yürümeye koyuldu; bastonunun sapını ağzına bastırarak, adamın yaslandığı ağacın çevresinde üç kez dolandı; derken adama yaklaşıp gözlerini köpekten ayırmaksızın alçak sesle, çabuk çabuk konuşarak sordu:

"Kaça bu köpek?"

"On mark", diye yanıtladı adam.

Tobias bir an sustu ve ardından, bir karara varamamış, adamın verdiği yanıtı yineledi.

"On mark?"

"Evet", dedi adam.

Bunun üzerine, Tobias, cebinden siyah bir deri cüzdan çıkardı; içinden beş marklık bir kâğıt, bir üç, bir de iki marklık madeni para alıp hepsini hiç vakit geçirmeden adamın eline tutuşturdu, ardından köpeğin kayışına sarıldı. Çevreden birkaç kişi, gülerek pazarlığı izlemişti. Tobias, boynunu kısıp ürkek ürkek etrafına bakınarak viyaklayan ve peşinden gelmemekte direten hayvanı ardı sıra acele çekip götürmeye başladı. Köpek

bütün yol boyunca karşı koydu, ön ayaklarını yere dayadı, soran korkulu gözlerle ikide bir başını kaldırıp yeni efendisi Tobias'a baktı. Ne var ki, yeni efendisi, hiç konuşmadan onu adeta sürükleye sürükleye tepeden indirip kente getirmeyi başardı.

Tobias'ın, yanında bir köpekle karşıdan geldiğini gören Gri Yol'un çocukları kudurmuş gibi bağırıp çağırmaya başladılar. Tobias, kaldırıp kucağına aldı köpeği, üzerine siper oldu; kendisiyle alay eden, gülüp eğlenen, redingotunun eteğinden tutup çekiştiren çocukların arasından geçerek eve geldi, merdiveni çıkıp odasına girdi. İnildeyip duran köpeği kucağından yere bırakıp güzel güzel okşadı ve babacan bir tavırla şöyle söyledi:

"Bak sen, bak sen, benden korkman gereksiz, hayvan kardeş! Doğrusu hiç gerek yok benden korkmana!"

Sonra konsolun bir gözünü çekip içinde haşlanmış et ve patates bulunan bir çanak çıkardı, yiyecekten birazını köpeğin önüne koydu; hayvan sızlanıp inildemesini kesti hemen ve kuyruğunu sallayarak verilen yiyeceği şapur şupur yiyip yutmaya başladı.

"Adını da Esau koyalım senin, ha?" dedi Tobias. "Beni anlıyor musun? Esau! Bu kadar kolay bir ismi aklında tutabilirsin sanırım." Ve önündeki yeri işaret ederek emredercesine seslendi:

"Esau! Gel bakayım buraya!"

Köpek, belki kendisine biraz daha yiyecek verileceği beklentisiyle gerçekten de koşup geldi. Tobias, aferin der gibi eliyle böğrünü okşadı hayvanın ve şöyle söyledi:

"Bak işte bu iyi! Övgüyü hakettin doğrusu!"

Ardından birkaç adım geriye çekilerek yine önündeki yeri gösterdi ve seslendi:

"Esau!"

İyice neşelenip keyiflenen köpek yine koşup geldi ve efendisinin ayağındaki çizmeyi yalamaya başladı.

Emretmek ve verdiği emri uygulatmak zevkine bir türlü doyamayan Tobias, bu işi on, on beş kez yineletti hayvana. Ama sonunda köpek yorulmuş gibiydi, dinlenip yediklerini sindirmek istercesine, av köpeklerinin o zeki ve sevimli yatışıyla yattı yere, ince yapılı uzun ön bacaklarını neredeyse birbirine bitiştirip ileri uzattı.

"Bir kez daha deneyeceğiz!" dedi Tobias. "Esau!"

Ama Esau, bu kez başını yana çevirip yerinden kımıldamadı.

Tobias sesini bütün sertliğiyle yükselterek: "Esau!" diye yineledi: "Gel diyorum sana! Yorgun olsan da, ben gel deyince geleceksin, anladın mı!"

Ne var ki, Esau başını ön ayaklarının üzerine koydu ve hiç oralı olmadı.

Bunun üzerine: "Şimdi kulağını aç da dinle söyleyeceklerimi!" dedi Tobias; sesinin tonunda alçak perdeden, ama korkunç bir tehdit havası vardı. "Ben sana ne diyorsam yapacaksın, yoksa beni kızdırmanın pek akıllıca bir iş olmadığını görürsün."

Gelgelelim hayvan, kuyruğunu bile oynatayım demedi.

Bunun üzerine Tobias, köpeğin davranışıyla kıyas kabul etmeyecek kadar aşırı bir öfkeye kapıldı, kudurmuş gibi siyah bastonunu kaptı, ensesinden tutarak kaldırdı Esau'ı, acıdan bağıran hayvana veriştirmeye başladı; bir yandan da, hırsından gözü dönmüş, ıslıksı kor-

kunç bir sesle boyuna yineliyordu: "Demek sözümü dinlemeyeceksin ha? Demek böyle bir şeyi göze alacaksın ha?".

Sonunda bastonu elinden bir kenara atarak, inildeyip duran Esau'ı yere bıraktı ve ellerini arkasında kavuşturup derin derin soluyarak hayvanın önünde geniş adımlarla bir aşağı, bir yukarı gidip gelmeye koyuldu; zaman zaman gurur ve öfkeyle başını çevirip Esau'a bir göz atıyordu. Bu gidiş gelişleri bir zaman sürdürdü, derken sırt üstü yatıp ön ayaklarını yalvarır gibi oynatan hayvanın önünde durarak, ellerini göğsünde kavuşturdu; bakışında ve sesinde öylesine korkunç bir hoyratlık ve hınçla konuşmaya başladı ki, savaşta kartallı armasıyla sancağını yitirmiş bir bölüğün karşısına çıkan Napolyon'du sanki.

"Nasıl bir davranıştı bu seninkisi sorabilir miyim?"

Köpek, Tobias'ın bu yaklaşımından duyduğu mutlulukla yavaş yavaş sokuldu, Tobias'ın ayaklarına sürünmeye başladı, ışıl ışıl gözlerini kaldırıp yakarırcasına efendisine baktı.

Tobias, önünde dize gelip ayağına kapanan hayvanı hayli bir zaman yukarıdan bakışlarla suskun süzüp durdu. Ama birden Esau'ın vücudunun sıcaklığını ayaklarında hissedince, eğilip onu kaldırdı yerden.

"Peki, seni bağışlayacağım", dedi. Ama Esau yüzünü yalamaya başlayınca, ruhundaki hava ansızın değişti, katıksız bir merhamet duygusu ve hüzün kapladı içini. Köpeği acılı bir sevecenlikle bağrına bastı, gözleri yaşla doldu, sesi boğulup cümlenin sonunu getiremeden pek çok kez yineledi:

"Ah canım benim... ah canım benim..." Ardından hayvanı özenle kanepenin üzerine yatırdı, kendisi de yanıbaşına oturup çenesini avcuna dayadı, yumuşak ve suskun bakışlarla Esau'a bakmaya koyuldu.

3

Bu olaydan sonra Tobias Mindernickel eskisinden daha seyrek çıkmaya başlamıştı evden; çünkü yanında Esau'la başkaları tarafından görülmeyi pek istemiyordu. Ama olanca ilgisiyle hayvanın üzerine titriyor, hatta bütün gün sabahtan akşama kadar onun karnını doyurmaktan, gözlerindeki çapakları silmekten, ona emirler vermekten, ona çıkışıp paylamaktan ve tıpkı bir insan gibi onunla konuşmaktan başka şey yapmıyordu. Ne var ki, Esau'ın kendisini her zaman memnun bırakacak gibi davrandığı söylenemezdi. Yanıbaşında kanepede yatıp da aradığı açık havayı ve özgürlüğü bulamadığı için uyuklar gibi mahzun muhzun kendisine bakması, Tobias'ın içini kıvançla dolduruyordu; Tobias, sessiz ve kibirli bir edayla kenepede oturuyor, bir merhamet duygusuyla Esau'ın sırtını okşayarak şöyle diyordu:

"Üzgün bakışlarla bana mı bakıyorsun, zavallı dostum? Öyle, öyle, dünyanın neşeli bir yanı yok, daha bu genç yaşında sen de anlıyorsun bunu."

Ama hayvan oyun ve avlanma içgüdüsüyle gözü bir şey görmeyerek kudurmuş gibi odanın içinde sağa sola seğirttiği, terliklerden biriyle boğuştuğu, sandalyelerin üzerine sıçrayıp çıktığı, görülmedik bir çevik-

lik ve zindelikle taklalar attığı zaman, Tobias, ne yapacağını bilemeyerek, dudaklarında öfkeli ve çirkin bir gülümseme, hoşlanmamış ve güvensiz bakışlarla uzaktan Esau'ı izliyor, sonunda hoyrat bir sesle onu yanına çağırıp tersliyordu:

"Bırak şu taşkınlığı! Sağa sola koşturup durmana neden yok!"

Hatta birinde öyle oldu ki, Esau bir yolunu bulup odadan sıvıştı dışarı, merdivenleri inip sokağa çıktı ve hemen gördüğü bir kedinin peşine düştü, at pisliği yedi, neşesinden içi içine sığmayarak çocuklarla ordan oraya koşturdu. Yüzü acıyla buruşmuş, sokaktakilerin alkış ve kahkahaları arasında ortada görünen Tobias üzücü bir manzarayla karşılaştı, Esau'ın uzun uzun sıçrayışlarla kendisinden kaçıp uzaklaştığını farketti ve o gün Tobias, hayvanı hiç acımadan bir güzel patakladı.

Günün birinde –Esau eve geleli birkaç hafta olmuştu– Tobias hayvanın karnını doyurmak için konsolun gözünden bir somun almış, her zaman bu işte kullandığı kemik saplı büyük bir bıçakla yere eğilerek ekmekten ufak ufak parçalar doğramaya koyulmuştu. Ne var ki, açlıktan ne yaptığını bilemeyen sersem hayvan, gelişigüzel somuna doğru sıçramış, efendisinin elinde biraz sakarca tuttuğu bıçağın sağ kürek kemiğine saplanmasıyla kanlar içinde kalarak yerde acıyla kıvranmaya başlamıştı.

Korkuya kapılan Tobias, her şeyi bir yana bırakarak yaralanmış köpeğin üzerine eğilmişti. Ama birden yüzündeki ifade değişmiş, gerçek bir ferahlık ve mutluluk parıltısı yüzün kendini açığa vurmuştu. İnildeyip duran Esau'ı özenle kaldırıp kanepeye yatırmış, hiç

kimsenin hayal edemeyeceği bir özveriyle hayvanın tedavi ve bakımına koyulmuştu. Bütün gün başından ayrılmamış, gece Esau'ı kendi yatağına yatırmış, onu bir güzel yıkamış, yarasını sarıp sarmalamış, onu okşayıp avutmuş, doymak bilmediği bir haz ve özenle ona acınmıştı.

"Çok acıyor mu canın?" demişti. "Evet, evet, çok acı çekiyorsun, zavallı hayvancığım benim! Ama sus, sesini çıkarma, bu acıya katlanmaktan başka elimizden ne gelir." – Bunları söylerken, Tobias'ın yüzünü sakin, mahzun ve mutlu bir ifade bürümüştü.

Ama Esau kendini toparladığı, neşesi yerine gelip iyileştiği ölçüde, Tobias'ın halindeki huzur ve memnunluk havası giderek kayboldu. Esau'ın yarasıyla artık ilgilenmemeye başladı, yalnız sözle ve sevip okşayarak ona acıdığını göstermeyi uygun buldu. Ne var ki, yara büyük ölçüde kapanmıştı, Esau'ın sağlam bir bünyesi vardı, çok geçmeden odanın içinde yeniden gezip dolaşmaya koyulmuştu ve günlerden bir gün içine ekmek doğranmış bir tabak sütü içip boşalttıktan sonra, sağlığına tastamam kavuşmuş olarak kanepeden sıçrayıp inmiş aşağı, neşeyle havlayıp eskisi gibi ele avuca sığmaz bir şekilde odadan odaya koşturmaya başlamıştı; yastık yorganı çekip çekiştirmiş bir patatesi önüne katıp yuvarlamış, neşe ve keyfinden taklalar atmıştı.

O sırada Tobias pencerenin önünde, çiçek saksının başında dikiliyordu. Ceketinin kolunun lime lime ağzından dışarı fırlamış uzun ve sıska elinin parmakları, şakaklarının hayli aşağılarına kadar dökülen saç tellerini bilinçsizce döndürüp duruyor, komşu evin duvarıyla

siyah ve acayip bir kontrast oluşturuyordu. Yüzü soluk ve kahırdan buruşmuştu; ne yapacağını bilemeyerek, içinde bir kıskançlık ve hainlik, Esau'ın sıçrayıp hoplamalarını izlemekteydi. Derken birden toparladı kendini, Esau'a yaklaşarak onu tuttu, kaldırıp kollarına aldı.

Mahzun bir sesle: "Zavallı hayvancağızım benim!" diye başladı konuşmaya. Ama neşesinden yerinde duramayıp ve efendisinden bu yolda bir davranış görmeye hiç de istek duymayan Esau, kendisini okşamak isteyen eli ısıracak gibi ağzını uzattı, efendisinin kollarından kurtulup yere atladı, şaklabanca yana sıçrayıp kısa kısa havladı ve keyifle koşup uzaklaştı.

Bundan sonra olanlar öylesine akıl almaz ve çirkin şeyler ki, ayrıntılarıyla anlatmaya dilim varmıyor. Kolları iki yana sarkmış Tobias, biraz öne eğilmiş vücuduyla oracıkta dikiliyordu; dudaklarını birbirine bastırmış, gözleri yuvalarından fırlamıştı. Ansızın kudurmuşçasına seğirterek hayvanı yakaladı, ışıl ışıl kocaman bir bıçak elinde yanıp sönüyordu. Sağ omzundan göğüsünün derinliklerine kadar inen bir bıçak darbesiyle Esau yere serildi. Hayvan gık dememiş, kanlar içinde ve çırpınarak yana yatıvermişti...

Tobias, hemen hayvanı kaldırıp kanepeye yatırdı. Önünde diz çökmüş oturur, elindeki bir bezi yaraya bastırırken kekeleyerek şöyle konuştu:

"Zavallı hayvancığım benim! Zavallı hayvancığım benim! Her şey ne kadar üzücü! İkimiz de ne kadar üzüntülüyüz! Acı çekiyor musun? Evet, evet, biliyorum, acıyor canın! Nasıl da insanın yüreğini sızlatacak gibi yatıyorsun önümde! Ama ben, ben yanındayım!

Seni avutuyorum! En iyi mendilimi..."

Ne var ki, Esau kanepenin üzerinde uzanmış yatıyor ve can çekişiyordu. Bulanık ve soran gözleri anlayışsız, masumiyet ve şikâyet karışımı bir ifadeyle efendisine çevrilmişti. Derken bir-iki kez ayaklarını gerip bıraktı ve öldü.

Ama Tobias, yerinden kımıldamadı hiç. Yüzünü Esau'ın vücuduna bastırmış, acı acı ağlamaya koyulmuştu.

GARDIROP

Bilmece Dolu Bir Öykü

Berlin-Roma ekspresi orta büyüklükte bir gara girdiğinde, hava kasvetli, bulanık, loş ve sessizdi. Üzerlerine dantel işlemeli örtüler yayılmış geniş pelüş koltuklarıyla birinci sınıf kompartımanların birinde tek başına yolculuk eden Albrecht van der Qualen, oturduğu yerde doğruldu. Uykudan uyanmıştı, ağzının tadı yoktu; trenin uzun bir yolu geride bıraktıktan sonra ansızın durmasının, belli bir ritim gözeterek yuvarlanıp giden takırdının birden kesilip yerini sessizliğe bırakmasının yol açtığı pek hoş denemeyecek bir duyguyla doluydu içi. Dışarıdaki gürültüler, bağırıp çağırmalar ve verilen sinyaller, sessizlikle tuhaf bir çelişki oluşturmaktaydı. Albrecht van der Qualen'in içinde bulunduğu durum, bir sarhoşluğun, bir sersemliğin ardından insanın ayılıp kendine gelişi gibiydi tıpkı. Kendilerini ayakta tutan o dayanak, o ritim ansızın sinirlerimizin elinden çekilip alınır, bundan böyle sinirlerimiz kendilerini düpedüz şaşkın ve öksüz hisseder, hele yolda içerisine dalınmış

sağır bir uykudan uyanılmışsa, bunun daha çok böyle olduğu görülür.

Albrecht van der Qualen gerindi şöylece, sonra pencereye yönelip camı indirdi. Treni bir baştan bir başa izledi gözleriyle. Baştaki posta vagonunda görevli memurlar, paketleri yükleyip boşaltmaktaydı. Derken lokomotif sesli sesli soludu, aksırıp tıksırdı ve bir boy paf puf ilerleyip sessiz durdu; ama bütün vücudu titreyerek ayaklarını kaldırmış boşlukta tutan, koşulu olduğu arabayı çekmesini bildirecek işareti hırsla bekleyen bir beygirinki gibiydi duruşu. İri yarı bir kadın, sırtında uzun bir yağmurluk, alabildiğine kaygılı bir yüzle neredeyse elli kilo ağırlığındaki bir bavulu kendisiyle birlikte sürüklemeye çalışıyordu; diziyle ite ite bavulu önü sıra götürüyor, o vagon senin, bu vagon benim dolanıp duruyordu suskun, soluk soluğa, gözlerinde korkulu bir ifade. Ter tanecikleri görülen hayli öne çıkmış üst dudağı, insanı anlatılmaz ölçüde duygulandırmaktaydı. Vah zavallıcık diye düşündü van der Qualen. Sana yardım edebilseydim keşke, seni yerine yerleştirip telaşını giderebilsem ve bütün bunları da o üst dudağının hatırı için yapabilseydim! Ama neylersin ki herkes kendi başının çaresine bakmak zorunda; böyle kurulmuş düzen, şu an yüreğinde hiçbir korku ve tasanın yer almadığı ben de işte burada dikiliyor, sırt üstü yığılıp kalmış bir böcekmişin gibi sana bakıyorum...

Gösterişsiz perona alacakaranlık çökmüştü. Akşam mı oluyor, yoksa gün mü ağarıyor, bildiği yoktu van der Qualen'ın. Uyuyup kalmıştı; iki mi, beş mi, yoksa oniki saat mi uyumuştu, kesin olarak belli değildi. Yirmidört saat, hatta daha uzun süre uyuduğu, kesintisiz,

derin, alabildiğine derin bir uykuya daldığı olmamış mıydı şimdiye kadar? – Yakası kadifeden, koyu kahverengi, kışlık yarım bir palto geçirmişti sırtına: Yüz hatlarından yaşını kestirmek güçtü; yirmi beşten başlayarak nerdeyse kırkına kadar çıkılabilirdi. Sarıya kaçan bir teni vardı, ama alev alev yanan gözleri kömür gibi siyahtı ve çevresinde koyu gölgeler seçiliyordu. Bu gözler, iyi şeylerin müjdecisi değildi. Tam bir açıkyüreklilik ve ciddilikle konuşan hekimler, ona dört aydan fazla yaşam şansı tanımamışlardı. Şunu da unutmadan söyleyelim ki, koyu renk saçları düz olarak yana taranmıştı.

Berlin'de –oysa gezisinin ilk durağı değildi burası– kırmızı deri bavuluyla tam kalkmak üzere olan eksprese atlamış, sonra da trende uyumuştu. Uyanmış olduğu şu anda ise kendini zamandan soyutlanmış hissediyor, bu da içini sel gibi bir hoşnutsuzlukla dolduruyordu. Yanında saat yoktu. Boynunda taşıdığı ince altın zincirin yelek cebindeki ucunda sadece küçük bir madolyonun bulunduğunu bilmekten mutluydu. Saat kaçmış, hatta haftanın hangi günüymüş, öğrenmek istemiyor, yanında takvim falan taşımıyordu. Uzunca bir süre var ki, ayın hangi gününde, hangi ayda, hatta hangi yılda bulunduğunu bilme alışkanlığından kendini koparıp almıştı. Her şey boşlukta olmalı diye düşünüyor hep, biraz belirsizliğine karşın bu söz ona hayli çok şey söylüyordu. İlgili konudaki umursamazlığına şimdiye dek sekte vuran bir şeyle karşılaşmamış ya da böyle bir şey seyrek karşısına çıkmıştı, çünkü bu gibi durumları kendisinden uzak tutmaya özen gösteriyordu. Hangi mevsimde bulunduğunu yaklaşık bilmek, kendisi için yeter-

li değil miydi? Pencereden kasvetli, loş ve nemli perona bakarken, adeta sonbahar, diye geçirdi içinden. Bundan ötesini bildiğim yok. Nerede olduğumu biliyor muyum ki?

Ve duyduğu memnunluk, bu düşünceyle birlikte ansızın neşeyle karışık bir dehşete dönüştü. Hayır, nerede bulunduğunu bilmiyordu! Hâlâ Almanya'nın içinde miydi? Kuşkusuz. Kuzey Almanya'da mı, belli değildi! Henüz uykulu gözleriyle, kompartıman penceresinin istasyonun isminin yazılı olabileceği ışıklı bir tabelanın önünden kayıp geçtiğini görmüş, ama harflerden bir teki bile beyninden içeri bir yol bulup girememişti. Henüz mahmurluğundan sıyrılamamış, kondüktörün iki, üç kez bağırarak istasyonun ismini söylediğini duymuş, ama seslerden hiçbirini gereği gibi algılayamamıştı. Orada, ama orada, sabahı mı, yoksa akşamını mı müjdelediğini bilmediği bir alacakaranlıkta yabancı bir yer, yabancı bir kent vardı. Albrecht van der Qualen, keçe şapkasını bagaj yerinden aldı, kırmızı ve beyaz damalı ipek örtüyle kaplanmış olup örtünün içine gümüş saplı bir şemsiye yerleştirilmiş kırmızı deri valizine sarıldı, Floransa'ya bilet almış olmasına bakmayarak kompartımandan çıktı dışarı, mütevazi gar binasının içinde yürüyerek emanete geldi, valizini bıraktı, ardından bir puro yakıp; ellerini –ne baston, ne de şemsiye almıştı yanına– paltosunun ceplerine soktu ve istasyondan ayrıldı.

Dışarıdaki kasvetli, nemli ve tenha alanda beş, altı arabacı kamçılarını şaklatıp bekleşiyordu. Başında şeritli bir kasket, sırtında üşüyerek sarıldığı uzun bir palto, içlerinden biri sorar gibi: "Hotel zum braven Man-

ne?" diye yükseltti sesini. Van der Qualen hayır dedi, teşekkür etti adama, caddeyi tutup yürüdü. Yolda karşılaştığı insanlar paltolarının yakalarını kaldırmıştı; kendisi de öyle yaptı, yumuşacık kadife yakaya yasladı boynunu, purosunu tüttürerek normal adımlarla ilerlemeye koyuldu.

Alçak ve kalın bir duvarı, iki masif kulesiyle eski bir kale kapısını geride bıraktı; korkulukları heykellerle donatılmış, altında suların bulanık ve tembel yuvarlanıp gittiği bir köprüye geldi. Uzun, köhne bir tekne ileriden köprüye yaklaştı, kıç tarafında adamın biri elindeki uzun sopayla kürek çekiyordu. Van der Qualen, biraz durup korkuluktan aşağı sarktı. Bak sen, diye düşündü, bir ırmak, bir ırmak! Adını bilmeyişim hoş bir şey... Sonra yine yürümeye koyuldu.

Köprüyü geçip orta genişlikte bir yolun kaldırımında ilerledi bir süre; derken sola saptı. Akşamdı. Ark lambaları ansızın parlıyor, bir-iki kez titreşip akkor halini alıyor, ıslıksı sesler çıkarıyor ve ardından sisli havada ışıldamaya başlıyordu. Mağazalar kapanmaktaydı. Senin anlayacağın her bakımdan sonbahar, diye düşündü van der Qualen ve ıslak, kara kaldırımda yürümeye koyuldu. Galoşlar yoktu ayaklarında, ama çizmeleri pek bol, sağlam ve dayanıklıydı, öyleyken zarafetten yoksun oldukları söylenemezdi.

Hep sol doğrultuda yürüdü. Önünden hızlı hızlı adımlarla yayalar geçiyor, işlerine seğirtiyor ya da işlerinden dönüyorlardı. Ben de bu kimselerin arasında yürüyorum, diye düşündü van der Qualen; öylesine yalnız ve yabancıyım ki, belki şimdiye kadar hiç kimse bu denli yalnız ve yabancı hissetmemiştir kendini. Ne bir

işim var, ne bir amacım. Yaslanacağım bir baston bile yok elimde. Benden daha boşlukta, daha özgür, daha umursamaz biri çıkabilir mi! Kimse bana teşekkür borçlu değil, ben de kimseye teşekkür borçlu değilim. Tanrı şimdiye kadar asla kol kanat germedi üzerime, beni tanıyıp ettiği yok. Sağa sola avuç açtırmayan dost bir felaket iyi bir şey olur; insan kendi kendine şöyle diyebilir o zaman: Tanrı'ya hiç borcum yok...

Çok geçmeden kentin sonuna gelmişti. Belki de kent merkezinden dosdoğru kent dışına çıkan bir yolda yürümüştü. Ağaçların ve villaların sıralandığı geniş bir banliyo caddesinde ilerliyordu şimdi; derken sağa saptı, köy yollarını anımsatan, ama havagazı fenerleriyle aydınlatılan yollardan geçti, sonunda genişçe bir sokağa geldi; kasvetli, sarı renkte, sıradan bir evin hemen sağındaki tahta bir kapının önünde durdu. Evin kendisi, pek saydam olmayan hayli bombeli buzlu camdan pencereleriyle sivrilip öne çıkıyordu. Kapıya: "Üçüncü katta kiralık daire" yazısını içeren bir levha iliştirilmişti. "Demek öyle?" dedi van der Qualen, purosunun izmaritini kaldırıp atarak kapıdan girdi, evin avlusunu bitişik avludan ayıran tahta perde boyunca ilerledi, soldaki iç kapıdan ayak attı içeri; eski püskü bir yolluk ve lime lime külüstür bir kilim yayılmış holden geçti, köhne merdivenden çıkmaya koyuldu.

Tek tek katların kapıları da yine pek derme çatmaydı ve buzlu camlarının önünde tel kafesler bulunuyordu, kapıların üzerine isim plakaları yerleştirilmişti. Merdiven sahanlıklarını gaz lambaları aydınlatıyordu. *Ama üçüncü katta –en son kattı burası ve daha yukarısı* kiler olarak kullanılıyordu– merdivenin sağında ve so-

lunda başka kapılar yer almaktaydı. Açık kahverengiye boyanmış basit oda kapılarıydı bunlar; bir tarafta bir isim falan görülmüyordu. Van der Qualen ortadaki düğmeye bastı. Bir zil sesi duyuldu, ama içeriden yanıt veren çıkmadı. Bunun üzerine, soldaki kapıyı tıklattı eliyle. Ses yok. Sağdakini tıklattı ardından. uzun, hafif adımların çıkardığı ayak sesleri işitildi ve kapı açıldı.

Bir kadın belirdi kapıda; uzun boylu, zayıf ve yaşlı. Başında mat eflatun renginde iri bir fiyongla bir hotoz, sırtında modası geçmiş, rengi atmış siyah bir giysi. Avurtları çökmüş küçücük bir yüzü vardı; biraz çilliydi alnı ve yosunumsu bir bitkiyi anımsatıyordu.

"İyi akşamlar", dedi van der Qualen. "Odalar..."

Yaşlı kadın evet der gibi başını salladı; başını sallayıp yavaş yavaş gülümsedi; suskun ve anlayış dolu bir gülümseme; sevimli, beyaz ve uzun eli, yorgun ve nazik, ağır ağır karşı sol kapıyı gösterdi. Sonra dönüp gitti kadın, bir anahtar alıp geldi. Bak hele, diye düşündü kadının arkasında dikilen van der Qualen, kadın kapıyı açarken. Bir hayaletten farkınız yok adeta. Sanki Hoffmann'ın eserlerindeki kahramanlardan birisiniz, hanımefendi. Kadın, çengelden gaz lambasını alarak van der Qualen'i kapıdan içeri soktu.

Alçak tavanlı küçük bir odaydı burası. Kahverengi bir döşemesi vardı, ama duvarlar tavana kadar saman sarısı hasırlarla kaplanmıştı. Arka duvarın sağındaki pencereyi, uzun ve zarif kıvrımlarla beyaz bir müslin perde örtüyordu. Sağ kolda bişitik odaya açılan beyaz bir kapı vardı.

Yaşlı kadın, kapıyı çaçıp lambayı yukarı kaldırdı. Oda acınacak kadar çıplaktı, yalın beyaz duvarları içe-

riyordu; açık kırmızı vernikle boyanmış üç kamış iskemle, kremşanti üzerindeki çilekler gibi duvarlarla bir çelişki oluşturmaktaydı. Bir gardırop, bir lavabo ve bir ayna görülüyordu bir köşede. Mahun ağacından bir karyola orta yerde tek başına devcileyin duruyordu.

"Yoksa beğenmediniz mi odayı? Hoşunuza gitmeyen bir şey mi var?" diye sordu yaşlı kadın; şirin ve beyaz elini alnındaki yosunumsu bitkinin üzerinde hafifçecik gezdirdi. Sanki deminki sözleri yanlışlıkla söylemiş, o anda aklına söyleyecek bir başka şey gelmemişti. Hemen ekledi ardından: "Örneğin?"

"Hayır, yok!" dedi van der Qualen. "Odalar oldukça zevkle döşenmiş. Tutuyorum. Evden biri istasyona gidip bagajımı alırsa, sevinirim. İşte makbuz. Lütfen yatağı hazırlayıp komodine bir çeki düzen verir misiniz! Birkaç havlu da getirmeyi unutmayın olmaz mı? Elimi yüzümü yıkayıp hemen kente inecek, yemek yiyip döneceğim."

Van der Qualen cebinden nikel kaplama bir kutu çıkardı, içindeki sabunu alıp lavaboya yöneldi, elini yüzünü yıkamaya koyuldu. Bu arada gözlerini, camları dışa doğru bombeli pencereden çok aşağılardaki havagazı fenerlerinin aydınlattığı çamurlu banliyö yollarında, ark lambalarında ve villalarda dolaştırdı. Ellerini kurularken gardıroba doğru yürüdü. Kahverengi, hantal bir gardıroptu ve dokununca hafif sallanıyordu, tepesinde oyma taç şeklinde gösterişsiz bir süsü vardı, sağ yan duvarın ortasındaki ikinci bir beyaz kapı boşluğunda duruyordu; bu ikinci kapı, merdivenden çıkınca, ortadaki asıl kapıdan girilen odalara açılıyor olacaktı. Dünyadaki bazı nesnelerin içerdiği düzene diyecek

yok, diye geçirdi kafasından, van der Qualen. Örneğin, bu gardırop kapı boşluğuna öylesine uymuş ki, sanki boşluk düşünülerek yapılmış. Gardırobu açtı. İçi bomboştu, elbise asmak için tavanına sıra sıra çengeller tutturulmuştu. Ne var ki, bu sağlam mobilya bir arka duvardan yoksundu; arka duvarı gri bir bez, çivi ve raptiyelerle köşelere tutturulmuş kaba bir kumaş parçası örtüyordu.

Van der Qualen gardırobu kapadı, şapkasını alıp paltosunun yakasını kaldırdı, mumu söndürüp yola düştü. Ön odadan geçerken, kendi ayak sesleri arasında, bitişik odalarda bir tıngırtı, hafiften, çın çın madeni bir ses işitir gibi oldu. Yoksa kendisine mi öyle gelmişti? Kapıyı kilitlerken, sanki altın bir yüzük gümüş bir kâse içine düşüyormuş gibi, diye geçirdi içinden, merdivenlerden inip evden çıktı ve kentin yolunu tuttu.

İşlek bir caddede aydınlık bir restorana girip ön masalardan birine oturdu, içeridekilere sırtını döndü. Kızarmış ekmek yedi, sebze çorbası içti, yumurta, biftek, komposto ve şarap getirtti, ardından bir dilim yeşil gogonzola peyniriyle yarım armut söyledi. Hesabı ödeyip paltosunu ve şapkasını giyerken bir Rus sigarasından birkaç nefes çekti, ardından bir puro yakıp çıktı restorandan. Biraz sağda solda dolaştı, derken dönüş yolunu bularak salına salına yürümeye koyuldu.

Sırlı camdan bombeli pencereleriyle ev kapkaranlık ve suskun duruyordu. Van der Qualen, sokak kapısını açıp zifiri karanlık merdivenlerden çıkmaya başladı; kibrit çakarak önünü aydınlatıyordu. Üçüncü katta durup kiraladığı dairenin sol baştaki kahverengi kapısını açtı. Palto ve şapkasını divanın üzerine bırakıp büyük

masanın üzerindeki lambayı yaktı, valizinin ve rule yapılmış battaniyeyle şemsiyesinin oracıkta durduğunu gördü. Battaniyeyi açarak içindeki konyak şişesini aldı, ardından valizini alıp küçük bir kadeh çıkardı, koltuğa oturdu, purosunu tüttürüp arada bir konyaktan bir yudum aldı. Hiç değilse konyak denilen şey var şu dünyada, diye geçirdi içinden. Derken yatak odasına geçip komodinin üzerindeki mumu yaktı, lambayı söndürüp soyunmaya başladı. Sırtındaki gri, gösterişsiz ve dayanıklı giysileri bir bir çıkarıp yatağın yambaşındaki kırmızı koltuğun üzerine koydu. Pantolon askılarını çıkarırken aklına hâlâ divanın üzerinde duran şapkayla palto geldi; gidip getirdi bunları, gardırobu açtı. Ama hemen bir adım geriledi, arkaya uzanan eliyle karyolanın dört bir köşesindeki mahun ağacından koyu kırmızı topuzların birini yakaladı.

Kırmızı lake koltukların kremşanti içindeki çilek taneleri gibi bir konstrast yaptığı yalın ve beyaz duvarlarıyla oda, yanan mumun titrek ve tedirgin ışığına gömülmüştü. Ama kapısı ağzına kadar açık duran gardırop boş değildi, biri dikiliyordu içinde, bir kadın, bir cinsi lâtif; öylesine şirin ve sevimli ki, Albrecht van der Qualen'ın kalbi bir an duracak gibi oldu, ardından yine ağır, normal ve hafif vuruşlarını sürdürdü. Kadın çırılçıplaktı, ince ve narin kollarından birini havaya kaldırmış, işaret parmağını dolabın tavanındaki çengellerden birine geçirmişti. Uzun ve kahverengi saçları dalga dalga çocuksu omuzlarının üzerine dökülmüştü ve omuzlarda öyle bir sevimlilik vardı ki, karşılarında hıçkırarak ağlamamak elde değildi. Çekik siyah gözlerine mum alevinin parıltısı vurmuştu. Ağzı biraz bü-

yük ama öylesine tatlı bir ifade taşıyordu ki, sanki acı ve kahır içinde geçirdiği günlerin ardından uykunun öpücüğünü insanın alnında duyumsaması gibiydi. Topuklarını sımsıkı birbirine yapıştırmış, düzgün bacaklarını yumuşacak birbirine bitiştirmişti...

Albrecht van der Qualen eliyle gözlerini oğuşturdu ve gördü: dolabın arka duvarını oluşturan çuhanın sağ alt ucu sökülmüştü. "Şaşılacak şey!" dedi. "İçeri buyurmaz mısınız?.. Nasıl desem... dolaptan çıkmaz mısınız dışarı? Bir kadehçik konyak içmez miydiniz? Ya da yarım kadehçik?" Ne var ki, van der Qualen sorusuna yanıt beklemiyordu ve yanıt da alamadı. Dolaptaki yosmanın belli bir ifadeden yoksun, dipsiz uçuruma benzeyen, suskun bir izlenim uyandıracak kadar kapkara, çekik ve parlak gözleri van der Qualen'ın üzerine çevrilmişti; ama bir yerde durmuyordu bu gözler; amaçsız, sisler puslar içinde geziniyor, sanki van der Qualen'ı görmüyordu.

"Anlatmamı ister misin?" dedi ansızın, sakin ve dumanlı bir sesle.

"Anlat!" diye yanıtladı van der Qualen. Yatağın kenarına oturmuştu; palto dizlerinin, kavuşturulmuş elleri de paltonun üzerinde duruyordu. Ağzı biraz açık, gözleri yarı kapalıydı. Ama kanı damarlarında sıcak ve yumuşak dolaşıyor, kulaklarında hafiften uğultusunu işitiyordu.

Kadın, dolabın içinde oturmuş, narin kollarını karnına doğru çektiği dizlerinden birine dolamıştı; öbür bacağı dolaptan dışarı sarkıyor, kollarının üst kısımlarıyla bastırarak küçük memelerini gizlemeye çalışıyordu. Dizinin gerilmiş cildi ışıl ışıldı. Derken anlatmaya

koyuldu. Alçak sesle konuşuyor, mumun alevi odanın içinde sessiz oynaşıyordu.

İki kişi kırlara açıldı. Kadın, başını erkeğin omzuna yaslamıştı. Otlardan burcu burcu keskin bir koku çevreye yayılıyor, ama daha şimdiden akşamın sisi topraktan buram buram yükseliyordu. İşte böylece başlamıştı anlatmaya. Ve anlatısında çokluk şiir dizeleri yer alıyor, bunlar eşi görülmedik ölçüde hafif ve tatlı uyakları içeriyordu. Hani bazen hummalı gecelerde yarı uykularda kulaklarımızda yankılanır, onun gibiydi tıpkı. Ama anlatının sonu iyi bitmemişti. Son o kadar acıklıydı ki, sanki iki kişi bir daha hiç ayrılmayacaklarmış gibi birbirlerine sarılmış ve dudakları birbirinin üzerinde dinlenirken, her biri koca bir bıçağı karşısındakinin belini saran kemerin üstünde bir yere saplıyor, bunu da haklı birtakım nedenlerle yapıyordu. İşte böyle bir sonla bitirmişti anlatısını. Derken alabildiğine sessiz sedasız kalkmış, dolabın arka duvarını oluşturan gri bezin sağ alt ucunu kaldırıp ortadan kaybolmuştu.

O günden sonra van der Qualen kadını her akşam gardırobun içinde buldu ve anlattıklarını dinledi. Kaç akşam? Kaç gün, kaç hafta ya da ay bu evde, bu kentte kaldı? –Sayısını belirtmek kimin işine yarayacaktır? Zavallı külüstür bir sayı kimi memnun edecektir? Ve bizler biliyoruz ki, başvurduğu çeşitli hekimler, Albrecht van der Qualen'e dört aydan fazla bir yaşam şansı tanımamıştır.

Dolaptaki kadın anlatıyordu hep, karamsarlık dolu hazin şeylerdi anlattıkları; ama tatlı bir yük gibi insanın kalbinin üzerine gelip oturuyor ve bu kalbin daha yavaş, daha mutlu bir tempoyla çarpmasını sağlıyordu.

Sık sık kendini unuttuğu oluyordu van der Qualen'in. Damarlarında kanı fıkır fıkır kaynıyor, ellerini kadına uzatıyor, kadın da onları geri çevirmiyordu. Ama her seferinde pek çok akşam kadını dolabın içinde göremiyordu; dönüp geldiğinde ise kadın pek çok akşam susup bir şey anlatmıyor, sonra yavaş yavaş yeniden başlıyor, van der Qualen kendini yeniden unutuncaya kadar da anlatmasını sürdürüyordu.

Ne kadar sürdü bu, kim bilebilir? Ayrıca, Albrecht van der Qualen o gün öğle sonrası kompartımanda gerçekten uyanıp önceden tanımadığı o kente gitti mi, yoksa birinci sınıf kompartımanında uyumasını sürdürdü de baş döndürücü bir hızla yol alan Berlin-Roma ekspresiyle dere tepe aşarak kayıplara mı karıştı, kim bilebilir? İçimizden hangimiz, gereken sorumluluğu üstlenerek ilgili sorulara kesin yanıtlar vermeyi göze alabilir? Bu konuda hiçbir şey söylenemez. "Her şey boşlukta kalmalı..."

GÖMÜTLÜK YOLU

Gömütlük yolu, şoseye paralel uzanıp gidiyordu; şoseye paralel uzanıyor hep, hedefine, yani gömütlüğe varana kadar şoseden ayrılmıyordu. Öbür tarafında bir kenar mahallenin henüz yapımı süren yeni konutları görülüyor, onları tarlalar izliyordu. İki yanını kocaman yaşlı kayınların çevrelediği şosenin yarısı parke döşeliydi. Ama gömütlük yoluna şöylece çakıl serpilmişti, bu da onu rahat ve hoş bir patika görünümüyle donatıyordu. İçi otlar ve kır çiçekleriyle dolu susuz ve dar bir hendek, şoseyle gömütlük yolu arasında yer almaktaydı.

Mevsimlerden bahardı, hatta nerdeyse yaz denebilirdi. Dünya gülümsüyordu. Tanrı'nın mavi göğü, küçük, yuvarlak ve tıkız bulutlarla döşenmiş kar gibi beyaz, şen ve şaklaban bulut çileleriyle benek benek boyanmıştı. Ağaçlarda kuşlar cıvıldaşıyor, tarlalardan doğru bir meltem esip geliyordu.

İleriki köyden gelen bir araba şose üzerinde kente doğru sessizce ilerliyor, şosenin bir bölümüyle kaldırım döşeli, bir bölümüyle kaldırımsız kısmında yol alı-

yordu. Sürücü bacaklarını okun iki yanından aşağı sarkıtmış, berbat bir ıslık tutturmuştu. Arabanın arkasında sarı bir köpekçik oturuyordu; arabayı kullanana sırtı dönük, bütün dikkatini toplamış, sivri ağzının üzerinden alabildiğine ciddi bir ifadeyle arabanın geride bıraktığı yola bakıyordu. Altın değerinde eşi bulunmaz bir köpekti, yüzüne baktıkça insanın içi gülüyordu; ama ne yazık ki konumuz köpek değil, dolayısıyla kendisinden daha fazla söz açamayacağız. Bir ara bir bölük asker geçti yoldan. Yakındaki bir kışladan gelen askerler bir toz bulutu içinde uygun adım yürüyor, bir marş söylüyorlardı. Derken kent yönünden gelip bir ileriki köye doğru sessiz sedasız ilerleyen ikinci bir araba göründü. Sürücü uyuyor ve arabada bir önceki gibi bir köpekçik bulunmuyordu, dolayısıyla bizim için ilginç yanı yoktu. Karşıdan biri kambur, biri iri kıyım iki zanatkâr oğlan yaklaştı. Çizmelerini omuzlarına atmış yalınayak yürüyorlardı; uyuyan arabacıya seslenerek, şaka yollu bir şey söylediler ve yürüyüp gittiler. Yoldaki trafik için yoğun denemezdi; olaysız akıp gidiyor, bir terslikle karşılaşılmıyordu.

Gömütlük yolunda *tek* bir adam seçiliyor, başını önüne sarkıtmış, siyah bir bastona yaslanarak ağır ağır yürüyordu. Adı Piepsam idi, Lobgott Piepsam, o kadar. Adını özellikle belirtmemizin nedeni, ileride alabildiğine acayip davranışlar sergileyeceği içindir.

Siyahlar giyinmişti adam, çünkü çoluk çocuğunun mezarlarına giden yolda bulunuyordu. Başına kenarları kıvrık, kaba bir silindir şapka oturtmuş, sırtına yer yer parlamış bir redingot, ayaklarına kısa ve dar bir pantolon geçirip ellerine havı tümüyle dökülmüş siyah güde-

ri eldivenler takmıştı. İri âdem elmasıyla uzun, kuru ve sıska boynu, devrik bir yakadan yükselip çıkıyordu. Yaka da eskiyip yıpranmaktan saçak saçaktı, hatta kenarlarındaki tüyler biraz dökülmüştü. Ama adam gömütlüğe daha ne kadar kaldığını anlamak isteyerek arada bir başını kaldırıp baktı mı, insanın gözüne hayatta pek sık karşılaşamayacağı bir yüz çarpıyordu; kuşkusuz öyle bir yüz ki, bir gören bir daha kolay unutamazdı.

Lobgott Piepsam sakalsız, bıyıksızdı ve benzi soluktu. Çökmüş avurtlarının ortasından bir burun bir yumru yaparak öne çıkıyor, anormal derecede aşırı bir kırmızılıkla yanıp tutuşarak üstelik siğilden geçilmiyor, bu sağlıksız nesneler burna bir düzensizlik vererek onu fantastik bir görünümle donatıyordu. Kıpkırmızı rengi yüzün donuk solukluğuyla kontrast oluşturan burunda, akıl almaz ve pitoresk bir şeyler saklıydı, bulunduğu yere tutturulmuş gibiydi burun, bir karnaval burnuna benziyordu. Ama iş burunda değildi. Piepsam ağzını, köşeleri aşağı sarkmış büyük ağzını sımsıkı kapalı tutuyor, başını kaldırıp bakarken, beyaz kıllarla örülmüş kara kaşlarını şapkanın altında o kadar yukarı hareket ettiriyordu ki, göz pınarlarının ne çok çapaklı ve acınacak durumda olduğu çok iyi seçilebiliyordu. Sözün kısası, öyle bir yüzdü ki, bir an gelip alabildiğine büyük bir sempatiyle bu yüze kucak açmamak elde değildi.

Lobgott Piepsam'ın görünüşü pek iç açıcı değildi, bu sevimli öğle öncesine pek uygun düşmüyordu; çoluk çocuğunun mezarlarını ziyaret etmek isteyen biri için de olsa, gereğinden çok kasvetliydi bu görünüş.

Ne var ki, Piepsam'ın ruh dünyasına bir göz atıldığında, bunun için ortada yeterince neden vardı. Biraz bezgin, öyle mi? Sizin gibi keyfi yerinde ve neşeli insanların böyle bir şeyi anlaması güç. Biraz mutsuz, öyle mi? Hayatta biraz itilip kakılmış, biraz horlanıp aşağılanmış biri mi? Yo, doğrusu biraz değil, büyük ölçüde öyle biriydi Piepsam; durumu abartmasız içler acısıydı.

Bir kez içiyordu Gottlob Piepsam. Ama bundan ileride söz açacağız. İkincisi, karısı ölüp dul ve öksüz kalmış, herkes kendisinden yüz çevirmişti, şu dünyada onu seven tek kişi yoktu. Kızlık adı Lebzelt olan karısı, henüz altı aylık bile denemeyecek bir yavrucağı doğururken uçup gitmişti elinden; Piepsam'ın üçüncü çocuğuydu bu ve ölü doğmuştu. Ayrıca, öbür iki çocuğu da öbür dünyayı boylamıştı; biri difteriden ölmüş, öbürü ise hiç hasta yatmamış, belki de genel bir zafiyetten göçüp gitmişti. Bu yetmiyormuş gibi, Piepsam çok geçmeden işinden olmuş, çalıştığı yerden yüz kızartıcı bir biçimde kovulup kapı dışarı edilmişti, bu da onda şimdiye kadar bir türlü karşı koyacak gücü gösteremediği bir içki düşkünlüğüne yol açmıştı.

Eskiden de kendisini zaman zaman aşırı içkiye vermişse de, genellikle bir dereceye kadar buna karşı durabilmişti. Ama karısı ve çocuklarını kaybedip hayatta tutunacak dalı kalmayınca, kötü alışkanlık onu büsbütün avcunun içine almış, ruhsal direncini yavaş yavaş kırıp çökertmişti. Piepsam, bir sigorta şirketinde ayda doksan rayşmark karşılığı üst kademede bir müstensih olarak görev yapmıştı. Ne var ki, içkiden kafası çalışmadığı zamanlar olmayacak hatalar yapmış, tekrar tekrar uyarılmasına karşın hatalar sürmüş, sonunda yaptığı

işe güvenilemeyecek biri gözüyle bakılıp görevden el çektirilmişti.

Bunun Piepsam'ın moralini yükseltmediği, tersine onu büsbütün çökerttiği açıktır. Çünkü unutulmamalıdır ki, felaket denen şey insanda onur bırakmaz, bu gibi konularda biraz bilgi sahibi olmak ne de olsa iyidir. Tüyler ürpertici acayip bir durumdur bu; insanın kendi kendine ben suçsuzum deyip durması işe yaramaz, uğradığı felaketten ötürü çoğu zaman kendini küçümser. Kendini küçümsemeyle kötü alışkanlık ise, korkunç bir etkileşim içindedir, birbirlerini besleyip güçlendirir, birbiriyle öylesine işbirliği yaparlar ki, dehşete kapılmamak elde değildir. Piepsam'da da durum bundan farklı denemezdi. Kendi şahsına karşı saygı duymadığından içiyor, bütün iyi niyetlerinin ve kararlarının sürekli başarısız kalması özgüven duygusunu yiyip bitirdiği için, kendine olan saygısı giderek azalıyordu. Evinde gardırop içinde zehir sarısı sıvıyla dolu bir şişe saklıyordu hep; öyle lanet bir sıvı ki, ne olur, ne olmaz burada ismini vermek istemiyoruz. Gardırobun önünde Lobgott Piepsam hayli zaman hiç yalansız yerlerde sürünüp kıvranmış, dilini ısırıp durmuş, ama sonunda yenik düşmüştü... Hani sizlere bunları anlatmaktan hoşlanıyor değiliz, ama nihayet ibret alınacak şeylerdir.–

Ve şimdi Lobgott Piepsam gömütlüğün yolunu tutmuş, siyah bastonunu yere kaka kaka gidiyordu. Esen meltem burnunun çevresinde oynaşıyor, ama kendisi burnu hissetmiyordu. Kaşlarını kaldırmış, kasvetli gözlerini dikmiş, boş bakışlarla belirsiz bir noktaya bakıp durmaktaydı; sefil, yitik bir insandı Piepsam. Ansızın

bir ses işitip kulak kabarttı, geriden doğru hafif bir hışırtı büyük bir hızla yaklaşıyordu. Arkasına dönüp olduğu yerde durdu. Baktı bir bisiklet; üzerine şöylece çakıl serpilmiş yolda tekerlekleri gıcırdıyor, ileriden yıldırım gibi yaklaşıyordu. Ama derken hızını yavaşlattı, çünkü Piepsam yolun orta yerinde dikiliyordu.

Genç biri bisikletin selesi üzerinde oturmaktaydı, bir delikanlı, tasa kaygı nedir bilmeyen, dünyayı gezip dolaşmaya çıkmış bir kimse. Hey gidi hey! Gözü hiç de yukarılarda olmayan, bu yeryüzündeki anlı şanlı kişiler arasında yer almayı düşünmeyen bir kişi. Pek ahım şahım denemeyecek, yaklaşık iki yüz mark değerinde sıradan bir bisiklet vardı altında. Bisiklete atlayıp kentten çıkmış, şöyle biraz kırlara açılayım demiş, gıcır gıcır pedalları çevirerek kendini özgür doğanın kucağına atmıştı. Yaşasın! Alacalı bir gömlek, onun üzerine de gri bir ceket giymiş, ayaklarına da sporcular gibi bir tozluk geçirmişti, başında ise dünyanın en bitirim kasketi vardı. Bir kasket ki, görülmeye değerdi, kahve renkli damaları içeriyor, tepesinde bir düğme bulunuyordu. Kasketin altından fırlayan sarışın koca bir tutam saç delikanlının alnına düşmüştü. Gözleri maviydi. Sanki hayat denilen şeyin ta kendisiymiş gibi ileriden yaklaşıyor, zil çalıp duruyordu. Ne var ki, Piepsam yoldan bir karış bile kenara çekileyim demedi. Oracıkta öylece dikilmiş, bu hayat denilen şeyin kendisini izliyordu.

Delikanlı, Piepsam'a öfkeyle şöyle bir bakıp ağır ağır yanından geçti, bunun üzerine Piepsam da yeniden yürümeye koyuldu. Delikanlı şimdi önü sıra giderken,

ağır ağır, sözcükleri iyice vurgulayarak: "Numara dokuz bin yedi yüz yedi", diye söylendi.

Ardından dudaklarını ısırdı, önü sıra bakmaya koyuldu, yerden kaldırmadı başını, hayatın somut örneği sayılacak delikanlının gözlerini şaşkınlıkla kendisine çevirmiş olduğunu hissediyordu.

Delikanlı başını döndürdü, bir eliyle seleye yapışarak iyice yavaşladı.

"Anlamadım?" diye sordu.

"Numara dokuz bin yedi yüz yedi", diye yineledi Plepsam. "Önemli değil. Sizi ihbar edeceğim."

"İhbar mı edeceksiniz?" dedi delikanlı, bu kez daha çok döndü arkasına ve iyice yavaşladı; öyle ki, gidonu sağa sola çevirip güçlükle dengesini sağlıyordu.

"Tabii ihbar edeceğim", diye yanıtladı Piepsam, beş, altı adım kadar bir uzaklıktan.

"Peki neden?" diye sordu delikanlı ve bisikletten inip olduğu yerde durdu; pek meraklanmış gibiydi.

"Neden olduğunu siz çok iyi biliyorsunuz."

"Hayır, bilmiyorum."

"Ama bilmeniz gerekirdi."

"Ama bilmiyorum işte", dedi delikanlı. "Sonra hiç de merak ettiğim yok." Ardından yine bisikletine atlayacak oldu. Asla laf altında kalan birine benzemiyordu.

"Sizi ihbar edeceğim, çünkü bisikletle şosede değil, gömütlük yolunda gidiyorsunuz", dedi Piepsam.

"Ama beyefendi!" dedi delikanlı, öfkeli ve sabırsız bir gülüşle, yeniden arkasına dönüp olduğu yerde durarak. "Yol boyunca uzanan bisiklet izlerini görmüyor musunuz!.. Herkes bisikletle gidiyor bu yolda!"

"Orası beni hiç ilgilendirmez", diye karşılıkta bu-

lundu Piepsam. "Sizi ihbar edeceğim."

"Aman canım, nasıl isterseniz öyle yapın!" diye sesini yükseltti delikanlı ve yeniden bisikletine atladı. Tıpkı bir ata atlar gibi atlayıp binmişti bisikletine. Göğsünü kabartacak gibi ustaca, başarılı bir binişti, şöyle bir kez ayağıyla pedala bastırdı, selenin üzerine çıkıp dimdik oturdu, coşkulu doğasına uygun düşen bir hıza ulaşmak için pedallere yüklendi.

"Bisikletle gömütlük yolunda gitmekte diretiyorsunuz madem ki, sizi şikâyet edeceğim, hiç kuşkunuz olmasın", dedi Piepsam, titreyen sesini yükselterek. Ama delikanlı zerrece umursamadı söyleneni, gittikçe hızlanarak yoluna devam etti.

Bu anda Lobgott Piepsam'ın yüzünü görseydiniz, ne çok korkardınız kimbilir! Dudaklarını öylesine birbirine bastırmıştı ki, yanakları, hatta kor gibi yanıp duran burnu tümüyle yerinden oynamış, çarpılmıştı; pek doğal sayılamayacak kadar yukarı kaldırdığı kaşlarının altından çılgınca bir ifadeyle gözlerini dikmiş, gittikçe uzaklaşan bisikletin ardından bakıyordu. Ansızın ileriye atıldı, bisikletle arasındaki kısa uzaklığı koşarak geride bıraktı ve sele çantasından bisiklete yapıştı, eliyle sımsıkı sarıldı çantaya, bisiklete düpedüz asıldı. Canını dişine takarak dudaklarını birbirine bastırmış, sesini çıkarmadan, gözlerinde vahşi bir ifade, var gücünü kullanarak bisikleti çekip çekiştiriyor, ileri gitmeye ve kendini dengede tutmaya çalışan delikanlıyı yolundan alıkoymaya uğraşıyordu. Piepsam'ı bu durumda görenler, sırf kötülük olsun diye mi bisikletliyi yolundan alıkoymak istiyor, yoksa kendini yedeğe aldırmak, arkadan bisiklete atlayıp delikanlıyla birlikte gitmek, onun gibi

biraz kırlara açılmak, ışıl ışıl pedallerle kendini doğanın özgür kucağına atmak gibi bir isteğin tutsağı mı olmuştu, bu konuda kesin bir yargıya varamazdı. Gelgelelim bisiklet, bu Allahın belası zorlu askıntıya uzun zaman karşı koyamazdı; durdu, yana yattı ve devrildi.

İşte bunun üzerine delikanlı, nezaketi büsbütün elden bıraktı. Bir ayağıyla yere basmıştı; sağ kolunu kaldırıp Bay Piepsam'ın göğsüne öyle bir yumruk indirdi ki, Piepsam sendeleyerek birkaç adım geriledi. Ardından sesini gözdağı verircesine yükselterek şöyle konuştu:

"Anlaşılan kafayı çekmişsiniz rezil herif! Sizin gibi antika birine de rastlamadım doğrusu! Bir daha beni yolumdan alıkoymaya kalktınız mı gebertirim sizi, anladınız mı? Kemiklerinizi kırarım! Kafanıza sokun bunu, tamam mı!" Delikanlı, böyle söyleyerek arkasına döndü, öfkesinden köpürerek kasketini daha bir sıkıca başına geçirdi ve yeniden bisikletine atladı. Hayır, hiç de laf altında kalan biri değildi. Bisiklete binişi de yine daha önceki gibi ustalıklıydı. Pedala ayağını koyduğu gibi tek bir sıçrayışta selenin üzerinde dimdik oturuvermiş, bisikleti hemen kontrolüne almıştı. Piepsam, delikanlının sırtının yavaş yavaş hızlanarak uzaklaştığını gördü.

Yolun üzerinde dikiliyor, güçlükle soluyor ve gözlerini dikmiş delikanlının peşinden bakıyordu. Bisiklet devrilmeden yol alıyor, üzerindeki sürücüsü bir kazaya falan uğramıyor, bisikletinin lastiklerinden biri patlamıyor örneğin, yoluna bir taş çıkmıyor, yaylana yaylana gömütlük yolunda ilerliyordu. Derken Piepsam bağırıp çağırmaya, delikanlıya veriştirmeye başladı. Bir

böğürme denebilirdi bunun için; Piepsam'ın sesi, insan sesi olma özelliğini tümüyle yitirmişti.

"Durun! Daha fazla gidemezsiniz!" diye haykırıyordu delikanlının arkasından. "Bunu yapamazsınız! Şosede gidebilirsiniz, gömütlük yolunda hayır! Beni işitiyor musunuz?! İneceksiniz bisikletten, hemen ineceksiniz! Hayret! Hayret doğrusu! Sizi ihbar edeceğim! Sizi dava edeceğim! Aman Allahım! İnşallah devrilir kalırsın yolda, inşallah devrilirsin, züppe, alçak herif! Devril de seni ayaklarımın altında ezeyim, çizmemle dağıtayım yüzünü, seni melun külhanbeyi seni!"

Şimdiye kadar görülmüş bir manzara değildi bu! Gömütlük yolunda, yüzündeki damarlar şişmiş, sövüp sayan bir adam, sövüp sayarken hoplayıp zıplayan, taklalar atan, ellerini kollarını oynatan ve bir türlü susmak bilmeyen biri. Bisiklet artık görünmez olmuş, ama Piepsam hâlâ olduğu yerde kıyameti koparıyordu.

"Yakalayın onu! Bırakmayın, yakalayın! Gömütlük yolunda bisikletle gidiyor! İndirin şunu bisikletten, şu mendebur oğlanı indirin! Ah... Ah... seni bir ele geçirsem, nasıl derini yüzerdim, seni sersem köpek, seni aptal palavracı, seni soytarı, seni cahil züppe seni! Bisikletten ineceksiniz! Hemen ineceksiniz bisikletten! Şu keratayı bisikletten alaşağı edecek yok mu?! Gezinti ha? Gömütlük yolunda bisikletle gezinti?! Seni alçak! Seni küstah herif! Seni melun maymun! Masmavi gözler ha? Daha başka? Şeytan oysun o gözleri, seni cahil, seni cahil, seni cahil züppe!.."

Piepsam'ın ağzından öyle sözler dökülmeye başlamıştı ki, hani burada tekrarlanacak gibi değil. Öfkesinden köpürüyor ve çatlak sesiyle en çirkin sözleri ağzına

almaktan geri kalmıyor, giderek daha azgın hareketlerde bulunuyordu. Derken ellerinde bir sepet, yanlarında pinşer cinsi bir köpekle birkaç çocuk şoseden doğru geldi, aradaki hendeği geçerek bağırıp çağıran Piepsam'ın çevresini sardı ve onun çarpılmış yüzüne merakla bakmaya koyuldu. Arka inşaatta çalışıp öğle paydosu için işi bırakmış birkaç işçi de aynı şekilde durumu merak etmişti; gerek erkek, gerek harç karan kadın işçiler, ileriden doğru gelerek kalabalığa karıştı. Ama Piepsam hâlâ kıyametleri koparıyor, durumu gittikçe kötüleşiyordu. Gözü hiçbir şey görmüyor, yumruklarını deli gibi havaya kaldırmış, bir o yana, bir bu yana sallıyor, hızlı hızlı bacaklarını oynatıyor, kendi ekseni etrafında dönüp duruyor, dizlerini büküyor, avazı çıktığı kadar bağıracağım diye kendini zorladığından hemen yine bir yay gibi sıçrayıp doğruluyordu. Delikanlının arkasından atıp tutmasına bir an bile ara vermiyor, kendisine nefes almak için pek zaman bırakmıyordu; bütün o sözleri nerden bulup çıkardığına şaşmamak elde değildi. Suratı korkunç ölçüde şişmiş, silindir şapka ensesine kaymış, geniş yakalığı yeleğinden dışarı taşmıştı. Bu arada çoktan genel ifadeler kullanmaya, olayla uzaktan yakından ilgisiz sözler ağzından dökülmeye başlamıştı. Kendi yaşadığı sefih hayattan ve dinsel kelime dağarcığından alınmış sözlerdi bunlar; çirkin bir tonla dile getiriliyor, aralarına aşağılayıcı sözler karıştırılıyordu.

"Gelin, hepiniz gelin!" diye kükrüyordu Piepsam. "Sizler değil, yalnız sizler değil, söz ötekiler, siz kasketliler ve masmavi gözlüler de gelsin! Gelin de kulaklarınıza öyle şeyler haykırayım ki, dehşet içinde kalın,

sizi kendini beğenmiş hergeleler sizi! Sırıtıyorsunuz ha? Omuz silkiyorsunuz demek?.. İçiyorum, evet, içiyorum... Kafayı çekiyor, kör kütük sarhoş oluyorum! Bir diyeceğiniz var mı? Gün ola harman ola, sizi beş para etmez zibidiler! Yarın ruzu mahşerde Tanrı hepimizi teraziye koyup tartacak... Ah... Ah... İnsandan olma Tanrı'nın oğlu bulutların üstünde gelecek, sizi ağzı süt kokan haydutlar! Ve onun adaleti bu dünyadaki adalete hiç benzemeyecek! Sizi tutup zifiri karanlıklar içine atacak, siz şimdi neşe içinde gülüp oynayan aşağılık yaratıklar! Ve orada gülmeyecek, ağlayacaksınız, hepiniz ve..."

Piepsam'ın çevresinde hayli bir kalabalık toplanmıştı. Kimileri gülüyor, kimileri kaşlarını çatarak ona bakıyordu. İnşaat yerinden daha başka erkek ve kadın işçiler sökün etmişti. Şosede giden bir arabacı, arabasını durdurup aşağı inmiş, elinde kırbaçla aradaki hendekten geçerek Piepsam'ın yanına gelmişti. Derken adamın biri kolundan tutup sarstı Piepsam'ı, ama bir yararı olmadı. Şoseden geçen bir bölük asker, başlarını çevirip gülerek Piepsam'a baktı. Derken köpek daha fazla kendini tutamadı, ön ayaklarını gerip kuyruğunu bacaklarının arasına sıkıştırdı, Piepsam'ın yüzüne bakıp havlamaya koyuldu.

Lobgott Piepsam, bir kez daha var gücüyle bağırdı: "Hemen ineceksin, hemen ineceksin bisikletten, seni cahil züppe!" Bir koluyla havada geniş bir yarım daire çizdi, ardından yığılıp kaldı yere. Meraklı seyircilerin ortasında kara bir yığın halinde uzanıp yattı; ansızın susmuş, sesi çıkmaz olmuştu. Kenarları kıvrık silindir şapka başından fırlayıp gitmiş, yerde son bir kez hava-

landıktan sonra o da Piepsam gibi oracığa serilip kalmıştı.

İki duvarcı ustası, yerde hiç kımıldamadan yatan Piepsam'ın üzerine eğilmiş, çalışan insanlara özgü o babacan ve aklı başında tavırla olay üzerinde konuşmaya başlamışlardı. Derken içlerinden biri yolu tutmuş, hızlı hızlı yürüyerek gözden kaybolmuştu. Geridekiler, baygın yatan Piepsam'la ilgili olarak bir-iki önleme daha başvurmuş, biri bir testiden üzerine biraz su dökmüş, bir diğeri bir şişeden avucuna akıttığı konyakla Piepsam'ın şakaklarını ovmuştu. Ama bütün bu çabalar sonuç vermemişti.

Aradan kısa bir süre geçtikten sonra tekerlek sesleri duyulmuş, bir arabanın şosede ileriden yaklaştığı görülmüştü. Bir ambulans idi bu ve olay yerine gelip durdu. Sevimli iki at koşulmuş arabanın sağına ve soluna kocaman bir kızılhaç resmi çizilmişti. Üzerlerinde yakışıklı üniformalarla iki görevli arabadan atladı, biri kapıyı açıp sedyeyi çıkarmak üzere arkaya dolandı, öbürü fırladığı gibi gömütlük yoluna geldi, seyircileri bir kenara itip oradakilerden birinin yardımıyla Piepsam'ı sürükleye sürükleye arabanın yanına getirdi. Piepsam sedyenin üzerine yatırılıp fırına sürülen bir ekmek gibi ambulansın içine sürüldü, bunun üzerine kapı kapatılıp üniformalı iki adam yeniden arabanın üzerine çıkıp oturdu. Her şey büyük bir özen gösterilip bir-iki becerikli el hareketiyle tıpkı sergilenen bir komedi gibi şip şak yapılıp çıkarılmıştı.

Derken Lobgott Piepsam'ı alarak yola koyuldu araba.

HARİKA ÇOCUK

Harika çocuk salona giriyor, sesler kesiliyor ansızın. Sesler kesiliyor, ardından herkes alkışlamaya başlıyor; salonun bir köşesinde oturan, çevresine hükmetmeye alışmış biri, bir sürü çobanı ellerini çırpmıştır çünkü. Salondakiler henüz bir şey dinlememiştir, öyleyken alkışlamaya koyuluyor; devcileyin bir reklam kampanyası, harika çocuk henüz ortada görünmeden gerekli çalışmaları yapmıştır çünkü; kendileri bilsin, bilmesin, salondaki dinleyiciler şimdiden büyülenmiş, basiretleri bağlanmıştır.

Harika çocuk, baştan aşağı Ampir üslubu kornişler ve stilize çiçek işlemelerle bezenmiş görkemli bir paravananın arkasında beliriyor, podyuma çıkan merdivenin basamaklarını kıvrak adımlarla bir solukta tırmanıyor, bir yüzme havuzuna dalar gibi alkış tufanının içine dalıyor, üşür gibi oluyor biraz, üzerinde hafif bir ürpertinin esintisini duyumsuyor, ama yine de alkışların oluşturduğu dostluk ortamına bırakıyor kendini. Podyumun kenarına yaklaşıyor, resmi çekilecekmiş gibi gülümsüyor, ardından küçük, sıkılgan ve tatlı bir selamla

selamlıyor salondakileri, bir kız gibi selam veriyor, oysa oğlan kendisi.

Tepeden tırnağa beyaz giysiler giymiş, bu da salondakileri belli bir duygulanmanın içine sürüklüyor. Beyaz ipekten fantazi bir ceketçik geçirmiş sırtına, ceketin altına bir eşarp bağlamış. Ayaklarındaki iskarpinler bile beyaz ipekten. Beyaz ipekten kısa pantolonuyla koyu esmer bacakları tam bir çelişki oluşturuyor; Yunanlı bir oğlan çünkü.

Adı Bibi Siccellaphylaccas. Böyle bir adı var işte. Hangi ismin kısaltılarak Bibi'ye dönüştürüldüğünü ya da hangi ismin bir sevecenlik dürtüsüyle böyle söylendiğini menejer dışında bilen yok, o da ticari bir sır gözüyle bakıyor buna. Düz taranmış siyah saçları var Bibi'nin, omuzlarına kadar sarkıyor, öyleyken tepeden ikiye ayrılıp yana taranmış, ipek bir fiyonkçukla bağlanarak bombeli ve esmer alna düşmeleri önlenmiş. Dünyanın en masum çocuk yüzünü taşıyor Bibi, henüz minicik bir burun ve dünyadan habersiz bir ağız yer alıyor yüzde; yalnızca üzüm gibi kara ve küçük gözlerinin altı biraz mat bir bölgeyi içeriyor ve iki karakter çizgisi açık seçik sınırlandırıyor buraları. Gören dokuz yaşında sanır, ama henüz sekizinde Bibi, salondakilere ise yedi yaşında diye tanıtılıyor. Salondaki dinleyicilere gelince, doğrusu inansınlar mı buna, inanmasınlar mı, karar veremiyorlar. Belki biliyorlar işin doğrusunu, ama yine de kendilerine söylenilene inanmaktan geri kalmıyorlar, çünkü şimdiye kadar pek çok kez böyle davranmış, buna alışmışlardır. Az buçuk bir iyi niyetle kimi yalanları görmezden gelemedikten sonra, bayağı bir günün akşamında nasıl eğlenir, hoş vakit geçirir in-

san, içinde nasıl yüce duygular uyanabilir diye düşünüyorlar. O sıradan beyinleriyle böyle düşünmekte yerden göğe hakları vardır.

Harika çocuk, kendisini selamlayan alkış yağmuru dininceye kadar dinleyicilere tekrar tekrar şükranlarını sunuyor. Ardından piyanoya yöneliyor. Salondakiler, ellerindeki programlara son bir kez göz atıyorlar. İlkin *Marche solennell,* ardından *Rêverie,* daha sonra da *Le hibou et les moineax;* hepsini de Bibi Saccellaphyylacca bestelemiş. Programda yalnızca onun yapıtları yer alıyor, çaldıklarının tümü kendi besteleri. Henüz notaya dökemiyorsa da, o küçük olağanüstü kafasında saklı tutuyor bunları. Hepsinin de sanatsal değer taşıdığını itiraf etmek gerekiyor, menejerin ağırbaşlı ve nesnel bir üslupla kaleme aldığı afişlerde de belirtilmiş durum. Afişlerdeki yazıdan öyle anlaşılıyor ki, sanki söz konusu itirafı menejerin kendi eleştirmen doğasından koparıp alabilmesi çetin savaşımlar sonucu gerçekleşebilmiştir ancak.

Harika çocuk döner tabureye oturuyor, küçük ayaklarıyla pedalleri kavrıyor. Pedaller de, ustalıklı bir mekanizma yardımıyla normalden çok daha yükseğe yerleştirilerek Bibi'nin ayaklarının kendilerine ulaşabilmesi sağlanmış. Piyano Bibi'nin; her gittiği yere götürüyor beraberinde. Piyano, ağaç sıpalar üzerinde duruyor; ordan oraya bir sürü taşınmalardan üzerindeki vernikli cila parlaklığını hayli yitirmiş, ama bu daha da ilginç duruma sokuyor işi.

Bibi, beyaz ipekten ayaklarını pedallere uzatıyor; kurnaz ve diplomatça bir jeste başvuruyor ardından, gözlerini doğru karşıya dikip sağ elini havaya kaldırı-

yor. Esmerimsi saf bir çock elceğizi; ama parmaklardaki eklemler güçlü ve çocuksuluktan uzak, eklem yerlerindeki kemik boğumlar sıkı egzersizlerle adamakıllı gelişmliş.

Söz konusu jeste salondakiler için başvuruyor Bibi; çünkü onları biraz eğlendirmesi gerektiğini biliyor. Ama kendi hesabına içten içe büyük bir haz duyuyor bundan; öyle bir haz ki, kimselere anlatabileceği gibi değil. Bu iç gıcıklayıcı mutluluk, bu gizli haz sağanağı, açık bir piyanonun başına ne zaman geçip otursa, sel gibi boşanıyor üzerine. Bibi'nin böyle bir hazzı elden çıkarmaya asla niyeti yok. İşte şimdi bir kez daha piyanonun tuşları, bu siyah-beyaz yedi oktav kendilerini ona sunuyor; bu yedi oktavla Bibi ne çok serüvenlere dalmış, insanı heyecandan soluksuz bırakan ne çok olay yaşamıştır şimdiye kadar. Ama şu an o temiz ve el değmemiş görünümüyle yine önünde duruyor tuşlar, bu halleriyle üzerindeki şekiller silinip temizlenmiş bir resim tahtasını andırıyor. Müzik, tümüyle müzik, önünde duruyor Bibi'nin. Bir deniz gibi yayılmış duruyor önünde ve Bibi'yi kendisine çağırıyor. Bibi, atlayıp dalabilir bu denize, mutluluk içinde yüzebilir, dalgalara taşıttırabilir kendini, dalgaların onu kapıp götürmesine ses çıkarmayabilir, ama bütün bunlar olurken dizginleri yine de elinde tutacak, sözünü geçirecek, hükmünü yürütecektir... Sağ elini havada bir an tutuyor.

Salonda kimse nefes alıp vermiyor, çıt yok. Tuşlardan çıkacak ilk sesin işitilmesinden önceki gergin bekleyiştir bu. Nasıl başlayacak? Ve işte öyle başlıyor. Bibi, işaret parmağıyla ilk sesi çıkarıyor piyanodan; hiç umulmadık yeğinlikte ortadan bir ses, bir trompetten

çıkıyor adeta. Derken daha başka sesler birincisine gelip katılıyor, bir giriş müziği oluşuyor giderek, gerilim dolu bekleyiş havası yerini gevşemeye bırakıyor.

Zamanın modasına uygun birinci sınıf bir otelin görkemli salonunda veriliyor konser, duvarları şehvet duygularını gıcıklayan pembe tablolar süslüyor, sağda solda sütunlar ve pek süslü çerçeveler içinde aynalar yer alıyor. Salonu parlak, ince, altınsı ve uhrevi bir aydınlık içinde titreştiren elektrik ampulleri hevenk hevenk, salkım saçak sarkıyor dört bir yanda, gerçek bir evren oluşturuyor. Boş koltuk yok; hatta yan koridorlarda ve salonun arkalarında ayakta dikilenler görülüyor. Her koltuk için on iki mark ödenen ön sıralarda (Menejer, bilet fiyatlarının hatırı sayılır ölçüde yüksek tutulması ilkesine sadakatten ayrılmıyor çünkü) sosyeteden kişiler oturuyor, toplumun en üst kesiminde harika çocuğa karşı beslenen ilgi alabildiğine canlı ve sıcak. Üniformalı kimselerden geçilmiyor salon, seçkin bir beğeniyi ele veren tuvaletlerle dolup taşıyor. Hatta bir alay çocuk da seçiliyor dinleyiciler arasında, pek terbiyeli bir davranışla bacaklarını oturdukları koltuklardan aşağı sarkıtmış, gözleri ışıl ışıl parıldayarak üstün yetenekli çocuk arkadaşlarına bakıyorlar.

Ön sırada harika çocuğun annesi oturuyor; pudralı çifte gerdanı ve şapkasındaki tüyle iri kıyım bir kadın. Yanıbaşında menejer var, yenlerinden hayli dışarı fırlamış manşetlerinde kocaman altın düğmelerle doğulu bir tip. Ön sıranın ortasındaki koltuk ise, prenses hanımefendiye ayrılmış. Ufak tefek, eli yüzü kırış kırış, cildi buruşup pörsümüş yaşlı bir prenses bu, ama yeter ki ince duygulara seslensin, sanata kol kanat geriyor, koru-

yor onu. Rahat bir kadife koltuğa gömülmüş oturuyor, ayaklarının altına Acem halıları yayılmış. Birbirine kavuşturduğu ellerini gri çizgili ipek giysisinin üzerinde, göğsünün hemen altında tutuyor, başını yana eğmiş, piyanonun önündeki harika çocuğu izlerken soylu ve kibar bir huzur tablosu oluşturuyor. Yanıbaşında nedimesi bulunmakta, yeşil çizgili ipek bir giysi var üzerinde, ne de olsa bir nedime, oturduğu koltukta arkasına yaslanmasına bile izin yoktur. Bibi, görkemli büyük bir konserin ilk bölümünü bitiriyor. Bu bücür oğlan nasıl da öyle konuşturuyor piyanoyu, insan kulaklarına inanamıyor doğrusu! Marşın teması, bu coşkulu ve ateşli melodi, üstün bir armoniyle donatılmış olarak ansızın bir kez daha sesini duyuruyor, enine boyuna ve övüngen. Bibi, tuşlara her dokunuşunda vücudunu geriye atıyor, zafer kıvancıyla bir tören alayı içinde yürüyor sanki. Derken güçlü bir hamleyle konserine ara veriyor, vücudunu eğerek oturduğu taburenin yan tarafından kayıyor aşağı, gülümseyerek seyircilerin alkışını gözlüyor.

Ve alkış kopmakta gecikmiyor, hep birden, duygulanmışlık ve hayranlıkla alkışlıyor seyirciler: Bakın, küçük bir kız gibi selam verirken kalçalarındaki şu zarafete bakın siz! Alkışlayın, alkışlayın! Durun, eldivenlerimi de çıkarayım! Bravo, küçük Saccophylax ya da neyse adın–! Böyle yaman birini görmedim doğrusu! –

Bibi, üç kez paravananın arkasından çıkıp gelmeden yatışmıyor dinleyiciler. Konsere geç gelmiş birkaç kişi arkalardan ite kaka öne doğru ilerliyor ve salonda buldukları boş yerle ilişiyor. Derken konser kaldığı yerden sürüyor.

Bibi, Réverie'sini estiriyor salonda, baştan aşağı arpejlerden oluşan bir yapıt, kimi bir melodi parçacığı güçsüz kanatlarıyla arpejlerin üstüne çıkmaya çalışıyor. Réverie bitiyor, Le hibou et les moineaux izliyor onu. Bu parçanın başarısına diyecek yok, coşturuyor seyircileri. Gerçek anlamda çocuklar için bir beste, olağanüstü bir somutluğu içeriyor. Parçanın bas bölümünde puhu tünerken görülüyor; suratını asmış, perdeli gözlerini gürültüyle açıp kaparken, kendisiyle eğlenmek isteyen serçelerin parçanın tiz bölümünde hem arsız, hem ürkek cıvıldaştığı duyuluyor. Parçanın bitiminden sonra yaşa, varol haykırışlarıyla Bibi dört kez sahneye çağrılıyor. Düğmeleri pırıl pırıl parlayan üniformasıyla otel müstahdemlerinden biri, üç koca defne çelengiyle merdiveni çıkıp podyuma geliyor. Bibi, dinleyicileri selamlayıp kendilerine teşekkür ederken, çelenkleri yan taraftan yaklaşıp önüne bırakıyor. Hatta prenses bile geri kalmıyor alkışlamaktan, ellerinin ayalarını pek narin biçimde birbirine doğru uzatıp çekiyor; öyle ki, hiç ses çıkmıyor alkışından.

Bu becerikli bücür oğlan, alkışların süresini uzatmayı nasıl da biliyor! Paravananın arkasından hemen çıkmayarak bekletiyor dinleyicileri, merdivenin basamaklarını tırmanıp podyuma gelirken biraz ağırdan alıyor, sonra çocuksu bir hazla çelenklerin renk renk atlas fiyonglarına çeviriyor gözlerini, oysa çelenkler çoktan canını sıkmaya başlamıştır. Derken sevimli ve şirin, arada bir duraksayarak, dinleyicileri selamlıyor, coşabilecekleri kadar coşabilmeleri için zaman bırakıyor kendilerine, ellerinin çıkardığı değerli gürültünün bir zerresinin bile ziyan olmamasına çalışıyor. Le hibou

benim en parlak numaram, diye geçiriyor içinden; bu deyişi menejerinden öğrenmiştir çünkü. Ardından sıra *Phantasie*'ye geliyor, doğrusu öncekilerden çok daha iyi bir parça bu, özellikle çis'e geçiş yeri pek güzel. Ama siz, salondaki siz dinleyiciler, bir kez Hibou'ya kaptırmışsınız kendinizi, oysa şimdiye kadar bestelediğim en salakça şey bu. Böyle düşünüyor Bibi; sevimli ve şirin, seyircileri selamlıyor.

Ardından bir *meditasyon*'u, sonra da bir etüt'ü seslendiriyor; çok yüklü bir program. Meditasyon tıpatıp Réverie'ye benziyor, ama benzerlik bir kusur değil onun için. Ve Bibi, bütün teknik becerisini etüt'te gözler önüne seriyor! Şu da var ki, Bibi'nin teknik becerisi icat yeteneğinin biraz gerisinde kalmakta. Derken adı geçen parçaları *Phantasie* izliyor. Bu, Bibi'nin en gözde yapıtı, her seferinde biraz değişik bir üslupla çalıyor onu, karşısında daha özgürce davranıyor, formunda olduğu zamanlar bazen söz konusu yapıtı çalışında yeni buluş ve esinlere yer verdiğinin ayrımına varıyor ansızın.

Kocaman ve siyah piyanonun önünde beyazlar içinde pırıl pırıl, ufacık tefecik, tek başına oturuyor ve çalıyor; salondaki silik ve bulanık insan kalabalığı üstündeki podyumda, seçilmiş bir kişi olarak, kalabalığın güç devingen sağır ruhunu, kendi tek ve seçkin ruhuyla etkilemesi gerekiyor. Beyaz ipekten fiyongla yumuşacık siyah saçları alnına düşmüş, ellerinin iri kemikli antremanlı bilekleri çalışıyor, esmerimsi ve çocuksu yanaklarındaki kasların titreştiği görülüyor.

Bazen öyle anlar oluyor ki, Bibi unutuyor çevresini, yalnız olduğu duygusuna kapılıyor ve böyle zaman-

larda kenarları bir matlıkla çevrelenmiş o acayip fare gözleri dinleyicilerden ayrılıp yanıbaşındaki resimli duvarlara kayıyor, duvarların içinden geçen bakışları çeşitli olayların kaynaştığı dışarıdaki belirsiz bir yaşamın enginliklerine dalıp gidiyor. Ama derken göz ucuyla bir bakış salona çekip getiriyor onu ve Bibi kendisini yeniden dinleyicilerin karşısında buluyor.

Yakınma ve kıvanç, yücelere fırlayıp çıkma ve derin uçurumlara yuvarlanış, işte benim 'Phantasie' diye düşünüyor Bibi, büyük bir sevecenlikle. 'Dinleyin, işte çis'e geçiş yeri!" Ve parçanın çis'e dönüştüğü yeri çalmaya başlıyor. Farkına vardığı yok kimsenin! Bu yüzden de Bibi, sevimli bir edayla başını kaldırıp tavana bakıyor, salondakilere hiç değilse gözleriyle algılayabilecekleri bir şey sunmak istiyor.

Dinleyiciler uzun sıralarda oturuyor ve harika çocuğu izliyorlar. O kuş beyinlerinden türlü türlü düşünceler geçiyor. İşaret parmağında mühürlü bir yüzük, dazlak başında yumru biçiminde bir şiş, bir başka deyişle bir ur, beyaz sakallı yaşlı bir bay şöyle diyor kendi kendine: 'Doğrusu utanılacak şey! Bunca zamandan beri çalıp çalabildiğim 'Kurpfalz'tan Üç Avcı' yalnızca. Şimdi sen saçı sakalı ağarmış bir adam olarak otur burada, bir karış boyuyla şu oğlan harika şeyler çalsın, dinle! Ama unutmamalı ki, yukarıdan iş öyle düzenleniyor. Tanrı dağıtıyor yetenek denen şeyi, buna karşı elden ne gelir! Dolayısıyla, sıradan insan olmak yüz kızartıcı bir şey sayılmaz. Ortada İsa Çocuk'takine benzer bir durum var hani. Utanç duymadan bir çocuğun önünde pekâlâ eğilebiliyor insan. Ne şaşılası hoş bir duygu!' –Ne tatlı bir şey! demeyi göze alamıyor bay,

yaşlı başlı, güçlü kuvvetli biri için 'tatlı' sözcüğünü ayıp buluyor. Ama hissediyor tatlı şey olduğunu, öyleyken hissediyor!

Papağan burnuyla bir iş adamı: 'Sanat', diye geçiriyor kafasından. 'Evet, kuşku yok, sanat biraz süsleyip püslüyor yaşamı, biraz tımbırtı ve beyaz ipekle donatıyor. Hem bu işten doğrusu seninkinin kazandığı para da fena sayılmaz. On iki marktan rahat elli koltuk, tek başına bu altı yüz mark eder. Bir de ayaktaki dinleyicilere satılan biletleri hesap et. Salon kirasını, ışıklandırmaya, aydınlatmaya ve programların basımına harcanan parayı çıktın mı, rahat bin mark kar kalır geriye. Bin mark cebe.'

'Evet, az önce çaldığı Chopin idi', diye geçiriyor içinden piyano öğretmeni, umutların uykuya yatıp mantık gücünün bilendiği yaşlarda sivri burunlu bir bayan: 'Yeterince içten çaldığı söylenemez. İleride şöyle açıklayacağım görüşümü: Yeterince içten değildi çalışı. Bak, güzel bu! Üstelik elini nasıl tutacağı da gereği gibi öğretilmemiş kendisine. Elin sırt kısmına bir para koyacaksın, orada dümdüz duracak. Ben olsam, cetvelle adam ederdim onu.'

Olmayacak düşüncelerin akla kuşkusuz rahatlıkla gelebildiği bunalımlı bir yaşam döneminde bulunan, yüzü balmumu gibi sarı bir genç kız şöyle düşünüyor: 'Olur şey değil! Şu çaldığına bak! Tutku denen şeyin kendisini çalıyor bu. Oysa bir çocuk henüz! Beni tutup öpse, sanki küçük bir kardeşim öpüyormuş gibi olur, gerçek bir öpücük sayılmaz. Acaba nesneden soyutlanmış bir tutku var mıdır? Başlı başına bir tutku, dünyevi nedenlerden bağımsız, salt bir çocuğun şehvet dolu ça-

lışına konu olan bir tutku? İyi ama, ben bu aklımdan geçenleri açığa vursam, hemen bana hasta gözüyle bakıp balık yağı içirirler. Dünya böyledir zaten.'

Salondaki sütunlardan birinin önünde bir subay dikiliyor. Başarılı Bibi'ye bakarken şöyle geçiriyor içinden: 'Sen kendine göre değerli birisin, ben de kendime göre!' Ökçelerini birbirine yapıştırıyor, dünyadaki bütün üstün güçlere karşı gösterdiği saygıyı harika çocuktan da esirgemiyor.

Sırtında parlak ve siyah bir ceket, ayaklarında paçaları çemirlenmiş, yer yer lekeleri içeren bir pantolon, yaşlı bir adam olan eleştirmen ise bedava koltuklardan birinde oturmuş, şöyle geçiriyor kafasından: 'Şu Bibi denen oğlana, şu soytarıya bak sen! Çocukluktan çıkıp büyüyene kadar daha bir hayli zaman gerekli. Ama tip olarak, sanatçı tipi olarak gelişmiş gelişeceği kadar. Sanatçının yücelik ve kepazeliğini, şarlatanlık ve kutsal kıvılcımını, küçümseme ve gizli esrikliğini kendisinde barındırıyor. Ama bunları yazamam kuşkusuz; çünkü fazlasıyla olumlu şeyler. Ah, ah, inanın bana, bütün bunları böylesine açık seçik görmeseydim, ben kendim de sanatçı olurdum şimdi!'

Harika çocuk bitiriyor konserini, salonda gerçek bir fırtına kopuyor. Bibi, paravanasının ardından tekrar tekrar çıkıp geliyor dinleyicilerin önüne. Üniformasının düğmeleri pırıl pırıl bir müstahdem yeni çelenkleri getiriyor, defne yapraklarından dört çelenk, menekşelerden lir biçiminde bir çelenk ve güllerden bir buket. Bütün bu armağanları harika çocuğa uzatmak için iki kolu yetmiyor müstahdemin, menejerin kendisi sahneye çıkıp ona yardım ediyor, çelenklerden birini Bibi'nin

boynuna geçiriyor, sevecenlikle siyah saçlarını sıvazlıyor onun. Ve ansızın, içinden gelen bir isteğe karşı duramayarak eğiliyor ve harika çocuğu öpüyor, şappadan öpüyor onu, tam da ağzından öpüyor. İşte bunun üzerine, salondaki fırtına bir kasırgaya dönüşüyor. Öpücük bir elektrik kıvılcımı gibi salonda geziniyor, asabi bir ürperti gibi kalabalığı dolaşıyor. Çılgınca bir şamata gereksinimi önüne katıp götürüyor salondakileri. Yüksek sesle yaşa, varol diye bağırmalar, birbirine vuran ellerin azgın patırtısına karışıyor. Bibi'nin salondaki küçük dostlarından birkaçı mendillerini sallıyor. Ama eleştirmen şöyle geçiriyor içinden: 'Kuşkusuz, bu menejer öpücüğünün geleceği önceden belliydi. Öteden beri başvurulan etkileyici bir numara! Ah tanrım, her şeyi bu kadar açık seçik görmesem ne iyi olurdu!'

Ve harika çocuğun konseri böylece sona eriyor. Yedi buçukta başladı, sekiz buçukta bitti Sahne çelenklerden geçilmiyor. İki küçük çiçek saksısı, piyanoyu aydınlatan lambaların konduğu yerlerde duruyor. Bibi, son parça olarak *Rhapsodie grecque*'ini çalıyor. Yunan milli marşına geçiyor derken, Bibi'nin salondaki hemşerileri marşa sözle eşlik etmek için büyük bir istek duyuyorlarsa da, konserin kibar ve soylu niteliğini düşünüp vazgeçiyorlar. Ama sonunda ortalığı curcunaya vererek, kıyameti kopararak, işi ulusal bir gösteriye dökerek acısını çıkarıyorlar bunun. Yaşlı eleştirmene gelince, şöyle düşünüyor: 'Kuşkusuz, milli marşım geleceği belliydi. İşi bir başka alana kaydırmaktan başka şey değil yapılan, dinleyicileri coşturacak bir yola başvuruluyor. Bunun sanatla ilgisi olmadığını yazacağım. Ama kimbilir, belki de sanatçıya özellikle uygun düşen bir

davranıştır. Sanatçı dediğin nedir? Bir palyaço. Eleştiri hepsinden yücedir. Ama bunu yazamam kuşkusuz.' Ve eleştirmen, lekeli pantolonuyla salondan çıkıp gidiyor.

Dokuz, on kez sahneye çağrıldıktan sonra, coşku ve heyecan içindeki harika çocuk artık paravanaya yönelmeyerek salona iniyor, annesinin ve menajerinin yanına geliyor. Dinleyiciler, darmadağın sandalyelerin arasında dikiliyor, alkışlıyor ve Bibi'yi yakından görebilmek için öne doğru sokulmaya çalışıyor. İçlerinden bazısı prenses hanımefendiyi de görmek istiyor: Sahnenin önünde harika çocukla prensesin çevresinde kalabalık iki halka oluşuyor; kabul töreni gerçekte her ikisinden hangisi hesabına düzenleniyor, belli değil. Ne var ki, prensesin nedimesi aldığı talimat üzerine harika çocuğa koşuyor; ipek ceketinin orasını burasını çekip çekiştirerek kırışıkları düzlüyor biraz, prensesin huzuruna çıkacak duruma getiriyor onu, kolundan tutarak prensese götürüyor, yolda harika çocuğa prenses hazretlerinin elini öpmesini söylüyor. Ciddi ciddi: "Nasıl yapıyorsun bu işi, yavrucuğum?" diye soruyor prenses. "Piyanonun başına oturduğun zaman kendiliğinden mi aklına geliyor yoksa?" – "Evet madam", diye yanıtlıyor Bibi. Ama içinden de: 'Şu salak, kocamış prensese de bak!' diye geçiriyor. Sonra ürkek ve arsız bir edayla dönüp yine annesiyle menejerinin yanına geliyor.

Dışarıda, gardıroplar önünde kalabalık bir topluluk kaynaşıyor. Kendi numarasını havaya kaldırmış tutuyor herkes; kürkler, şallar, lastik ayakkabılar tezgahın üzerinden uzatılarak açılmış bekleyen ellere ve kollara bırakılıyor. Bir köşede eş dostları arasında piyano öğretmeni bayan dikilmiş, eleştiriyor harika çocuğu: 'Pek iç-

ten çalmıyor', diyor yüksek sesle ve çevresine bakınıyor.

Duvardaki büyük aynaların birinin önünde genç ve kibar bir bayan, teğmen olan iki kardeşinin yardımıyla mantosunu ve buflonlu botlarını giyiyor. Çelik mavisi gözleri ve saf kan aydınlık yüzüyle olağanüstü güzellikte bir kadın, katıksız soylu bir matmazel. Giyinmesi bitince, kardeşlerini bekliyor. Şirin ve saf yüzünü seyretmekten bir türlü kendini alamayan bir kardeşine: "O kadar çok aynanın önünde dikilme, Adolf!" diyor alçak sesle ve kızgın. Ama teğmen Adolf, aynanın karşısında durup pardösüsünün düğmelerini ilikleyebilir yüksek müsaadeleriyle. Ardından yürüyüp gidiyor, fenerlerin kar ve sis içinde silik ve bulanık parıldadığı caddeye çıkıyorlar; Adolf, yolda biraz taşkınlıkta bulunuyor; yakasını kaldırmış, elleri pardösüsünün çapraz ceplerinde, taş gibi sert kar üzerinde bir zenci dansı yapmaya başlıyor, hava pek soğuk çünkü.

Yüzü karanlık ve kasvetli bir delikanlının eşliğinde, elleri boşlukta sallanarak, üç kardeşin arkasından yürüyen saçları dağınık bir kız: 'Bir çocuk!' diye düşünüyor. 'Sevimli bir çocuk! Piyanonun başında saygıdeğer bir çocuk!' Sonra yüksek ve monoton bir sesle şöyle söylüyor: 'Bizler hepimiz harika çocuklarız, biz çalışanlar, biz bir şeyler üretenler.'

Bugüne kadar 'Kurpfalz'tan Üç Avcı'dan öteye geçemeyen ve dazlak başındaki uru şimdi bir silindir şapkanın örttüğü yaşlı bay: 'Efendim! Bu da kim?' diye düşünüyor. 'Bir çeşit Pythia* bana sorarsan!'

---

* Delphi'deki Apollon tapınağının rahibesi; içtiği kutsal suyla cezbeye girer ve kehanetlerde bulunurdu (Ç.N.).

Ama kızın demek istediğini çok iyi anlayan delikanlı, evet, öyledir der gibi yavaşçacık başını sallıyor.

Sonra susuyorlar ve saçları dağınık kız, üç soylu kardeşin ardından bakıyor. Küçümsüyor onları, ama köşeyi dönüp gözden kaybolmalarına kadar arkalarından bakmaktan kendini alamıyor.

TREN KAZASI

Bir şey mi anlatayım? Ama anlatacak bir şey bilmiyoum ki! Peki, anlatayım.

İki yıl oluyor, bir tren kazası geçti başımdan, bütün ayrıntıları daha dünmüş gibi gözlerimin önündedir.

Doğrusu birinci sınıf bir kaza denemez, 'tanınmayacak duruma gelmiş' yolcularıyla trenin baştan aşağı akordiyona dönüştüğü bir kaza değil, orası öyle. Ama yine de bütün ıvır zıvırıyla dört başı mamur bir tren kazası, üstelik geceleyin. Herkes böyle bir şeyi yaşamamıştır, ben de onun için bu kazayı sizlere aktaracağım.

Edebiyatseverler Derneği'nin çağrılısı olarak Dresden'e gidiyordum. Bir sanatçı ve üstat kimliğiyle zaman zaman çıkmaktan hoşlanmadığımı söyleyemeyeceğim bir yolculuk. Sizi dinleyenlerin karşısına geçer, onlara bir şeyler sunar, sevinçle bağrışan kalabalığın karşısında boy gösterirsiniz; Wilhelm II.'nin ülkesinde yaşayanlardan biri olmanız boşuna değildir. Hem Dresden de güzeldir nihayet (Özellikle zindanı). Kentte işim bittikten sonra *Weisser Hirsche*'e çıkacak, on, onbeş gün orada dinlenip kendime gelecek, böyle bir kü-

rün ardından havamı bulursam biraz da çalışacaktım kuşkusuz. Bu amaçla manüskrimi bavulumun en altına yerleştirmiş, hatırı sayılır bir yığın oluşturan notlarımla birlikte kahverengi ambalaj kağıdına sarıp Bavyera renklerini içeren sağlam bir sicimle bağlamıştım hepsini.

Lüks yolculuklara, hele masrafı başkaları tarafından karşılanmaya görsün, bayılırım doğrusu. Diyeceğim, yataklı vagonda gidiyordum, bir gün öncesinden birinci sınıf bir yer ayırtmıştım, güven içinde hissediyordum kendimi. Öyleyken, bu gibi yolculuklarda hep olduğu gibi heyecanlıydım; çünkü bir yolcluğa çıkmanın serüvenden kalır yeri yoktur, ben de bir yerden bir yere gidip gelmelerde o zorunlu serinkanlılığı edinemeyeceğim bir türlü. Çok iyi biliyorum ki, gece treni normalde her akşam Münih merkez istasyonundan kalkar ve sabahleyin Dresden'e varır. Gelin görün ki, kendim trende gidiyorsam ve benim önemli yazgım treninkiyle birleşiyorsa, bu büyük bir sorun olup çıkar gözümde. Trenin yanlızca o gece ve benim için kalkıp Dresden'e gittiği düşüncesinden bir türlü yakamı kurtaramayışım, bu akıl almaz yanılgı da içten içe derin bir heyecanla yüreğimi doldurur. Öyle bir heyecan ki, yola çıkıştaki bütün o zahmetli işleri görünceye, bavulu hazırlayıncaya, bavul yüklü paytonla istasyona yollanıncaya, istasyonda bavulu bagaja teslim edip trendeki yerime kesinlikle yerleşerek kendimi güven içinde hissedinceye kadar kaybolmaz içimden. Ama bunlar yapılıp aradan çıkarıldı mı, tatlı bir yorgunluktur üzerime çöker, aklım başka şeylere yönelir; gar binasının cam kubbesinin kemerli çıkışı geride kalır kalmaz, o zamana kadar bana

yabancı geniş bir belde açılır önümde, neşeyle karışık bir beklenti ruhumu oyalamaya başlar.

Bu kez de işte böyle olmuştu. Bavulumu bağaja taşıyan hamalın eline dolgun bir bahşiş tutuşturmuş, hamal da başından kasketini çıkarıp bana iyi yolculuklar dilemişti. Akşam vakti yataklı vagonun koridorundaki bir pencerenin önünde dikilmiş, puromu tüttürüyor, peronda kaynaşan kalabalığı izliyordum. Lokomotif pistonunun çıkardığı ıslıklı tıslamalar, raylar üzerinde dönen tekerleklerin takırtısı, telaşlı koşuşmalar, vedalaşmalar, gazete ve meşrubat satıcılarının nağmeli sesleri, bütün bunların üstünde Ekim akşamının sisi içinde yanan karpuz lambalar. İri kıyım iki adam, bavul ve valizlerin tepeleme istif edildiği bir el arabasını çekerek baştaki yük vagonuna götürüyordu. Aşinası olduğum bazı özelliklerinden öbür bağajlar arasında kendi bavulumu hemen tanımıştım kuşkusuz. Pek çok bavuldan biri olarak el arabasında durup duruyordu. Eh, tasalanacak bir şey yok, diye geçirdim içimden, bavulum güvenilir ellerdedir. Üniformasının kayışı, pos bıyığı ve şakaya gelmeyecek o uyanık bakışıyla şu kondüktöre baksana! Az kalsın ikinci sınıf vagona binecek olan incecik siyah pardösüsüyle o yaşlı kadına nasıl da çıkışıyor! İşte devlet sana, devlet baba, otorite denen, güvence denen devlet babamız! İnsan pek alıp vereceği olsun istemez kendisiyle, serttir, hatta hoyrattır, ama güven duyabilirsin kendisine, güvenebilirsin! Senin de bavulun işte Hazreti İbrahim'in emin ellerindeymiş gibi güven altındadır.

Bir bay, ayaklarında getirler, sırtında mevsimlik sarı bir pardösü peronda geziniyor, bir köpeği kayışın-

dan tutmuş çekip götürüyor yanı sıra. Ömrümde bundan daha sevimli köpek görmedim. Doc cinsi tombul bir şey, ışıl ışıl tüyleri var, adaleli ve siyah benekli, bazen sirklerde rastlanan, küçük vücutlarının var gücüyle seğirtip durarak manejde turlar atan ve seyircileri eğlendiren o köpekçikler gibi bakımlı ve şaklaban. Gümüş bir tasma geçirilmiş boynuna; tasmaya bağlı kayış renkli deriden örülmüş. Ama getirli efendisi, soylu bir aileden geldiği kuşkusuz o bay düşünülürse, bütün bunlarda şaşılacak bir taraf yok. Soylu bay gözlük takıyor; gözlük, ciddi bir ifade veriyor yüzüne, bunun için ayrıca kaşlarını çatmasına gerek kalmıyor; bıyık, kafa tutar bir edayla oturtulmuş yerine, bu da ağız köşeleriyle çeneyi bir istem gücüyle donatıyor. Soylu bay, o hoyrat ve kaba kondüktöre bir soru yöneltiyor derken, kimin karşısında bulunduğunu açıkça hisseden bu sıradan adam da, eli kasketinde, soruyu yanıtlıyor. Soylu bay, kalıp kıyafetinin kondüktör üzerindeki etkisinden memnun, peronda gezinmesini sürdürüyor. Ayaklarındaki getirlerle güven içinde atıyor adımlarını; yüzünde bir soğukluk; insanları ve eşyaları keskin bakışlarla süzüyor. Yolculuk sıtması denen şey pek uzağında; açıkça görülüyor bu, yolculuğa çıkmak gibi böylesine normal bir şey bir serüven oluşturmuyor kendisi için. Hayatın içinde kendi evindeymiş gibi davranıyor, onun kurum ve güçlerinden çekinmiyor, kendisi bu güçlerden biridir çünkü, tek sözcükle bir beyefendidir, ona bakmaya bir türlü doyamıyorum.

Derken vaktin geldiğine inanıp biniyor trene (tam o anda kondüktör sırtını dönmüştür). Koridorda yürüyerek gelip arkamdan geçiyor, bana çarpmışken: 'Pardon!'

sözü çıkmıyor ağzından. Ne biçim bir bey bu! Ama sonradan olup bitenin yanında bu davranışı hiç kalıyor: Beyefendi, hiç gözünü kırpmadan köpeğini yattığı kompartımana alıyor. Oysa böyle bir şey yasak kuşkusuz. Ben, bir köpeği yataklı vagondan içeri sokmaya nasıl kalkarım! Ama o, beyefendiliğine sığınarak yapıyor bunu ve arkasından kompartımanın kapısını çekip kapıyor.

Sonunda bir düdük sesi duyuldu, lokomotif cevap verdi buna, tren yavaş yavaş hareket etti. Ben biraz daha dikildim pencerede, peronda kalıp el sallayanlara baktım, demir köprüyü gördüm, ışıkların önümden süzülerek gerilere kayışını izledim. Sonra da kompartımanıma çekildim.

Yataklı vagon pek dolu sayılmazdı, yanıbaşımdaki bir kompartıman boştu, yatmak için düzenlenmiş değildi, şöyle bir saat kadar orada oturup biraz okumaya, başımı dinlemeye karar verdim. Kitabımı alıp kuruldum içine. Kanepe, turuncu renkte ipek kumaşla kaplanmıştı, pencereye tutturulmuş açılıp kapanır küçük masanın üzerinde bir kül tablası duruyor, gaz lambası da güzel güzel yanıyordu. Puromu tüttürüp okumaya koyuldum.

Yataklı vagonun kondüktörü görevini yapmak üzere girdi içeri, bu gece yolculuğu için biletimi rica etti, ben de bileti çıkarıp onun kirli, siyah ellerine bıraktım. Kondüktör, nazik, ama düpedüz resmî bir edayla konuşuyordu; böylesi durumlarda söylenmesi âdet olmuş 'iyi geceler' dileğini kendine saklayarak çıkıp gitti derken, bitişik kompartımanın kapısını tıklattı. Ama işte bunu yapmayacaktı, çünkü orada getirli bay oturuyor-

du. Köpeğini kondüktörün görmesini istemediğinden midir, yoksa şimdiden soyunup yattı da onun için mi, sözün kısası, kendisini rahatsız edilmiş hissederek küplere bindi getirli bay; hatta, raylar üzerinden yuvarlanan tekerleklerin takırtısına karşın, öfkesinin aradaki ince bölmeden geçip ansızın bir sel gibi benim bulunduğum kompartımandan içeri dolduğunu işittim. "Ne var? Ne istiyorsun?" diye bağırdı getirli bay. "Rahat bırak beni – kılkuyruk!" Getirli bay, 'kılkuyruk' deyimini kullanmıştı, bir beyefendi deyimi, binici ve süvarilerin ağzına aldığı bir deyim, işitmek bile kalbe kuvvet veriyor. Ne var ki, yataklı vagonun kondüktörü getirli bay'la pazarlığa girişmişti; anlaşılan getirli bay'ın biletini gerçekten alması gerekiyordu. Getirli bay'ın kapıyı nasıl ansızın biraz aralayarak bileti tüm hoyratlık ve haşinliğiyle kondüktörün yüzüne fırlattığını gördüm. Kondüktör, iki eliyle bileti havada yakaladı; biletin bir ucu gözüne gelmiş, gözünün yaşarmasına yol açmıştı; ama o buna aldırmayarak hazırol durumuna geçti, elini kasketine götürerek teşekkür etti. Neye uğradığımı şaşırmıştım, dönüp yine kitabımı okumaya koyuldum.

Bir puro daha ateşlemekten beni neyin alıkoyabileceğini düşünüyor, bu konuda hemen hiçbir engelin bulunmadığı sonucuna varıyorum. Trenin gürültüsü arasında okumamı sürdürürken bir puro daha tüttürüyor, kendimi rahatlamış hissediyorum. Kafamın içi çeşitli düşünceler ve çağrışımlarla dolup taşıyor. Zaman geçiyor, saat on oluyor, on buçuk oluyor, on buçuk da geride kalıyor derken. Yataklı vagonun bütün yolcuları yattı; sonunda kendi kendimle bir uzlaşmaya varıyor, ben de onlar gibi yapmaya karar veriyorum. Ardından doğ-

rulup kalkıyor, kendi kompartımanıma yollanıyorum. Deri kaplı duvarları, giysi asılacak çengelleri ve nikel kaplama lavabosuyla bayağı lüks bir yatak odası. Döşek kar gibi beyaz serilmiş duruyor, yorgan buyrun der gibi açılmış bekliyor. Ey görkemli yeni çağ diye geçiriyorum içimden. Bu yatakta yatar, kendinizi evinizdeymiş gibi hissedersiniz; gece boyunca biraz sallanır yatak, ama bunun karşılığında sabahleyin gözlerinizi açar, bir de bakarsınız ki Dresden'desiniz. Yatmadan önce gerekli tuvaleti yapmak üzere uzanıp fileden el çantamı aldım. Kollarım havaya kalkık, çantayı henüz başımın üzerinde tutuyordum ki, tam bu anda kaza oldu. Bugünmüş gibi anımsıyorum.

Bir sademe, ama nasıl bir sademe! Sinsi ve kalleş karakteri çok geçmeden kendini kesinlikle belli eden, tüyler ürpertici çatırdamaları içeren bir sademeydi bu ve öylesine güçlüydü ki, çanta bilmiyorum nereye uçup gitti elimden, kendim de kompartımanın duvarına doğru savruldum; omzum duvara vurup acıdı. Ne oldu, ne oluyor, diye düşünecek zaman yoktu. Vagon fena halde sallanmaya başladı derken; sallanma korkup telaşa kapılmalar için yeterince zaman bırakmıştı. Bir vagon sallanır sallanmaya, makaslarda, sert dönemeçlerde olur böyle şey, herkes bilir bunu. Ama bu öyle bir sallanmaydı ki, ayakta durulacak gibi değildi; vagonun bir duvarından öbür duvarına savruluyor, tren ne zaman devrilecek diye bekliyorsunuz. O an çok basit bir şey düşündüm, ama bütün dikkatimi toplayarak düşündüm bunu, başka bir düşünceye kafamda yer vermedim. Şöyle düşünmüştüm: 'Hayra alamet değil, hayra alamet değil, asla hayra alamet değil!' sözcüklerle anla-

tımı böyleydi düşündüğüm şeyin. Ayrıca: 'Dur! Dur! Dur!' diye geçirdim içimden. Çünkü tren bir kez durdu mu, bununla pek çok şey kazanılmış olacağını biliyordum. Ve işe bakın, benim kendi kendime yürekten verdiğim bu direktif üzerine gerçekten durdu tren.

O ana kadar yataklı vagonda bir ölüm sessizliği kol gezmişti, derken bir korku havası esmeye başladı. Hanım yolcuların tiz çığlıklarına, neye uğradığını şaşırmış bayların boğuk haykırışları karışıyor. Yanıbaşımda birinin: "İmdat!" diye bağırdığını duyuyorum, hiç kuşku yok az önce 'kılkuyruk' deyimini kullanan o soylu bay'ın sesi bu, getirli bay'ın sesi, onun korkudan tanınmayacak duruma gelmiş sesi. "İmdat!" diye haykırıyor getirli bay; ben, kompartımanımdan çıkıp vagondaki yolcuların üşüştüğü koridora ayağımı tam attığım an, o da, üzerinde ipek pijama, kendi kompartımanından fırlıyor dışarı, oracakta dikilmeye başlıyor. "Yüce Tanrım!" diyor. "Sen her şeye kadirsin!" Kendini büsbütün aşağılayıp küçük göstermek, belki böylelikle mahvolmaktan yakayı sıyırmak için yalvarıp yakaran bir tonla ekliyor: "Aziz Tanrım..." Ama birden değiştiriyor düşüncesini, kendi başının çaresine kendisi bakmaya karar veriyor. Koridor duvarına yerleştirilmiş olan ve içinde her ihtimale karşı bir baltayla bir testere bulundurulan küçük dolabın üzerine atılıyor, yumruğunu indirdiği gibi camını kırıyor dolabın; ama hemen uzanıp alamayınca baltayla testereyi olduğu yerde bırakıyor, yarı çıplak hanımları çığlık çığlığa bırakan hoyrat itiş kakışlarla koridordaki yolcular arasından kendine bir yol açıyor ve vagondan dışarıda alıyor soluğu.

Bütün bunlar bir anda olup bitmişti. Ancak şimdi

kendi içimdeki korkuyu hissettim: Sırtımda bir ağrı vardı, geçici bir süre yutkunamadım. Herkes, kızarmış gözlerle aynı şekilde kompartımanlarından seğirtip gelmiş, siyah ve kirli elleriyle kondüktörün başına toplanmıştı. Hanımlar, kolları ve omuzları çıplak, ellerini oğuşturuyordu.

Hattan çıkmışmış tren, öyle açıkladı kondüktör, hattan çıkmışız. Ne var ki, sonradan anlaşıldığına göre, doğru değildi bu. Ama işe bakın siz, adamın bu koşullar altında çenesi açılmıştı, resmî soğukluğunu bir yana bırakmış, o sıra yaşanan büyük olaylarla dili çözülmüş, senli benli bir edayla karısından söz açmaya başlamıştı: "Karıma dedim ki, kadın, dedim, bugün bir şey olacakmış gibi bir duygu var içimde!" İşte, dediği gibi gerçekten bir şey olmamış mıydı? Evet, olmuştu, herkes de bu konuda hak veriyordu kendisine. Derken vagonun içinde bir duman belirdi, yoğun bir duman, nereden geldiği belli değildi. Bunun üzerine hepimiz de vagondan ayrılıp dışarıdaki gecenin içine yollanmayı uygun bulduk.

Bunun için vagonun hayli yüksek basamağından yere atlamak gerekiyordu, çünkü peron diye bir şey yoktu ortada, üstelik yataklı vagon hayli kaykılmış, öbür tarafına yatmıştı. Ne var ki, çıplak yerlerini çarçabuk örtüp kapayan hanım yolcular, umutsuzluk içinde sıçrayıp atladılar aşağı; çok geçmeden hepimiz hat boyunca dikilmeye başlamıştık.

Nerdeyse zifiri karanlıktı ortalık; ama yine de bizim arkamızdaki vagonların, yana yatmalarına karşın sapasağlam yerinde durduğu görülüyordu. Gelgelelim, önde, bizden on beş, yirmi adım ileride! Sademenin pis

bir çatırtıyla için için çatırdaması boşuna değildi. Ön taraf enkaz deryasını andırıyordu; yaklaşınca bu deryanın sınır çizgileri seçilebiliyor, kondüktörlerin küçük fenerleri enkaz yığını üzerinde başı boş geziniyordu.

Haberler geliyordu ileriden, durum konusunda bilgiler sunan telaşlı insanlar geliyordu. Küçük bir istasyonun hemen yakınında bulunuyorduk, Regensburg pek uzak değildi, bozuk bir makas yüzünden bizim ekspres yanlış bir hatta geçmiş ve tam yol giderken aynı hatta duran bir marşandize arkadan bindirerek savurup hattan dışarı atmış, arka kısmını un ufak etmiş, kendisi de ağır hasara uğramıştı. Bizim trenin Münih'teki Maffei firmasınca inşa edilen koskoca lokomotifi iki parça olmuş, gümleyip gitmişti. Yetmiş bin mark idi değeri. Nerdeyse yana yatan ön vagonlardaki koltuk kanepeler kısmen birbirinin içine geçmişti. Hayır, çok şükür can kaybı yoktu anlaşılan. Yaşlı bir kadıncağızın vagonların birinden çekilip dışarı alındığı söyleniyorsa da kadının kendisini gözleriyle gören olmamıştı. Yolcular kuşkusuz sağa sola savrulmuş, çocuklar bagajların altında kalmıştı. Duyulan korku ve dehşet büyüktü. Yük vagonu paramparça olmuştu. Nasıldı, nasıldı yük vagonu? Paramparça olmuştu.

Oracıkta dikiliyordum...

Görevli memurun biri, başı kasketsiz, hat boyunca koşturuyor. İstasyon şefi bu; yolcuların dağılmasını önlemeye, onları tren yolundan ayırıp kendi vagonlarından içeri sokmaya çalışarak hırçın ve ağlamaklı bir sesle direktifler veriyor. Ama başında kasket bulunmayıp bir istasyon şefinin vakarından yoksun olduğu için, kendisine aldıran yok. Haline acımamak elde değil!

Anlaşılan olup bitenlerden kendisi sorumlu. Belki de işinden atılacak, hayatı sönecek. Adama tutup benim bavulum akıbetini sormak, yakışık almazdı kuşkusuz.

Bir başka görevli yaklaşıyor ileriden, topallaya topallaya yürüyor, pos bıyığından tanıyorum kendisini. Kondüktör, akşamki o nobran ve uyanık bakışlı kondüktör, bizim devlet babamız. İki büklüm yürüyor, bir eliyle dizini tutuyor, dizinden başka şeyi umursadığı yok. "Aman! Aman!" diyor. "Aman!" – "Ne var? Ne oldu?" – "Aman, beyim! Arada sıkışıp kaldım, göğsüme bir darbe yedim, tavandan dışarı atıp kurtardım canımı. Aman, aman!" – Bu 'tavandan dışarı atıp kurtardım canımı' sözü bir gazete haberine çalıyordu, kesinlikle adamın genelde kullandığı bir ifade değildi, uğradığı kazadan çok, sanki kaza üstüne bir gazete haberini yaşamıştı, ama bu ne işime yarardı benim? Adam, bana bavuldaki yazılarıma ilişkin bilgi verecek durumda değildi. Enkaz deryasından, dumanı üstünde, kendine bir paye vererek, soluk soluğa gelen genç birine, benim büyük bavulu görüp görmediğini sordum.

"Aman beyim, ön tarafların ne durumda olduğunu bir bilseniz!" Sesindeki ton, kazayı sağ salim atlattığıma sevinmem gerektiğini açıklar gibiydi. "Her şey karman çorman ileride. Hanım iskarpinleri...", diye yanıtladı hoyrat, tersler gibi bir tavırla ve burun kıvırdı. "Enkaz kaldırma çalışmaları bitsin, çıkar ortaya. Hanım iskarpinleri..."

Ben, oracıkta dikiliyordum. Gece vakti raylar ortasında tek başıma dikilmiş, kalbimi dinliyordum. Enkaz kaldırma çalışmaları. Enkazlar kaldırılsın, bavulum ortaya çıkacaktı demek. Mahvolup gitmişti anlaşılan, bel-

ki lime lime olmuş, ezilip parçalanmıştı. Benim arı kovanım, benim sanatsal örgüm, benim zekice kurulmuş tilki yuvam, övünç kaynağım, çilem, sahip olduğum en değerli şey. Durum gerçekten dediği gibiyse, ne yapardım o zaman? Manüskride yazılı olanların, pişirilip kotarılarak hazırlanmış, örslerde dövülerek gözlerini hayata açması sağlanmış o çın çın öten nesnelerin bir kopyası elimde yoktu. Hele bütün o yıllar boyu kayda geçirilmiş, sağa sola kulak kabartılarak, gizli saklı yollar izlenerek, öz yaşantılarıma başvurularak devşirilmiş o bir sürü hammadde, o hamster* hazinesi, bütün bunlarsız ne yapardım ben? Kendimi bir iyice tartıp yokladım ve anladım ki, sil baştan işe koyulacaktım. Evet, bir hayvan sabrıyla uğraşıp didinecek, o küçük çaptaki keskin zekâsının ve hamaratlığının şaşılası ve karmaşık eseri yokedilen ilkel bir hayvanın diretkenliğini gösterecek, bir anlık bir bozgun ve çaresizliğin ardından bütün eserin yeniden inşasına koyulacaktım; belki bu kez çalışmalar biraz daha kolay yürüyecekti...

Ne var ki, bu arada, enkaz deryası üzerine kızıl ışıkları vuran meşaleleriyle itfaiye gelmişti. Öne doğru ilerleyip yük vagonuna baktığımda gördüm ki, vagona neredeyse hiçbir şey olmamıştı; bavullar olduğu gibi yerlerinde duruyordu. Sağa sola savrulup saçılmış nesnelerin tümü de marşandizden dökülmüştü; yerde özellikle sayılamayacak kadar çok yumak, üzerine sicim sarılmış yumaklar görülüyor, ortalık yumaktan geçilmiyordu.

---

* Fare sınıfından, toprak altında bir metreye kadar derinlikte dehlizler açarak buralara tahıl, patates vb. yiyecekler depo eden küçük bir hayvan (Ç.N.).

Bunun üzerine rahat bir nefes aldım; çevrede dikilen, boşboğazlık edip duran, geçirilmiş kaza sayesinde birbiriyle dostluklar kurmuş palavra sıkan ve çalım satan yolcuların arasına karıştım. Şu kadarı kesinlikle belliydi ki, makinist kafasını çalıştırıp son anda imdat frenini çekmiş ve kazanın ucuz atlatılmasını sağlamıştı. Yoksa, söylendiğine göre, her şeyin un ufak olması işten değilmiş. Eh, makiniste bir ödül verirlermiş artık? Peki ama, makinist nerdeydi? Görünürde yoktu, gören olmamıştı kendisini. Ama ünü bütün tren boyunca yayılıyor, hepimiz yokluğunda kendisine övgüler döşeniyorduk. Orada dikilen baylardan biri: "Adam", dedi, gecenin karanlığında eliyle rasgele bir noktayı göstererek, "Adam hepimizin hayatını kurtardı." Ve herkes, başını sallayarak doğruladı bu sözü.

Gelgelelim, bizim tren kendisine ait olmayan bir hatta duruyor, arkasını emniyete almak, bir başka trenin geriden gelip kendisine bindirmesini önlemek gerekiyordu. Dolayısıyla, itfaiye erleri, ellerinde ziftli meşaleler, en arkadaki vagonun yanıbaşına dikildi; hanım iskarpinleriyle beni hayli korkutan genç de eline bir meşale geçirmiş, görünürde geriden gelen bir tren olmayışına aldırmayarak meşaleyi işaret verir gibi havada sallamaya başlamıştı.

İşler yavaş yavaş yeniden düzene girer gibi oldu, devlet babamız eski vakar ve saygınlığına kavuştu. Gereken yerlere telgraflar çekilip, gerekli önlemler alındı. Derken Regensburg'tan yardım için yollanan bir tren, buharlar çıkararak ihtiyatla küçük istasyona girdi, reflektörlü gaz lambaları enkaz mahallinin değişik yerlerine yerleştirildi. Biz yolculara gelince, treni boşalttık;

talimat gereği küçük istasyon binasına gidip orada bekleyecek, daha sonra yolumuza devam edecektik. El çantalarımızı yüklendik; içimizden bazısının başı sarılı, sağlı sollu iki sıra olmuş yöre sakinlerinin arasından geçerek istasyonun bekleme salonuna girdik, balık istifi gibi sıkıştık buraya. Aradan bir saat geçti, derken özel bir trene gelişi güzel yerleştirildik.

Benim, birinci mevki bir bilet vardı elimde; çünkü yol masrafı beni davet edenler tarafından karşılanıyordu. Ne var ki, bilet işime yaramadı; çünkü herkes birinci mevkiyi yeğliyordu, birinci mevki kompartımanlar ötekilerden daha sıkışıktı. Bir yer bulup oturduğumda, karşıda köşeye büzülmüş kimi görsem beğenirsiniz? Getirli bayı, ağzından binici deyimleri dökülen beyefendiyi, benim adamı. Köpekçiği yanında değil, almışlar elinden, lokomotifin hemen arkasındaki karanlık bir bölmede efendisinin soyluluğuyla bağdaşmayacak bir durumda pinekliyor ve uluyor. Getirli bay'ın da sarı bir bileti var, ama kendisine bir yararı dokunmuyor, homurdanıyor getirli bay; komünizme, kaza hazretlerinin sağladığı o büyük eşitliğe karşı isyan edecek oluyor bir ara, ama yolculardan biri babayani sesiyle kendisine karşılık veriyor: "Şimdi burada böyle oturduğunuza şükredin!" Getirli bay, dudaklarında buruk bir gülümseme, akıl erdiremediği bu durumu sineye çekiyor.

Ansızın, iki itfaiye erine yaslanmış, kompartımandan içeri kim giriyor dersiniz? Ufak tefek bir kadın, kazada yırtılmış dantelli şalıyla bir annecik, Münih'te az kalsın ikinci mevkiye binecek olan yaşlı hanım. "Burası birinci mevki mi?" diye soruyor habire. "Sahiden birinci mevki mi?" Birinci mevki olduğu kesinlikle belir-

tilip oturması için kendisine yer açılınca: "Tanrı'ya şükürler olsun!" diyerek sanki ancak şimdi kendini kurtulmuş hissedip kadife koltuğa çöküyor.

Hof'a geldiğimizde saat beşti ve ortalık ışımıştı. Bu istasyonda kahvaltı etmek mümkündü. Derken bir ekspres beni aldı, beni ve bavulumu üç saatlik bir gecikmeden sonra götürüp Dresden'e bıraktı.

Evet, işte başımdan geçen tren kazası. Nasıl olsa bir yol geçirecektim bu kazayı. Mantık çerçevesinde düşünenler ne derse desin, ben kendim, böyle bir kazayı ileride bir daha o kadar çabuk yaşamayacağım konusunda hayli şanslı sayılacağıma inanıyorum.

MARIO VE SİHİRBAZ
TRAJİK BİR GEZİ YAŞANTISI

Torre di Venere'yi anımsamanın atmosfer bakımından pek hoşa gidecek yanı yok. Daha baştan beri öfke, sinirlilik ve aşırı gerilimle yüklüydü hava, sonunda da korkunç Cipolla'nın şoku gelip buna katıldı; havadaki o bir tuhaf uğursuzluk, Cipolla'nın şahsında netameli, ayrıca pek dramatik bir somutluk kazanmış, kaygılandırıcı bir yoğunluğa ulaşmıştı adeta. Her şey olup bittikten sonra geriye baktığımızda gördüğümüz kadarıyla, olayların özünde yatan ve geleceği önceden belli olan dehşet verici felakette çocukların da hazır bulunması, tek başına böyle bir şey, yanlış anlamalardan kaynaklanan hazinliği ölçüsünde yakışıksız bir durumdu ve Cipolla denen acayip adamın yanıltıcı göz boyamalarıyla doğup ortaya çıkmıştı, Allahtan ki curcunanın nerede bitip felaketin nerede başladığını çocuklar farketmedi, bir aldanış içinde her şeyin yalnızca bir oyun olduğunu sandılar.

Torre, Tiren Denizi kıyısındaki en gözde sayfiye yerlerinden biri Portoclemente'nin; sahil boyunca sıra-

lanmış renk renk otel ve çarşıları, capanne'leri*, flamalı surları, esmer insanlardan geçilmeyen geniş kıyı şeridi ve gürültülü lokalleriyle kentsi zarif bir görünümü sergileyip aylar boyu yabancı konuklarla dolup taşan Portoclemente'nin yaklaşık on beş kilometre uzağında bulunuyor. Sırtını az ilerisinde yükselen dağlara yaslamış fıstık çamından bir orman eşliğinde uzanan sahil, ince kumlu rahatlık ve genişliğini boydan boya koruyor, dolayısıyla Portoclemente'nin hemen burnunun dibinde Torre di Venere gibi rakip bir dinlenme yerinin ortaya çıkışı şaşılacak şey değil. Kendisine ismini veren kulenin hanidir içinde aranıp da bulunamadığı Torre di Venere,** komşu büyük sayfiye merkezi Portoclemente'nin bir şubesi sayılan bu yer, az sayıda yabancı turist için birkaç yıldır cennetten bir köşe, henüz vahşi güzelliğini yitirmemiş doğaseverler için bir sığınak oluşturmuştu. Ne var ki, böyle yerlerde hep görüldüğü gibi, huzur denilen şey zamanla buradan da tası tarağı toplayıp kıyı boyunca bir menzil öteye, Marina Petriera'ya ve sonradan Allah bilir daha başka nerelere taşınmak zorunda kalmıştı. Bütün dünya huzuru arar, herkes bilir bunu, gülünç denecek bir özlemle üzerine atılır huzurun, onunla gelin güvey olacağı, kendisinin bulunduğu yerde onun da eğleşebileceği kuruntusuyla kapı dışarı eder onu. Dahası var: Huzurun bulunduğu köşeye gelip postu serdikten sonra, onun hala eski yerinde kalacağına inanabilir. Dolayısıyla, Torre de, İtalyanlar ve yabancı konuklar tarafından çok ziyaret edilen bir

* İtalyanca: Plaj kabini (Ç.N.).

** İtalyanca: Venüs Kulesi (Ç.N.).

yer; öyleyken, Portoclemente'den daha asude ve alçakgönüllü niteliğini yitirmiş değil henüz. Dünyaca ünlü sayfiye merkezi Portoclemente'ye uğrayan yok artık, daha doğrusu eskisi kadar yok. Ama yine de gidenler o kadar fazla ki, gürültü patırtıdan geçilmiyor burası, yer bulmak adeta olanaksız. Artık herkes onun yanıbaşındaki Torre'yi yeğliyor; üstelik Portoclemente'den daha kibar bir yer Torre, daha ucuz; bu özelliklerinin çekici gücü de hâlâ koruyor varlığını; oysa söz konusu özelliklerin yerinde hanidir yeller esiyor. Zamanla bir Grand Hotel'e kavuştu Torre, içlerinde gösterişli ve gösterişsizleri olmak üzere çok sayıda pansiyon doğup ortaya çıktı. Denizin üst tarafındaki yazlık ve çamlıkların sahipleriyle kiracılarının sahilde rahat rahat dolaşabildiği artık söylenemez; Temmuz ve Ağustos aylarında Torre'deki manzaranın artık hiçbir bakımdan Portoclemente'dekinden kalır yanı yok; kudurmuşçasına yakıp kavuran güneşin enselerinden derilerini soyup aldığı, ortalığı velveleye veren, birbirleriyle çekişip didinen, sevinç çığlıkları atan insanlarla kaynıyor bütün kıyı. Gözleriyle sağı solu tarayan annelerin kısık sesli bir kaygıyla ağızlarından çıkardıkları çın çın isimleri havada yankılanan çocukların yönetimindeki çığırtkan renklere boyanmış düz tabanlı kayıklar, göz kamaştırıcı bir mavilik üzerinde salınıyor; kumlara serilmiş yatanların kol ve bacakları üzerinden sıçraya atlaya ilerlemeye çalışan midye, meşrubat, çiçek, mercandan süs eşyası ve cornetti al burno* satıcıları, aynı şekilde güneyin pes ve tiz sesleriyle [illegible]larını müşterilere sunuyorlar.

* Ay şeklinde bir çeşit çörek (Ç.N.)

Biz geldiğimizde, Torre sahili işte böyle bir görünüm içindeydi; doğrusu şirindi şirin olmaya, ama biz yine de biraz erken geldiğimiz kanısındaydık. Ağustos ortasıydı, İtalyanlar için sezon henüz tüm görkemiyle sürüyordu, bu yerin güzelliklerini yabancıların görüp tadabilmesine uygun bir zaman değildi. Sahildeki gezi yerine sıralanmış gazinolar, örneğin bizim ara sıra gidip oturduğumuz ve az sonra kendisinden söz açacağım delikanlı Mario'nun bize servis yaptığı 'esquisito', ikindi üzerleri nasıl da insanla dolup taşıyordu! Boş bir masa bulunacak gibi değildi, birbirinin varlığını umursamayan müzik topluluklarından yükselen sesler çorba gibi birbirine karışıyordu. Beri yandan, özellikle öğleden sonra her gün Portoclemente'den kalkıp gelenler oluyordu buraya; çünkü Torre, eğlence merkezi Portoclemente'nin tedirgin konukları için sevilen bir gezi yeri; rüzgar gibi gidip gelen Fiat marka arabaların bir azizliği olarak iki sayfiye yerini birbirine bağlayan şosenin eteğindeki defne ve zakkum ağaçları, parmak kalınlığında beyaz bir toz tabakasıyla kaplı; ilginç, ama çirkin bir görünüm.

Doğrusu Torre di Venere'ye gitmek için, büyük kalabalığın buradan elini ayağını kestiği Eylül ayını ya da deniz suyu sıcaklığının, güneyi insanlarını kendilerini kaldırıp suya atmaya ayartacak dereceye henüz ulaşmadığı Mayıs ayını beklemek gerekiyor. Sezon öncesi ve sonrasında da boşalmıyor Torre, ama biraz olsun sesi kısılıp daha az ulusal bir çehreye bürünüyor. Capanne'lerin gölgeliklerinin altında ve pansiyonların yemek salonlarında İngiliz, Alman ve Fransız konuklara daha sık rastlanıyor; Ağustos ayında ise yabancı ko-

nuklar, en azından Grand Hotel'i, elimizde gerekli adresler olmadığı için kendimize oda ayırtmak zorunda kaldığımız bu yeri, Floransa ve Roma'dan gelmiş öylesine büyük bir kalabalığın tekelinde bulunuyor ki, kendilerini soyutlanmış hissedip kimi anlar ikinci sınıf müşteriler gibi görüyor.

Daha geldiğimiz günün akşamı yemek salonuna ayak atıp yetkili garsonun gösterdiği masaya oturduğumuzda, kendimiz de içerleyerek anladık böyle olduğunu. Masaya doğrusu bir diyeceğim yoktu; ama bitişikteki denize bakan, yemek salonu gibi kalabalıksa da, büsbütün dolu sayılmayıp küçük ve zarif masalarında kırmızı abajurlu lambalar yanan camlı verandanın manzarası bizi büyülemiş, buranın görkemli havasına bizim küçükler bayılmıştı; dolayısıyla, garsona açıkça isteğimizi bildirdik, yemeğimizi salonda değil, verandada yiyecektik. Ama anlaşıldı ki, durumu bilmediğimiz için böyle bir istekte bulunmuşuz, çünkü biraz şaşırmışlık karışımı bir nezaketle bize söylendiğine göre, verandadaki rahat yerler otelin kendi müşterileri "ai nostri clienti" için ayrılmıştı. Otelin kendi müşterileri mi? Ama bizlerdik işte bu müşteriler! Bizler, yoldan geçerken ayaküstü otele uğrayıvermiş, bir gün kaldıktan sonra yine çekip yoluna gidecek kimseler değildik; üç, dört hafta kalmak için gelmiştik buraya, otelin pansiyonerleriydik. Kırmızı kırmızı yanan lambaların ışığında yemeklerini yiyebilen müşterilerle aramızdaki farkın ne olduğunun tarafımıza açıklanması üzerinde diretmeyerek, pranzo'muzu* salondaki sade biçimde aydınlatıl-

* İtalyanca: Yemek (Ç.N.)

gösterişsiz masaların birinde yedik. Pek ahım şahım denemeyecek bir yemek, tadı tuzu olmayan kişiliksiz bir otel menüsü. Sonradan kaldığımız beş, on adım içerdeki Eleonora Pansiyonu'nun mutfağını doğrusu daha nefis bulduk.

Anlayacağınız Grand Hotel'e henüz doğru dürüst ısınmaya kalmadan, yani geldiğimizden üç, dört gün sonra Eleonora Pansiyonu'na taşınmıştık. Hani verandayla o zarif lambacıklar için yapmamıştık bunu; garsonlar ve komilerle hemen dostluk kurup kendilerini deniz sevdasına kaptıran çocuklarımızın aklından, verandanın o renkli büyüsü çok geçmeden tümüyle çıkıp gitmişti. Ne var ki, veranda müşterilerinden bazısıyla, daha doğrusu onlara yaltaklanan otel yöneticileriyle aramızda bir anlaşmazlık başgöstermiş, otelde kalmamızı daha baştan sıkıcı ve tatsız duruma sokmuştu. Verandanın müşterileri arasında Roma aristokrasisinden kimseler de vardı; örneğin aralarında X adında bir principe* bulunuyor ve hemen bitişiğimizdeki odalarda kalıyordu. Bizim çocukların kısa süre önce topluca geçirdiği ve normalde mışıl mışıl uyuyan küçüğünü geceleyin arada bir uykusundan uyandıran boğmacanın son kalıntısı, boylu boslu bir kadın ve çocuklarına pek düşkün bir anne olan prensesi dehşete düşürmüştü. Söz konusu hastalığın içyüzü henüz pek açıklığa kavuşturulmuş değil; dolayısıyla, batıl inancın rahatlıkla at koşturacağı bir alan oluşturuyor. Bunun içindir ki, boğmacanın akustik yoldan başkalarına bulaştığına ilişkin halk arasındaki yaygın görüşü benimseyen ve kendi çocuk-

* İtalyanca: Prenses (Ç.N.)

larının buna talihsiz bir örnek oluşturacağından korkan şık ve zarif komşumuza alınıp gücenmedik. Oteldeki saygınlığının tam anlamıyla bilincinde olan komşumuz hemen otel idaresine başvurmuş, otel idaresi de fraklı metrdotelini yollayıp bize büyük bir esefle açıklamıştı ki, böyle bir durumda otelin ek binasına taşınmamız kaçınılmaz bir zorunluktur. Biz ise, bu çocuk hastalığının atlatılmak üzere olduğunu, hatta şimdiden atlatılmış sayılıp çevre için herhangi bir tehlikenin söz konusu edilemeyeceğini ısrarla belirtmiştik. Bu yoldaki yanıtımıza karşılık elde ettiğimiz tek şey, otel doktorunun işe el koyması –bizim belirleyeceğimiz bir hekim geçersizdi– ve durumu karara bağlamasıydı. Biz de peki dedik, böylece prensesin yatışacağına ve bizim bir başka yere taşınma külfetinden kurtulacağımıza inanıyorduk. Doktor geldi; tarafsız ve dürüst bir bilim adamıydı; bizim küçüğü muayene etti, hastalığın atlatıldığını ve ortada çevre için sakıncalı bir durumun bulunmadığını açıkladı. Dolayısıyla, olaya haklı olarak kapanmış gözüyle bakabileceğimizi sanıyorduk. Ne var ki, metrdotel, kaldığımız odaları boşaltarak ek binaya taşınmamız gerektiğini, doktorun açıklamalarına göre de bunun uygun düşeceğini ileri sürdü.

Bu Bizans dalkavukluğu bizi çileden çıkarmıştı. Karşılaştığımız döneklik ve inatçılık prensese maledilecek gibi değildi; yaltaklanmayı seven metrdotel, belki doktorun kararını prensese bildirmeyi bile göze alamamıştı. Her neyse, kendisine yandaki ek binaya taşınmaktansa şimdiden tezi yok otelden çıkıp gideceğimizi açıkladık ve eşyalarımızı toparlamaya koyulduk. Güle oynaya da yaptık dediğimizi; çünkü resmilikten uzak iç

açıcı görünümü hemen dikkatimizi çeken Pansiyon Eleonora ile ayaküstü ilişki kurmuş, pansiyonun sahibesi Signora Angiolieri'nin şahsında pek cana yakın bir kişi tanımıştık. Tipi Toskana'lıları andıran, otuzların başında, güneylilere özgü mat fildişi teniyle çıtı pıtı, kara gözlü bir kadındı Bayan Angiolieri; şık giyimli ve dazlak kafalı sessiz bir adam olan kocasıyla Floransa'da büyücek bir otel-pansiyon işletiyor, yalnızca yaz mevsiminde ve güz başlarında otel-pansiyonlarının Torre di Venere'deki şubesini yönetiyorlardı. Ama eskiden, henüz evlenmeden önce, yeni pansiyon sahibemiz, Duse'ye* nedimelik yapmış, çıktığı gezilerde ona eşlik etmiş, gardırobuyla ilgilenmiş, hatta Duse'nin dostluğunu kazanmıştı. Besbelli yaşamının parlak ve mutlu bir dönemi gözüyle baktığı bir zamandı bu, kendisini ilk gördüğümüzde hemen coşku ve heyecanla sözkonusu dönemden anlatmaya koyulmuştu. Büyük oyuncu Duse'nin candan iltifatlarını içeren çok sayıda fotoğraf, ayrıca bir vakit birlikte geçirilmiş günlere ilişkin pek çok hatıra eşya, Bayan Angiolieri'nin pansiyonundaki salonun küçük masa ve etajerlerini süslemekteydi. İlginç geçmişini nerdeyse kutsallaştırıp yücelterek bir kült konusu yapmaya çalışan Bayan Angiolieri'nin, pansiyonunu daha bir çekici kılmak istediği açıktı; ama yine de bize pansiyonu gezdirirken çın çın öten Toskana şivesiyle kesik kesik konuşarak öve öve göklere çıkardığı hanımı Duse'nin iyilikseverliği, gönül yüceliği ve derin duyarlığı konusunda anlattıklarını zevkle ve ilgiyle dinlemekten kendimizi alamadık.

---

* Elenora Duse-Chechi (1859-1924), İtalya'nın başta gelen kadın oyuncularından. (Ç.N.)

Bütün İtalyanlar gibi çocuklara pek düşkün Grand Hotel personelini üzüntüye boğarak, eşyalarımızı işte bu pansiyona taşıtmıştık; bize ayrılan daire, ötekilerden bağımsız ve sevimli bir yerdi; iki yanında genç çınarların sıralandığı ağaçlıklı bir yoldan kolaycacık denize ulaşabiliyorduk. Öğleyin Bayan Angiolieri'nin kendi eliyle kâselere çorba koyduğu yemek salonu serin ve temiz, personel nazik ve centilmen, yemekler ise nefisti; hatta Viyana'dan tanıdık simalar bile vardı pansiyonda; yemekten sonra evin önünde oturup kendileriyle sohbet edebildiğimiz bu eş dost aracılığıyla daha başka kimselerle de tanışabilmiştik, kısaca her şeyin gönlümüzce olmaması için neden yoktu; Grand Hotel'i bu pansiyonla değiştirdiğimiz için sevincimizden uçuyorduk; böyle bir yerde günlerimizi güzel güzel geçirebilmemiz için doğrusu hiçbir şey eksik değildi.

Öyleyken, bir hoşnutsuzluk duygusu içimizde sürüp gidiyordu. Belki de yerimizi değiştirmemize yol açan saçma olayın etkisinden yine de kendimizi kurtaramamıştık. Ben kendi adıma şunu itiraf edeyim ki, sığ bir insanlık anlayışıyla, güç denilen nesnenin safça kötüye kullanımıyla, adaletsizlikler ve dalkavukluğa yönelik ahlaksızlıklarla aramdaki çatışmaların etkisinden kendimi zor sıyırıp alabiliyorum. Bunlar, fazlasıyla kafamı kurcalıyor, aklımı karıştıran kısır düşüncelerin kucağına itiyor beni. Söz konusu kısırlık da, olaylardaki aşırı doğallıktan kaynaklanıyor. Oysa, Grand Hotel'dekilerle bozuşmuş bile hissetmiyorduk kendimizi. Çocuklar oradaki tanışlarıyla eskisi gibi dostluklarını sürdürüyor, oteldeki uşak bizim küçüklerin bozulan oyuncaklarını onarıyor, biz de gidip bazen çayımızı

otelin bahçesinde içiyorduk ve bu arada prensesi de gördüğümüz oluyordu; prenses, dudakları mercan kırmızısına boyanmış, görkemli ve sağlam adımlarla çıkıp bahçeye geliyor, çevresine bakınarak İngiliz mürebbiyenin gözetimindeki yavrucaklarını arıyor, biz sakıncalı kişilerin yakınında bulunduğumuzu farketmiyordu; çünkü biz, prenses ortada görünür görünmez, bizim küçüğün öksürmesine bile izin vermiyorduk.

Bilmem havanın aşırı sıcaklığından da söz açsam mı? Sanki Afrika'daydık. Çivit mavisindeki denizin serin kıyısından ayrılır ayrılmaz, güneşin korkunç yumruğu insanın tepesine öylesine amansız iniyordu ki, yemek zamanı sahille pansiyon arasındaki barkaç adımlık yolu sadece pijamayla yürümek bile gözlerde büyütülen bir iş olup çıkıyordu. Hoşunuza gider mi böyle bir şey? Haftalar boyu aynı şeyi yaşamaktan hoşlanır mısınız? Doğru, güneş işte, antik çağın havası, uygarlığın çiçeklenip meyveye durduğu yer, Homer'in güneşi vb. Ama bir süre sonra, elimde olmayarak saçma ve anlamsız buluyordum hepsini; her Allahın günü gökyüzünün yakıp kavuran boşluğunu çok geçmeden üzerimde bir yük gibi hissetmeye başlıyordum. O göz kamaştırıcı renkler, o alabildiğine saflık ve gür ışık kuşkusuz görkemli duygular uyandırıyor, tüm tasa ve kaygılarından sıyırıp alıyor insanı, havanın kapris ve cilvelerinden kesinlikle bağımsız kılıyor. Ne var ki, başlangıçta işin farkına varılmıyorsa da, kuzeyli ruhunun daha bir ince, daha karmaşık gereksinimlerini yakıp kurutarak doyumsuz bırakıyor ve sürekliliği insanda bir küçümsemenin doğmasına yol açıyor. Haklısınız, o tatsız boğmaca olayı araya girmese, böyle bir duyguya kapılmaz-

dım sanırım; kafam kızmıştı bir kez, bu duygunun bende uyanmasını istiyordum, onu yaratmak değilse bile, haklı göstermek ve pekiştirmek için, ruhumda hazır bekleyen bir nedene yarı bilinçli el atmıştım. Hani bizim kötü niyetimize yorabilirsiniz bunu. Denize gelince, incecik kumlarda, onun sonsuz görkemi karşısında geçirilen öğle önceleri böyle bir şeyin sözkonusu olmaması gerekirken, sahilde de kendimizi rahat ve mutlu hissetmiyorduk.

Erkendi daha, erkendi; sahil, daha önce söylediğimiz gibi, yerli orta sınıfın elinde bulunuyordu henüz. Açıkça neşe saçan bir ırkın elinde; bu konuda da yine size hak veriyorum. Gençler arasında pek çok incelik ve zarafet göze çarpmaktaydı, ama beri yandan çevremiz kaçınılmaz şekilde sıradan insanlar ve ayaktakımıyla kuşatılmıştı; itiraf ediniz ki, bölgenin damgasını üzerlerinde taşıyan bu kişiler, bizim kuzey gökkuşağı altındaki insanlardan daha sevimli ve hoş değiller. Hele kadınlardaki o ses! Bazen batı dünyasındaki şan sanatının vatanında bulunduğuna inanası gelmiyor insanın. "Fuggiéro!" Hâlâ işitir gibi oluyorum bu ismi; çünkü yirmi gün boyunca öğle önceleri hemen burnumun dibinde yüzlerce kez, kısık sesli bir yalnızlık içinde, çirkin bir telaffuzla mekanikleşmiş bir karamsarlığın boşluğa salıverdiği keskin ve açık bir é ile çağrılıp durdu. "Fuggiéro! Rispondi alméno!"* Bu arada rispondi'deki sp Almanca'daki sp gibi öylesine popüler biçimde söylendi ki, bu da insanın zaten neşesiz durumunda başlı başına canım sıkan bir şeydi. Fuggiéro diye çağrılan

* İtalyanca: Bari cevap ver! (Ç.N.)

da, iki omzunun arasında tiksindirici bir güneş yanığıyla iğrenç bir oğlandı; aksilik, huysuzluk ve hınzırlıkta şimdiye kadar onun gibisine rastlamamıştım. Ödleğin tekiydi üstelik, insanı çileden çıkaran gözü yaşlılığıyla bütün sahili ayağa kaldırabilecek biriydi. Örneğin, bir gün suda bir yengeç ayak parmaklarından birine kıskacını geçirmiş, o da sözde duyduğu acıdan tıpkı antik kahramanlar* gibi insanın aklını başından alacak kadar güçlü bir vaveyla koparmış, insanda korkunç bir kaza olmuş izlenimini uyandırmıştı. Kendisini son derece zehirli bir hayvanın soktuğunu sanmıştı anlaşılan. Emekleye emekleye kıyıya çıkarak sanki katlanılmaz acılar içinde kıvranıp durmaya başlamış, öldüm, bittim diyerek bas bas bağırmış, kolları ve bacaklarını oynatıp sağa sola yumruklar, tekmeler savurarak annesinin yapma, etme demelerine, yabancıların yatıştırıcı sözlerine kulaklarını tıkamıştı. Fuggiéro'nun bağırmalarına dört bir yandan koşup gelenler olmuş, derken bir doktor çağrılmıştı; bizim boğmaca konusunda tarafsız bir yargıya varan hekimdi bu ve yine o bilim adamına yaraşır dürüstlüğü göstermiş, babacan bir tavırla ortada önemli bir şeyin sözkonusu olmadığını söyleyerek oğlanı teselli etmiş, küçük yarasına iyi geleceğini, acısını hafifleteceğini belirterek hemen yine denize girmesini salık vermişti. Ne var ki, hekimin dediğini yapmaya yanaşmayan Fuggiéro, yüksek bir yerden düşen ya da suda boğulan biri gibi hemen oracıkta çatılan bir sedyeye konularak büyük bir kalabalığın eşliğinde sa-

* Homer'in İlyada yapıtında kahramanların uzun uzadıya anlatı konusu yapılan ağlayıp sızlanmaları ima ediliyor (Ç.N.)

hilden alınıp götürülmesi için her çareye başvurmuş, ertesi sabah yine çıkıp gelerek öbür çocukların kıyıda yaptığı kumdan evleri, sözde kazara yıkıp dağıtmıştı. Tek kelimeyle, Allahın belası bir oğlandı.

İşte bu on iki yaşındaki yumurcak, pek ele avuca gelmeyecek gibi havada saklı yatıp böylesine güzel bir tatili bize zehir etmek isteyen genel sıkıntının asıl yaratıcılarındandı. Nedense havada gereken saflık ve doğallıktan eser yoktu; bu tatil yerinin sakinleri kendilerini beğenmiş kişilerdi; ilkin bunun ne bakımdan bir kendini beğenmişlik olduğu pek bilinemiyordu, kendilerine bir paye veriyor, birbirlerinin ve yabancıların önünde ciddi ve vakur bir poz takmıyor, başı havada bir şan ve şeref düşkünlüğünü sergiliyorlardı. Neden peki? Çok geçmeden ortada politik bir havanın estiği, işin içinde şövenizm duygularının rol oynadığı anlaşılmıştı. Gerçekten de sahil, içleri milliyetçilik duygusuyla dolup taşan çocuklardan geçilmiyordu; doğal sayılamayacak, insanı karamsarlığa sürükleyen bir manzaraydı hani. Çocuklar başlı başına ayrı bir insan türü, başlı başına bir toplum, adeta kendilerine özgü bir ulus oluşturuyordu. Küçük sözcük dağarcıkları değişik dillerden oluşuyorsa da, ortak yaşam biçimlerinden yola koyularak bu yeryüzünde birbirlerini kolaylıkla arayıp buluyor, bulmaları gerekiyordu. Bizimkiler de, çok geçmeden, hem yerli halkın, hem başka ırklara mensup kimselerin çocuklarıyla oynamaya başlamıştı. Ama bu arada akıl almayacak düşkırıklıklarına uğradıkları belliydi. Çekemezlikler, özgüven adına pek yaraşmayacak çirkin ve çok bilmiş özgüven dışavurumları, bayrak kavgaları, saygınlık ve öncelik tartışmaları başım almış gidiyor-

du; büyüklerin işe el atması, arabuluculuk işleviyle pek bağdaşmıyor, kestirip atan ve kimi ilkelerden ödün vermeyen bir hava içinde olup bitiyor, İtalya'nın büyüklük ve onuruyla ilgili sözler sarfediliyordu ve güleryüzlü denemeyecek, oyunbozanlık taşan sözlerdi hepsi! Çocuklarımızdan her ikisinin de, afallamış ve çaresiz, kendilerini öteki çocuklardan soyutladığını görerek onlara durumu biraz olsun anlatabilmekte güçlük çekiyor, bu insanların kısa süre önce kötü bir olay yaşadıklarını, başlarından isterlerse kendilerinin hastalık diyebileceği bir olay geçtiğini, bunun da hoş değil, ama zorunlu nitelik taşıdığını açıklıyorduk.

Suç bizdeydi, tarafımızdan belirlenip gereği gibi değerlendirilen böyle bir durumda bir çatışmanın, öncekilere ek bir çatışmanın ortaya çıkışı, savsaklığımızdan kaynaklanmıştı. Doğrusu önceki çatışmalar da, asla büsbütün rastlantı ürünü değildi. Tek kelimeyle, genel ahlak kurallarını çiğnemiştik. Sekiz yaşında, ama vücut gelişimi bakımından rahatlıkla bir yıl daha küçük sayılabilecek, üstelik çöp kadar sıska bizim kız, sıcakta yüzebildiği kadar yüzdükten sonra denizden çıkmış, üzerinde ıslak mayoyla sahilde yeniden oynamaya başlamıştı. Derken orasına burasına kumlar yapışan mayosunu denizde çalkalayıp temizlemek üzere bizden izin istemişti; daha sonra mayosunu giyecek ve bir daha kirlenmemesine çalışacaktı. Biz peki deyince mayosunu soyunup denizle aradaki birkaç adımlık yeri çıplak vücutla koşar adım geride bırakmış,mayosunu birkaç kez suya batırıp çıkararak dönüp gelmişti. Onun bu davranışını, yani bizim davranışımızı çevremizdekilerin alay, hiddet ve itiraz dalgasıyla karşılayacağını ön-

ceden nasıl da kestirememiştik? Bu konuda size bir konferans verecek değilim; ama şu kadarını söyleyebilirim ki, bütün dünyada insan vücuduyla onun çıplaklığına ilişkin bakış açısı temelden değişmiş, bununla ilgili duyguların da kesinlikle değişmesine yol açmıştır. Öyle durumlar var ki, insan "artık gözü kapalı" benimsiyor bunları. Bizim şehevi duyguları uyarmaktan düpedüz uzak çocuk vücuduna bağışladığımız özgürlük de işte bunlardan biridir. Gelin görün ki, burada şehvet duygularını uyarıcı bir gözle bakılıyor söz konusu özgürlüğe. Kızımızın davranışı karşısında içleri şövenizm'le dolup taşan çocuklar yaygarayı basmış, Fuggiéro da parmaklarını ağzına sokup bir ıslık öttürmeye koyulmuştu. Çevremizdeki büyüklerin aralarında heyecanlı heyecanlı konuştuklarını işitmiştik ki, iyiye işaret değildi bu. Üzerinde kentlilere özgü bir frak, başında sahilde giyilmeye pek uygun düştüğü söylenemeyecek melon şapkayla bir bay, öfkesinden köpüren hanımlara dönerek durumu düzelteceğini, yetkili makamlara başvurup gerekli girişimlerde bulunacağını açıklamıştı. Ardından karşımıza geçip bir philippika* çekmişti bize; öyle bir philippika ki, şen şakrak güneyin tüm coşkusu kuru bir ahlak ve disiplinin hizmetine koşulmuştu. Utanmak denen şeye aykırı davranarak işlediğimiz suç, İtalya'nın konukseverliğinin nankörce ve aşağılayıcı bir tutumla kötüye kullanımından başka bir şey sayılamaz-

* Ceza söylevi (cezalandırıcı söylev) anlamına gelen sözcük, başlangıçta Atina'lı hatip Demosthenes'in (Ö.Ö. 365–332) Makedonya'lı Philipp karşısındaki söylevleri için kullanılmış, sonradan Cicero da (İ.Ö. 106-43) Antonius karşısındaki 14 söylevini aynı sözcükle nitelemiştir (Ç.N.).

mış, dolayısıyla bir kat daha lanetlenecek bir şeymiş. Davranışımızla herkesin uyması gereken kuralları gerek öz, gerek biçim bakımından çiğnemekle kalmamış, ülkenin onurunu da ağır biçimda ayaklar altına almışız. Kendisi, yani fraklı bay da bu onuru korumanın yoluna bakacak, mensup olduğu İtalyan ulusunun vakarına karşı işlediğimiz suçun cezasız kalmamasına çalışacakmış.

Bu söz tufanına, düşünceli düşünceli başımızı sallayarak göğüs germek için elden gelen çabayı harcadık. Kafası kızmış bu adama karşı çıkmanın hatalı bir davranıştan bir ötekisine sürüklenmekten başka şey sayılmayacağı kuşkusuzdu. Dilimizin ucuna kadar gelen kimi sözleri söyleyecek gibi oluyor, kendimizi tutuyorduk; örneğin, ülkelerinde dört başı mamur bir konukseverliğin tüm gereklerinin yerine getirildiği ileri sürülemezdi. Hem biz yalnız İtalya'nın değil, Sinyora Angiolieri'nin de konuğuyduk ve Sinyora birkaç yıl önce Duse'ye nedimelik yapmayı bırakıp yabancı konukları ağırlamayı kendine iş edinmişti. Beri yandan, bu güzelim ülkede ahlak çöküntüsünün, cinsel konularda kılı kırk yararlık ve aşırı duyarlıkla davranılmasını haklı gösterip anlaşılır kılacak düzeye ulaştığından doğrusu haberimiz olmadığı yolunda bir karşılık vermek de gelmiyor değildi içimizden. Ne var ki, şehevi duyguları uyarmayı ve saygısızlıkta bulunmayı aklımızın ucundan geçirmediğimizi belirtmekle yetindik, küçük sanığın körpe yaşına ve gösterişsiz vücuduna işarette bulunarak özür dilemek istedik. Kaç para eder? Israrlı açıklamalarımıza inanılmayacak bir gözle bakılıp savunmamız sağlam bir temelden yoksun görüldü, herkese ör-

nek olacak gibi cezalandırılmamız gerektiği açıklanarak sanırım durum ilgili makama telefonla bildirildi, ilgili makam da kendisini temsilen bir görevliyi bulunduğumuz yere yolladı. Görevli, pek ciddi olarak niteledi olayı, molte grave* dedi ve kentin ana meydanındaki municipio'ya** kadar kendisiyle gelmemizi istedi. Burada bizi karşılayan daha yüksek kademeden bir görevli, ilk görevlinin geçici olarak verdiği molto grave yargısını onayladı, o da sahildeki melon şapkalı bay gibi ülkede anlışılan geçer akçe didaktik sözlerle bize veriştirmeye koyuldu, işlediğimiz suçun kefareti ve fidye karşılığı olarak elli liret ara cezasına çarptırdı bizi. İtalyan devletinin bütçesine elli liretlik bir katkıda bulunmayı, yaşadığımız serüven için doğrusu çok görmedik, parayı ödeyip karakoldan çıktık dışarı. Bundan böyle bize düşen, tası tarağı toplayarak buralardan çekip gitmek değil miydi?

Keşke böyle yapsaydık! O zaman Cipolla denen o uğursuz adamdan yakayı kurtarırdık. Ne var ki, biraraya gelen pek çok neden, yerimizi değiştirmekten bizi alıkoydu. Ozanın biri söylemiş, bizi tatsız durumlara bağlı tutan kendi uyuşukluğumuz, kendi miskinliğimizdir demiş; bizim de bulunduğumuz yerden ayrılamayışımızı, bu veciz sözle açıklayabiliriz. Bir de şu var: Başından bizimkine benzer olaylar geçen biri savaş alanını kolay kolay terketmeye yanaşmıyor, olup bitenlerden sonra eski yerinde kalamayacağını kendi kendine itirafı onuruna yediremiyor; hele dışarıdan bazı kişiler

* İtalyanca: Çok ciddi (Ç.N.)

** İtalyanca sözcük: Karakol (Ç.N.)

çıkıp sizinle dayanışma içinde bulunduklarını açıklayarak sizi kafa tutmaya ve karşı koymaya yüreklendiriyorsa! Villa Eleonora da herkes, bize haksızlık edildiği görüşünü paylaşıyordu. Aynı sofrada yemek yediğimiz İtalyan tanışlarımıza göre, bize karşı takınılan haksız tutum ülkenin hiç de yararına değildi; bu ülkenin vatandaşları olarak, sahildeki fraklı baydan yaptığının hesabını sormayı asla unutmayacaklardı. Ama fraklı bay, kendi ekibiyle daha ertesi gün ortadan kaybolmuştu, nedeni biz değildik kuşkusuz; ama Torre'den pek kısa süre sonra ayrılıp gidecek oluşunu bilmesi, bize karşı daha bir hoyrat davranmasına katkıda bulunmuş, en azından, sahilden uzaklaştırılmasını bizim için kolaylaştırmıştı. Bir başka yere çekip gitmeyişimizin bir nedeni de, bulunduğumuz yerde kalmamızın ilginç niteliğe bürünmesi, ilginçliğin de rahatlık ve rahatsızlıktan bağımsız olarak tek başına bir değer taşımasıydı. Durum neşeli özelliğini yitirip insana güven verici olmaktan çıktı mı, yelkenleri suya indirip ileride sizi bekleyen yaşantılardan kaçmak mı gerekirdi? Hayat birazcık netameli, birazcık sakıncalı bir yola girdi ya da biraz keyif kaçırıcı, biraz küstürücü niteliğe büründü diye, bulunulan yerden başını alıp gidilmeli miydi? Ne münasebet! İnsan yerinden ayrılmamalı, olup bitecekleri görüp bunları göğüslemeliydi. İşte böyle davranıldı mı, belki biraz bir şeyler öğrenilebilirdi. Dolayısıyla, biz de yerimizden kıpırdamadık ve inatçılığımızın dehşet verici ödülü olarak Cipolla denen o ilginç ve uğursuz adamla tanıştık.

Bizim devlet eliyle cezaya çarptırıldığımız sıra, asıl turizm sezonunun kapandığını belirtmedim. O me-

lon şapkalı bay, bizi yetkili makama ihbar eden kişi, Torre'den ayrılan tek müşteri değildi, kenti terkeden daha bir sürü insan vardı, bagaj yüklü el arabalarının istasyona doğru yol aldığı görülüyordu. Sahil şeridi ulusallığından sıyrılıyor, Torre'de, Torre'nin gazinolarında ve çam ağaçlıklı yollarında hayat daha bir içtenlikli, daha Avrupamsı bir görünüme kavuşuyordu. Belki istesek, yemeğimizi şimdi Grand Hotel'in camlı verandasında bile yiyebilirdik; ama bundan uzak duruyor, Sinyora Angiolieri'nin sofrasında kendimizi tamamen rahat ve afiyette –afiyet sözcüğünü yerel nüansı içinde anlamak gerekiyor kuşkusuz– hissediyorduk. Ne var ki, bizim olumlu gözüyle baktığımız bu değişiklikle havanın bozması aynı zamana rastlamış, hava büyük kalabalığın tatil takvimiyle hemen saati saatine bir uygunluğu kollayarak değişmiş, gökyüzünü bulutlar kaplamıştı; ama az buçuk bir serinlik çıktığı da söylenemezdi. Torre'ye gelişimizden başlayarak on sekiz gündür, belki bizden önce de hayli zamandır egemenliğini sürdüren yakıp kavurucu hava, yerini şirakko'nun* bunaltıcı sıcağına bırakmıştı; ara sıra çiseleyen bir yağmur, geçirmekte olduğumuz kadifemsi öğle öncelerini ıslatmaya başlamıştı. Bir de şu vardı: Torre'de tatil için ayırdığımız sürenin üçte ikilik bölümü zaten geride kalmıştı; durgun yüzeyinde deniz analarının miskin sağa sola sürüklendiği kendini koyvermiş ve rengi uçmuş deniz, ne de olsa bir yenilikti bizler için; işi azıttığı zamanlar pek çok sızlanıp yakınmaya yol açan bir güneşe yeniden kavuşmayı özlemek akıl kârı değildi.

* Akdeniz bölgesinin sıcak, İtalya'da nemli sıcak güney rüzgarı (Ç.N.).

İşte bu sıradaydı ki, Cipolla ilanlarda boy göstermişti. Pansiyon Eleonora da içinde olmak üzere dört bir yana asılan afişlerde Cavaliere Cipolla, gezgin virtüöz, güldürü ve eğlendiri üstadı, Forzatore, İllusionista ve Prestigitatore* –kendini işte bu ünvanlarla tanıtıyordu Cipolla– ağızları açık bırakacak esrarengiz ve olağanüstü hünerlerle Torre di Venere'nin saygıdeğer halkının karşısına çıkmaya niyetlenmekteydi: Bir sihirbaz! İlan ve afişler, bizim küçüklerin akıllarını başlarından almaya yetmişti. Şimdiye kadar böyle bir gösteride hazır bulunmamışlardı; bu tatil gezisi, henüz tanışmadıkları bu heyecanı kendilerine tattıracaktı. Düzenlenecek gece için giriş biletlerini bize aldırmak üzere, o saat başımızın etini yemeye başlamışlardı. Gösterinin dokuz diye ilan edilen başlama saatinin geç oluşu bizi biraz duraksatmışsa da, Cipolla'nın belki pek kalabalık sayılmayan hünerlerini şöyle biraz seyrettikten sonra dönüp eve geleceğimizi, beri yandan çocukların da ertesi sabah normalden biraz daha uzun süre uyuyabileceklerini düşünenerek peki dedik, müşterileri için iyi yerlerden bir miktar bilet edinmiş Sinyora Angiolieri'den dört bilet aldık. Sinyora, Cipolla'nın hünerlerinin kalitesi konusunda güvence veremiyordu, bizim de pek kaliteli bir gösteri beklediğimiz yoktu zaten. Ne var ki, kendimiz de biraz oyalanmaya gereksinim duyuyorduk; çocukların meraktan yerlerinde duramayışları, onlardan bize de geçmişti. Cavaliere'nin gösteride bulunacağı yer, büyük bir salonu içeren bir binaydı; asıl tatil sezonunda, haftada bir değişen filimler oynatılmıştı burada.

* İtalyanca: Güçlü insan, sihirbaz ve hokkabaz (Ç.N.).

Bizim şimdiye kadar hiç uğramadığımız bir yerdi. Oraya gitmek için, hükümdarlar döneminden kalma, satılığa çıkarılmış şatomsu bir palazzo'nun* önünden geçilerek kentin ada caddesi izleniyordu; ayrıca eczane, kuaför ve pek yaygın satış mağazalarının yer aldığı cadde, adeta derebeylik döneminden kentsoylu, oradan da halk egemenliği dönemine uzanıyor, kapılarının önünde yaşlı kadınların balıkçı ağlarını onardığı görülen yoksul kulübeler arasında son buluyordu. Burada, halk kesiminin yaşadığı bu yerin ortasında gösterinin yapılacağı salon bulunmaktaydı; gerçekte içerisinin geniş bir barakadan kalır yanı yoktu, han kapısına benzer büyük girişin sağını ve solunu üst üste yapıştırılmış rengarenk afişler süslemekteydi. Derken belirli gün gelip çattı, yemeğimizi yedikten az sonra kalkıp karanlık yolu tuttuk. Çocuklar, bayrama gider gibi giyinmişti; kendilerine karşı bu kadar hoşgörülü davrandığımız için mutluluklarına diyecek yoktu. Günlerden beri bunaltıcı bir hava egemenliğini sürdürüyordu; bazen bir şimşek çakıyor ve biraz yağmur serpiştiriyordu; şemsiyelerimizi açmış, yürüyorduk. Topu topu on beş dakika çekmişti yol.

Girişte biletlerimize baktılar. Oturacağımız yerleri, kendimiz arayıp bulacaktık. Soldan üçüncü sıradaydı; yerlerimize oturduğumuzda gördük ki, zaten pek geç başlama saatine uyulmakta pek titiz davranıldığı yoktu, ancak yavaş yavaş doluyordu salon; anlaşılan herkes geç gelmeyi yeğliyor, loca diye bir şey olmadığı için, tek başına seyirci salonunu oluşturan parterde yerlerini

* İtalyanca sözcük: Saray (Ç.N.).

alıyordu. Söz konusu savsaklık, bizi biraz tasalandırmıştı. Hummalı bir bekleyişle karışık bir yorgunluk, bizim küçüklerin yanaklarını şimdiden soldurmuştu. Biz geldiğimizde, yalnız koridorlarla salonun arka kısmındaki ayakta yerler dolmuştu. Torre di Venere'nin her türlüsünden yerli erkekleri, balıkçıları, girgin bakışlı delikanlıları yarı çıplak kollarını triko gömlekli göğüslerinin üzerinde kavuşturmuş, buralarda dikiliyorlardı. Böylesi gösterilere hepsinden çok renk ve neşe katan yerli halkın salonda bulunuşunda, biz büyüklerin doğrusu hoşuna gitmeyecek bir taraf yoktu; hele çocuklar, böyle bir manzara karşısında mest olmuştu; çünkü bu insanlar arasında, sahilin uzak noktalarına yaptığımız ikindi gezintilerinde edindikleri dostlar, tanışlar vardı. Çokluk zorlu bir çalışmanın ardından, güneşin yorgun düşerek denize gömüldüğü ve dalgaların kumlar üzerinde ilerleyen köpüklerini altın yaldıza boyadığı saatlerde eve dönerken, sözcükleri uzatarak bağıran ve sıra olmuş omuz vererek ağlarını toplayan, çokluk fazla bir şey sayılmayacak Frutti di mare'yi*, diplerinden suların damladığı sepetlere yerleştiren ayakları çıplak balıkçılara rastlamıştık; bizim küçükler onları seyretmiş, bildikleri tek tük İtalyanca sözcükleri kullanarak kendileriyle konuşmuş, iplerin çekilmesine katkıda bulunmuş, balıkçılarla dostluk kurmuşlardı. Şimdi de salonun arkasında ayakta dikilen bu insanlarla selamlaşıyorlardı; şu oradaki Guiscardo idi, oradaki Antonio; çocuklar hepsinin isimlerini biliyor, biraz yüksek sesle bağırarak tanışlarına el ediyor, karşı ta-

* İtalyanca: Deniz ürünleri (Ç.N.).

raftan da çokluk bir baş eğiş, sağlıklı dişlerle bir gülüş çocukların selamına karşılık veriyordu. Bak sen, Esquisito'da çalışan Mario, bize çikolatalı dondurmaları getiren Mario bile vardı içlerinde! O da sihirbaz Cipolla'yı görmeye heveslenmişti demek! Erkenden de gelmiş olmalıydı, ayakta dikilenlerin nerdeyse ön safında yer alıyordu; ama bizi farketmemişti, dikkatsiz bir oğlan, garsonluk falan yapıyor ama, dalgınlık gibi bir huyu var işte. Biz de, sahilde padılbot'ları kiraya veren adama el ediyoruz; o da ayakta dikilenler arasında; en gerilerde duruyor.

Dokuzu çeyrek geçeyi gösteriyor saat, derken nerdeyse on buçuğa geliyor. Bizdeki tedirginliği anlıyorsunuzdur sanırım. çocuklar ne zaman yataklarına yatacak? Onları alıp buraya getirdiğimize hata ettik; çünkü henüz doğru dürüst başlamışken, gösterinin zevkini yarıda kesip kendilerinden pansiyona dönmelerini beklemek pek acımasız bir şey olurdu. Zamanla tıklım tıklım dolmuştu salon, bütün Torre gösteriye koşup gelmişti, örneğin Grand Hotel'in, Villa Eleonora'nın ve diğer pansiyonların müşterileri, ayrıca sahil kesiminden tanıdık simalar, hepsi buradaydı. İngilizce ve Almanca konuşmalar çalınıyordu kulağımıza. Adeta Rumen şivesiyle konuşulan Fransızca sözler işitiyorduk. Sinyora Angiolieri de salondaydı; iki sıra arkamızda, sağ elinin orta iki parmağıyla bıyığını sıvazlayıp duran dazlak kafalı, sessiz kocasının yanıbaşında oturuyordu. Vaktinde gelen yoktu gösteriye, ama kimsenin de fazla geç kaldığı söylenemezdi; Cipolla ağırdan alıyordu çünkü.

Ağırdan alıyordu sözü, sanırım onun davranışına tastamam uygun düşmekteydi; sahneye çıkıp gelişini

geciktirerek seyircilerdeki gerilimi yükseltmeye bakıyordu. Onun söz konusu davranışını da anlayışla karşılıyordu insan, ama bunun da nihayet bir sınırı vardı. Saat dokuz buçuğa doğru seyirciler arasından kimi alkış sesleri yükselmeye başladı. Haklı bir sabırsızlığı açığa vurmak için doğrusu hoş bir yol, çünkü aynı zamanda alkışlama isteğini de dile getiriyor. Bizim küçükler için bu alkışa katılmak bile başlı başına bir zevkti, alkışlamayı sevmeyen çocuk yoktur. Seyirciler arasından "Pronti!" ve "Cominciamo!"** diye gür sesle bağırmalar işitilmekteydi. Ve gerçekten, böyle durumlarda hep olduğu gibi, bunca zaman hangi engeller başlamasını önlemişse önlemiş gösterinin kolaycacık başlaması sağlanıyor. Ayakta dikilenler tarafından çok sesli bir "Hele şükür!" ile karşılanan bir gong vuruşu yankılanıyor salonda ve perde aralanıyor. Dekora bakılırsa, bir sihirbazın hünerlerini göstereceği yer olmaktan çok bir dersliğe benziyor sahne. Derslik izlenimi, sol öndeki bir sehpanın üzerinde duran kara tahtadan kaynaklanıyor özellikle. Sahnede ayrıca sarı renkte gösterişsiz bir portmanto, buralarda genellikle rastlanan birkaç hasır iskemle ve daha arkada yuvarlak bir masa görülüyor, üzerinde su dolu bir şişe, özel bir tepside ise açık sarı bir sıvıyla bir şişecik ve yanıbaşında likör kadehçikleri duruyordu. Bu nesneleri gözleriyle görüp algılayabilmeleri için seyircilere topu topu iki saniyelik bir zaman bırakılmıştı. İki saniyenin bitiminde, salonun karartılmasına gerek duyulmaksızın sahnede göründü Cavaliere Cipolla.

---

* İtalyanca: Haydi! (Ç.N.).

** İtalyanca: Başlayalım! (Ç.N.)

Sahneye pek hızlı bir tempoyla çıkıp gelmişti; bu tempoda, seyircilere işte emrinize amadeyim, diyen bir tavır kendini açığa vuruyor, az önce kuliste dikiliyor olmasına karşın, Cipolla'nın aynı hızlı yürüyüşle uzun bir yolu geride bırakarak şimdi huzurlarına çıktığı gibi bir yanılsamanın seyircilerde doğmasını sağlıyordu. Cipolla'nın giysisi de, onun henüz dışarıdan geldiği izlenimini pekiştirmekteydi. Belirgin hatlarla dağınık bir yüz, keskin bakışlı gözler, kırışıklar yaparak kapanmış bir ağız, siyaha boyanıp cilalanmış bir bıyıkçık, alt dudakla çene arasındaki çukurlukta bir papyon kravatla akşamsı sokak gezmelerinin karmaşık zarafetine bürünmüş, yaşı güç tahmin edilebilecek, ama hiç de artık pek genç sayılmayacak bir adamdı Cipolla. Sırtına geçirdiği yakası kadifeden, astarı atlastan bol, siyah ve kolsuz pelerini, kollarını oynatamadığından beyaz eldivenli elleriyle önde kavuşturmuş tutuyordu. Boynuna bir şal dolamış, başına uçları kıvrık bir silindir şapka oturtmuştu; şapka, alnına doğru eğik duruyordu. Onsekizinci yüzyılın ve bu yüzyıl için alabildiğine karakteristik şarlatan ve martavalcı soytarı tipinin hâlâ varlığını sürdürdüğü bir ülke varsa, orası da her yerden çok İtalya'dır. Yalnız İtalya'dadır ki, hayli iyi saklanmış örneklerine rastlanabiliyor bu tipin. Cippolla'nın bütün hal ve tavrında bu tarihsel tiple ortak pek çok şey vardı. Söz konusu tipin bir özelliği olan gösterişli ve fantastik soytarılık izlenimini de, üzerindeki iddialı giysinin yer yer gerilmeler ve çirkin kıvrımlarla tuhaf bir biçimde vücuduna oturuşu, bu vücuda adeta iğreti tutturulmuş gibi bir izlenim uyandırışı sağlıyordu. Dış görünümünde, gerek önde, gerek arkada aksayan, tekleyen bir ta-

raf vardı; sonradan ilgili aksaklık daha açık seçik belli etmişti kendini. Ama şurasını belirtelim ki, Cipolla'nın duruşunda, mimiklerinde, davranışında kişisel şaklabanlıktan, hele palyaçoluktan en ufak bir şekilde söz açılamazdı; davranışı, daha çok ileri derecede bir ciddiliği, her türlü şakaya sırt çevirişi, zaman zaman huysuz bir gururu, beri yandan özürlü insanlarda görülen bir vakar ve kendini beğenmişliği içeriyordu. Ne var ki, bu davranışının salonun birden çok yerinde gülüşmelere yol açmasını yine de önleyememişti.

Sözkonusu davranışın seyircilere hizmet aşkıyla hiçbir alıp vereceği yoktu; sahneye çıkarken adımlarını hızlı hızlı atışının salt dinamizm açısından değerlendirilmesi gerektiği, seyircilere karşı aşırı bir saygı ve alçakgönüllülüğün bunda hiç payı olmadığı anlaşılmıştı. Sahnenin önünde dikilmiş, gevşek ve uyuşuk devinimlerle eldivenlerini ellerinden sıyırıp alarak biri lacivert taşlı mühürlü bir yüzükle süslenmiş uzun ve soluk ellerini açığa çıkarırken, altlarında gevşecik torbacıklarla sert bakışlı küçük gözlerini denetleyerek salonda gezdirdi, acele etmeden, kendine üstün bir paye vererek, karşısındakileri sınava çeker gibi ağzını büzüp tek kelime konuşmaksızın salonda dolaştırdı bakışlarını. Dürüp bükerek tortop ettiği eldivenlerini, şaşılacak olduğu kadar rastlantı denecek bir ustalıkla hayli bir uzaklıktan yuvarlak masanın üzerindeki su bardağının içine düşecek gibi fırlatıp attı, sonra da gözlerini çevresinde suskun dolaştırmasını sürdürerek iç ceplerinin birinden bir paket sigara çıkardı; karton kutusundan anlaşıldığına göre, en ucuz sigaralardan biriydi; sivri parmaklarıyla paketten bir sigara aldı; gözleri başka yerde, ça-

kar çakmaz yanan benzinli bir çakmakla sigarayı yaktı. Derin derin içine çektiği dumanı, küstah bir tavırla yüzünü gözünü çarpıtıp dudaklarını büzerken, bir ayağıyla hafiften yeri döverek aşınıp çürümüş dişlerinin arasından gri bir anafor gib idışarı saldı.

Nasıl Cipolla seyircileri denetleyen bakışlarla süzmüşse, seyirciler de onu dikkatli bakışlarla izliyordu. Ayaktaki gençler arasında, kaşlarını çatmış salonda dikilenler ve kendine pek fazla güvenen sihirbaz Cipolla'nın bir açığını yakalamak için burgu gibi oyan bakışlarını ona çevirenler görülüyordu. Ne var ki, açık vermiyordu Cipolla. Sigara paketinin ve çakmağın cepten çıkarılıp ardından tekrar yerine konması, sırtındaki pelerin nedeniyle zahmetli bir işti; bunu yaparken, gece giysisinin bir aksesuarı olan pelerinini topluyor, sol kolunda pençe şeklindeki gümüş sapıyla bir kamçının meşin bir halkadan çirkin biçimde sarktığı görülüyordu. Ayrıca, bizim sihirbazın frak değil, redingot giydiği gözden kaçmıyor, pelerinle birlikte redingotu da eliyle tutup kaldırdığından, altta bele sarılıp üzeri yelekle yarı örtülmüş geniş bir kuşak açığa çıkıyordu; arkamızda oturan seyircilerin buna bir Cavalier nişanı gözüle baktıklarını biraz yüksek sesli konuşmalardan anlıyorduk. Bana kalırsa, aslı yoktu böyle bir şeyin; çünkü Cavalier* ünvanıyla böyle bir nişanın ilişkisi olduğunu asla işitmemiştim. Belki de kuşak, bu sihirbazın ağzını açmadan sahnede dikilişi, kendine bir paye vererek seyirciler önünde, miskin ve uyuşuk, sigaralarını tüttürmekten başka bir şey yapmayışı gibi göz boyamaydı.

---

* İtalya krallığında alt kademedeki soylulara verilen şövalye ünvanı (Ç.N.).

Daha önce de söylediğim gibi, gülenler vardı seyirciler arasında, ayakta dikilenlerden biri kuru ve tiz sesle: "Buono sera!"* deyince, neşeli hava nerdeyse bütün salonu kapladı.

Cipolla kulak kesilmişti. Adeta fırsatı ganimet bilerek: "Kimdi o bakayım?" diye sordu. "Demin konuşan kimdi? Evet, kimdi? İşin başında cesur, şimdi ödlek biri, öyle mi? Korkuyor ha?" Cipolla, hayli yüksek perdeden, biraz tıknefes, ama madeni bir sesle konuşuyordu. Ardından biraz durup bekledi.

Kendisine Cipolla tarafından böyle meydan okuyup onuruyla oynandığını gören delikanlı: "Bendim!" diyerek sessizliği bozdu.Yanıbaşımızda dikilen yakışıklı bir gençti, sırtında merserize bir gömlek vardı, ceketini omzuna atmıştı. Siyah ve kıvırcık saçları yukarı kalkık ve dağınıktı, uyandırılmış vatan toprağında moda olan bu saç tuvaleti kendisini biraz çirkinleştiriyor, insanda Afrikamsı bir izlenim uyandırıyordu. "Be... Bendim konuşan! Bunu yapmak size düşüyordu ama, ben işinizi kolaylaştırmak istedim."

Salonda yeniden kahkaha sesleri duyuldu. Delikanlı, pek laf altında kalan birine benzemiyordu. Hemen ilerimizden birinin: "Ela sciolto lo scilinguagnolo"** dediğini duyduk. Salondaki seyirciler tarafından Cipollo'ya verilen bu ders, nihayet yerinde olmuştu.

"Bravo!"diye yanıtladı Cipolla. "Sevdim seni, Giovanotto!"*** Seni salonda çok önceden gördüğümü

---

* İtalyanca: İyi akşamlar! (Ç.N.).

** İtalyanca: Ağzı güzel laf yapan biri (Ç.N.).

*** İtalyanca: Delikanlı (Ç.N.).

söylersem, inanır mısın? Senin gibilerine ayrı bir sempatim vardır, işime yararlar benim. Bakıyorum, mert birine benziyorsun, kafana koyduğun şeyi yaparsın. Yoksa yapmayı istediğin bir şeyi yapmadığın oldu mu hiç? Ya da istemediğin bir şeyi yaptığın? Dinle beni dostum! Bazen mertliği bir yana bırakıp iki işi de, yani hem istemeyi, hem istenilen şeyi yapmayı üstlenmemek, keyifli ve hoş bir şey olmalı! Diyeceğim, bir defa da iş bölümüne gitmeli insan –sistema americano, sa–.* Örneğin, hemen şimdi şu seçkin ve saygıdeğer seyirci topluluğuna dilini çıkarmaya ne dersin, ha? Hem öyle yarı buçuk değil, köküne kadar çıkaracaksın?"

"Hayır!" diye yanıtladı delikanlı, içerlemiş. "Yapamam! Terbiyesizlik olur bu!"

"Ne münasebet!" dedi Cipolla. "Çünkü sen isteyen değil, yalnızca 'yapan' kişi olacaksın. Terbiyene sözüm yok; ama bana sorarsan, hemen şimdi, ben daha üçe kadar saymaya kalmadan başını sağa döndürüp seyircilere dilini çıkaracaksın, hem öyle sandığın gibi az buz değil."

Cipolla, delikanlıya yöneltmişti bakışlarını; karşısındakini delip geçen gözleri giderek göz çukurlarının daha bir derinliklerine gömülür gibiydi. "Uno!"** dedi birden ve halkasını kolundan aşağı kaydırıp eliyle kavradığı kamçıyı havada şöyle bir sallayıp şaklattı. Bunun üzerine, delikanlı, hemen yüzünü seyircilere döndürdü, kendini zorlayarak çıkarabildiği kadar dilini çıkardı, ondan fazla da çıkaramayacağı açıkça görülü–

* İtalyanca: Amerikan sistemi, anlıyor musun! (Ç.N.).

** İtalyanca: Bir (Ç.N.).

yordu. Ardından, yüzünde boş bir ifade, yine eski halini aldı.

Cipolla, seyircilere göz kırpıp başıyla delikanlıyı gösterdi; alayla alaylı ona öykünerek dilini çıkardı: "Evet işte... Bendim o!" dedi. Ardından, seyircileri kendi izlenimleriyle baş başa bırakarak yuvarlak masaya yöneldi, içinde belli ki konyak bulunan küçük şişeyi alarak yüksük kadehlerden birine konyak doldurdu ve ustalıklı bir dikişle başına dikti.

Bizim çocuklar, katıla katıla güldüler buna. Daha önce konuşulan sözlerden hiçbir şey anlamamışlardı; ama sahnedeki o acayip adamla seyircilerden biri arasında ansızın öyle komik bir şeyin olup bitmesi, kendilerini alabildiğine eğlendirmişti; o akşam sahnede neler görecekleri konusunda pek bir fikirleri olmadığından, böyle bir başlangıcı doğrusu nefis bulmuşlardı. Bize gelince, birbirimize baktık; ben, Cipolla'nın havada salladığı kamçısından çıkan sese istemeyerek dudaklarımla öykündüm. Beri yandan, salondaki seyirciler, gösterinin böyle ipe sapa gelmez biçimde başlamasına ne diyeceklerini bilemiyor ve başta kendi saflarında yer alan Giovanotto'nun pervasızlığının daha sonra kendilerine, yani seyircilere yönelmesine yol açan nedeni pek kestiremiyorlardı. Giovanotto'nun davranışına çocuksu bir davranış gözüyle bakmış, kendisiyle daha fazla ilgilenmeyerek dikkatlerini, yuvarlak masadan taze güç kazanmış olarak dönen Cipolla üzerinde toplamışlardı. Cipolla konuşmasını sürdürdü, tıknefes madensi sesiyle: "Sayın Baylar ve Bayanlar!" diye başladı. "Gelecek için umut vaat eden bu genç dil bilgininin ("questo linguista di belle speranze" –bu söz oyunu gü-

lüşmelere yol açtı salonda– demin bana vermeye kalktığı ders dolayısıyla beni alınıp gücenmiş gördünüz. Ben, biraz bencil biriyim, bunu sineye çekeceksiniz artık! Bana, nezaket ve ağırbaşlılıktan uzak biçimde iyi akşamlar dilenmesinden hoşlanmam; bunun kabalığa kaçılarak yapılması için neden göremiyorum. Bana iyi akşamlar dileyen, kendine iyi akşamlar diliyor demektir; çünkü seyircilerin akşamlarının iyi geçmesi, benim akşamımın iyi geçmesine bağlıdır; Torre di Venere'deki kızların bu sevdiceği" (Cipolla, delikanlıyı iğnelemeye bir türlü doyamıyordu) "benim bu akşamımın iyi olduğunu hemen kanıtlamak, yani kendi dileğini kendine saklamakla yerinde davrandı. Doğrusu nerdeyse bütün akşamlarımın iyi geçtiğini söyleyerek övünebilirim. Arada bazen kötü bir akşam da geçirmez değilim hani, ama seyrek olur bu. Güç bir mesleğim var; sağlığım derseniz, öyle pek imrenilecek gibi değildir; vücudumdaki ufak bir özür, savaşa* katılıp vatanımın büyüklük ve yüceliğine katkıda bulunmaktan beni alıkoydu. Yalnızca ruhumun ve aklımın gücünden yararlanarak hayatın zorluklarının üstesinden gelmeye bakıyorum; bu da, kuşkusuz her zaman insanın kendi kendisiyle başa çıkabilmesi demektir; çalışmalarımla okumuş ve kültürlü insanların saygıdeğer ilgisini çektiğimi söyleyerek kendi kendime komplimanda bulunabilirim. Önde gelen basın organları, çalışmamı takdirde kusur etmemiştir; Corriere dela Sera**, haklı olarak beni

* İtalya'nın Avusturya–Macaristan İmparatorluğuna 25.6.1915'te savaş ilan ederek katıldığı Birinci Dünya Savaşı (Ç.N.).

** İtalyanca: Sözcük anlamı: Akşam Postası; Milano'da yayınlanıp çok okunan tutucu doğrultuda günlük gazete (Ç.N.).

bir eşi daha dünyaya gelmeyecek biri diye nitelemiştir. Ayrıca, Roma'da düzenlediğim akşamların birinde seyirciler arasında Duçe'nin kardeşini görmek şerefine erdim. Roma gibi göz kamaştırıcı ve yüce bir kentte şahsıma gösterilen sempati dolayısıyla göz yumulup bağışlanan küçük alışkanlıklarımdan, Torre di Venere gibi daha az önemli bir kentte (Zavallı küçük Torre adına gülüşmeler duyuldu sözün burasında) ne diye vazgeçeceğimi, cinsi latiflerden gördükleri birazcık yakınlık nedeniyle bu alışkanlıklarımın bazı kişilerce eleştirilmesini ne diye sineye çekeceğimi bilmiyorum." Böylece bir kez daha kabak Giovanotto'nun başında patlamıştı, çünkü Cipolla onu bir donnaiulo* ve tavuk kümesinde bir horoz gibi göstermekten bıkıp usanmıyordu; bu arada sözü döndürüp dolaştırıp ona getirmesine yol açan hınç ve hırçınlık, özgüven duygusuyla, öte yandan böbürlenme konusu yaptığı dünya çapındaki başarılarıyla belirgin bir uyumsuzluk içindeydi. Cipolla'nın delikanlıdan bir eğlence konusu olarak yararlandığı kuşkusuzdu, her akşam seyirciler arasından böyle birini ele geçirerek onu söz konusu amaç uğrunda kullanmaya alışmışa benziyordu. Ne var ki, Cipolla'nın iğneleyici sözlerinde gerçek bir kin ve düşmanlığın varlığı da sezilmiyor değildi; bunun insani açıdan ne anlama geldiğini görmek için, kendisiyle delikanlının vücut yapılarına bir göz atmak yeter, çarpık vücutlu Cipolla'nın delikanlıyı kadınlardan yana şanslı biri görüp ikide bir bunu ima etmesini düşünmeye gerek kalmazdı.

* İtalyanca: Donjuan (Ç.N.).

Cipolla: "Şimdi gösterimize başlamadan önce, izin verirseniz biraz rahatlayayım", diye ekledi.

Ardından üzerindekileri soyunmak için portmantoya yöneldi.

O anda yakınımızdan birinin: "Parla benissimo"* dediğini işittik. Cipolla henüz ortaya bir şey koymamışken, tek başına konuşması başarı diye değerlendirilmiş, sözleriyle seyircileri etkilemesini bilmişti. Güneylilerde konuşma, yaşam kıvancının bir parçasıdır; toplumsal açıdan konuşmaya verilen değer öylesine büyüktür ki, bu kadarı kuzeylilere yabancıdır. Anadilin o bağlayıcı ulusal gücü güneylilerde örnek derecede itibar görür, üslup ve ses kurallarına gösterilen özendeki haz dolu saygı da yine örnek düzeydedir. Zevkle konuşulur, konuşmalar zevkle dinlenir, yargılara varılır dinlenirken. Çünkü bir kimsenin konuşma üslubuna, o kişinin seviyesini belirlemede ölçüt diye bakılır; konuşmada savsaklık ve acemilik hor görülüp aşağılanır, kıvraklık ve ustalık ise insanı saygın biri yapar; bu yüzden, karşısındakileri etkilemek isteyen sıradan insanlar bile konuşurken seçkin cümlelere başvurur, özenle kurup çatar cümlelerini. Hiç değilse bu bakımdan, Cipolla, açıkça küçük dağları ben yarattım diyen biriydi; ama ahlak ve estetik kurallarından oluşan o kendine özgü değer yargısına başvurarak İtalyanların "simpatico"** diye nitelendireceği insanlardan değildi asla.

Cipolla ipek şapkasını, şalını ve pelerinini çıkardıktan sonra, ceketinin orasını burasını çekip çekişti-

* İtalyanca: Çok güzel konuşuyor (Ç.N.).

** İtalyanca: Sempatik insan (Ç.N.).

rerek, gömleğinin iri düğmeli manşetlerini çekip ortaya çıkararak, belindeki sihirbaz kuşağına çeki düzen vererek yeniden dönüp sahnenin önüne geldi. Saçlarının çirkin bir görünümü vardı, tepesi nerdeyse dazlaktı, siyaha boyanmış bir tutam seyrek saç olduğu yere yapıştırılmış gibi tepeden alna iniyordu; aynı şekilde siyaha boyanmış şakaklardaki saçlar ise yandan alınarak göz uçlarına kadar getirilmişti. Adeta sirk müdürünün modası geçmiş saç tuvaletinden kalır yeri yoktu, kısaca gülünçtü, ama Cipolla'nın o eksantrik kişilik üslubuna uygun düşüyor ve öylesine bir kendine güvenle başta taşınıyordu ki, komikliğinin seyirciler üzerindeki tepkisi kendini açığa vuramıyor, sesini duyuramadan kalıyordu. Kendisinin daha önce davranarak sözünü ettiği vücudundaki "küçük özür" her ne kadar tümüyle değilse de, şimdi açık seçik görülebilmekteydi. Böylesi özürlerde hep olduğu gibi, göğüs kafesi fazlasıyla yukarıdaydı, ama sırttaki can sıkıcı nesne alışılmış yerde, iki omuz arasında değil, daha aşağılarda bir çeşit kalça ve popo kamburu olarak yer alıyor, yürüyüşü aksatmıyorsa da onu grotesk bir görünümle donatıyor, her adımda bu yürüyüşe tuhaf bir genişlik ve yayvanlık izlenimi kazandırıyordu. Daha önceden sözünün edilmesiyle vücuttaki özür sivriliğini yitirmiş, bu özür karşısında uygarca bir incelik duygusunun salondaki seyircilerde uyanmasını sağlamıştı.

"İşte emrinizdeyim şimdi", dedi Cipolla. " Sizin de hayır demeyeceğinizi düşünerek gösteriye birkaç aritmetik egzersiziyle başlamak istiyorum."

Bu sözler üzerine adamın yanlış sularda seyrettiğine ilişkin bir kuşku seyircilerde uyanır gibi olmuştu; gelgelelim, hangi sularda seyretmesinin gerektiğinin de

pek bilindiği söylenemezdi. Bizim küçükler hesabına üzülmeye başlamıştım; ne var ki, onlar şu an seyirciler arasında bulunmaktan kısaca mutluydular.

Cipolla'nın sergilediği sayı oyunu, basit olduğu kadar püf noktalarıyla şaşırtıcıydı. Cipolla, ilkin bir yaprak kağıt alıp bir raptiyeyle karatahtanın sağ üst köşesine tutturdu ve kağıdın ucunu yukarı kaldırıp tahtanın üzerine tebeşirle bir şeyler çiziktirdi. Bir yandan da habire konuşuyor, konuşmalarıyla eşlik edip destekleyerek gösterilerini kuruluk ve yavanlıktan korumaya çalışıyor bu arada boşboğazlık konusu yapacağı nesneler bulmakta bir an bile sıkıntıya düşmeyen cerbezeli bir sayılacağını ortaya koyuyordu. Daha önce balıkçı delikanlıyla o acayip ağız dalaşına başvurarak arada bir köprü kurduktan sonra, sahneyle seyirci salonu arasındaki uçurumu kapatma çabasını hiç vakit kaybetmeden sürdürmesi, seyircilerin temsilcisi olarak bazı kişileri sahneye getirtmesi, beri yandan konuklarıyla bire bir ilişki kurmak üzere ahşap merdivenden bizzat salona inmesi, Cipolla'nın çalışma üslubu içinde yer alan davranış biçimleriydi ve bizim çocukların pek hoşuna gitmişti. Bu arada onun seyirciler arasından bazı kişilerle yine hemen tartışmaya girmesinin, söz konusu tartışmalar sırasında çok ciddi ve içerlemiş bir tavır takınmasına karşın, güttüğü amaç ve çalışma yöntemiyle ne ölçüde bağdaştığını bilmiyorum. Ama seyirciler, en azından aralarındaki halktan kişiler, Cipola'nın bu davranışının da gösterinin bir parçası sayılması gerektiği kanısındaydı.

Cipolla, üzerine kağıdı kapayarak tahtaya çiziktirdiklerini gizledikten sonra, seyirciler arasından iki kişi-

nin sahneye gelerek yapılacak hesap işleminde kendisine yardım etmesini istedi. Söylediğine göre, bir güçlüğü yoktu işin, hesap kitaba pek akıl erdiremeyenler bile kolaylıkla üstesinden gelebilirdi. Böyle zamanlarda hep görüldüğü gibi, seyircilerden kimse çıkıp ben geleyim demedi, Cipolla da, aynı isteği salondaki seyircilerin kibar kesimine yönelterek onları rahatsız etmekten kaçınıyordu. Halktan kişilerden ayrılmayarak salonun arka kısmında ayakta dikilen iri yarı, güçlü kuvvetli iki delikanlıya döndü, onları sahneye davet etti, cesaretlendirici sözler söyledi kendilerine, elleri kolları bağlı durup alık alık bakarak salondaki seyirci topluluğuna bir lütufta bulunmaya yanaşmamalarını hoş karşılamadığını belirtti ve gerçekten delikanlıları bu sözlerle harekete geçirdi. İki delikanlı, paldır küldür adımlarla ortadaki aralıktan yürüyüp salonun ön tarafına gelerek merdivenden çıktılar ve arkadaşlarının bravo sesleri arasında salakça sırıtarak karatahtanın önüne gidip dikildiler. Cipolla, önce bir, iki şakalaştı kendileriyle, kollarının ve bacaklarının sağlam görünümünden takdirle söz açtı, ellerinin iriliğini övüp seyircilere kendilerinden beklenen hizmeti sunmak için delikanlıların biçilmiş kaftan olduklarını belirtti ve birinin eline tebeşiri tutuşturup söylenecek sayıları tahtaya yazmasını istedi. Ne var ki, delikanlı yazma bilmediğini açıklayınca, Cipolla hoyrat bir sesle: "Non so scrivere!*" diye çıkıştı. Bunun üzerine, delikanlının arkadaşı: "Ben de bilmiyorum", diye atıldı oradan.

Doğru mu söylemişler, yoksa Cipolla ile dalga mı

* İtalyanca: Yazmasını bilmiyormuş (Ç.N.).

geçmek istemişlerdi, Allah bilirdi artık. Ama kesin bir şey varsa, Cipolla, delikanlıların salonda uyandırdığı neşe havasını paylaşmaktan çok uzaktı. Aşağılanmış, gülünç duruma sokulmuştu. Bacak bacak üstüne atmış, sahnenin ortasında bir hasır iskemlede oturuyor, cebindeki paketten yine uzun bir sigara çıkarmış içiyordu; iki hödük delikanlı paldır kültür sahneye çıkarken, kendisi masaya yönelmiş, bir kadehçik konyak atarak dönmüştü. Dolayısıyla, öyle görülüyordu ki, büyük bir hazla tüttürüyordu sigarayı. Derin derin içine çektiği dumanı eskisi gibi dişlerinin arasından dışarı savuruyor, bir yandan da ayağını sallıyordu. Çirkin bir olay karşısında kendisini ve onurunu kollayan bir adam gibi, içinde güçlü bir yadsıma duygusu, neşe içindeki o kepaze iki delikanlının yanıbaşından ve hatta seyircilerin üzerinden gözlerini boşluğa dikmişti.

"Rezalet", diye söylendi nihayet, soğuk ve öfkeli bir sesle. "Buyrun, yerinize dönebilirsiniz! Büyüklüğü, cehalet ve karanlığa yer bırakmayan İtalya'da herkes bilir yazmasını. Bu uluslararası seyirci topluluğunun kulakları önünde İtalya'ya karşı böyle bir suçlamayı dile getirerek yalnız kendinizi değil, hükümetimizi ve ülkeyi de dedikodulara konu yapmak, çirkin bir şaka doğrusu! Torre di Venere temel bilgiler konusundaki kara cahilliğin gerçekten kaçıp gizlendiği en son vatan köşesi ise, taşıdığı önemin pek çok bakımdan Roma'yla boy ölçüşemeyeceğini aslında bilmem gereken bu yeri gösterilerime sahne olarak seçtiğim için ne kadar hayıflansam azdır."

Derken Nubya'lı saçları* ve omza atılmış ceketiyle deminki delikanlı atılıp Cipollo'nun sözünü kesti; saldırgınlık hevesi ancak geçici süre kendisini terketmişti anlaşılan ve şimdi doğup büyüdüğü kenti savunan bir şövalye gibi başını dimdik kaldırmış, öne çıkmıştı.

"Yeter artık!" diye yükseltti sesini. "Yeter Tore'yle eğlenip alay ettiğiniz! Bizler hepimiz bu kentin hemşerileriyiz, kentimizin yabancılar önünde aşağılanmasına izin vermeyiz. Sahnedeki o iki kişi de bizim dostlarımızdır. okuyup yazmış bilgili kimseler değillerdir ama, salonda bulunan ve kendilerinin kurmadığı Roma kentiyle övünen bazılarından belki daha dürüsttürler."

Doğrusu diyecek yoktu bu sözlere. Böyle konuşan delikanlı gerçekten de hazırcevap biriydi. Her ne kadar asıl gösterinin başlamasını geciktiriyorsa da, bu çeşit dramatik olaylar insanı eğlendiriyordu. Bir söz düellosuna kulak misafiri olmanın her vakit çekici bir yanı vardır. Kimi insanlar keyif duyar bundan, komşusunun başına gelecek felakete içten içe sevinir, kendilerinin felaketin içinde olmayışlarının tadını çıkarırlar; kimileri de vardır, böyle bir durumda sıkıntı basar içlerini, telaşa kapılırlar. Doğrusu o zaman olup bitenlerin danışıklı döğüşten başka şey sayılmayacağı, gerek okuyup yazma bilmeyen iki delikanlının, gerek ceketini omzuna atmış Giovanotto'nun sergileyeceği gösteri için sihirbaz Cipolla'ya biraz yardım ettiklerine ilişkin içimde bir kuşku uyanmasına karşın, bu gibilerini de anlamıyor değildim. Bizim çocuklar zevkten bayılarak,

* Kuzey Afrika'da yaşayan Nubya'lılarınki gibi dikine saçlar. (Ç.N.).

konuşulanlara kulak veriyordu. Söylenenlerden bir şey anlamıyor, ama sözcüklerdeki vurgulama onları heyecandan soluksuz bırakıyordu. İşte böyleydi sihirli, büyülü akşam, en azından İtalyan akşamı! Çocuklar için harikulade bir akşam olduğu kuşkusuzdu.

Cipolla ayağa kalkmış ve kalçadan attığı iki adımla ramp ışığına gelip durmuştu.

"Bak sen!" dedi kızgın bir içtenlikle. "Eski bir tanıdık bu! Yüreği dilinin ucunda bir delikanlı!" (Bunu söylerken "sulla linguaccla" deyimini kullanmıştı ki, deyim paslı dil anlamına da geliyordu ve salonda hayli gülüşmeye yol açtı.) ardından iki delikanlıya dönerek: "Buyrun, siz gidin yerinize!" dedi. "Size artık ihtiyacım kalmadı; şimdi şu centilmenle, con questo torregiano di Venere, Venüs kulesinin bu bekçisiyle, gözlerini dört açıp kuleyi beklemesine karşılık gönül okşayıcı teşekkürler işitmeyi arzulayan bu delikanlıyla görülecek bir hesabım var."

"Ah, non scherzamo! Bırakalım latifeyi, ciddi konuşalım!" diye bağırdı delikanlı. Gözleri şimşek şimşekti, sanki ceketini kaldırıp atarak Cipolla ile doğrudan kozunu paylaşmak ister gibi bir hareket yaptı.

Ama Cipolla, pek üzerinde durmadı bunun. Birbirimizi kaygılı gözlerle süzen bizlerden farklı olarak, Cipolla'nın karşısında kendi yurttaşlarından biri vardı, ayaklarının altında kendi vatanının toprakları bulunuyordu. Soğukkanlılığını yitirmedi, delikanlının karşısında kesinlikle üstün bir konumda dikiliyordu. Salonun yan tarafında bir dövüş horozu gibi ortaya çıkan delikanlıya gülümseyerek başını sallayıp gözlerini seyircilere çevirdi; yalnızca rakibin yaşam biçimindeki

basitliği açığa vuran bir dövüş hevesine kendisi gibi gülümseyerek tanık olmaya davet etti onları. Derken yine tuhaf bir şey oldu, Cipolla'nın üstünlüğünü korkunç bir görünümle donattı, Cipolla ile delikanlı arasındaki savaşçıl sahneyi yüz kızartıcı ve akıl almaz bir maskaralığa bürüdü?

Cipolla, delikanlıya biraz daha yaklaştı; bu arada acayip bir biçimde gözlerinin içine bakıyordu. Hatta solumuzdaki sahneye çıkan merdivenin basamaklarından biraz aşağı inerek kavgacı delikanlının hemen önünde, onun biraz yukarısında dikilmeye başladı. Kamçı, kolunda asılıydı.

"Şaka yapmaya istekli değilim", dedi. "Bu da anlaşılmayacak bir şey değil, çünkü sağlık durumunun yerinde olmadığını herkes görüyor. Bir kez pek de temiz denemeyecek dilin, sindirim sisteminde ansızın patlak vermiş bir rahatsızlığın varlığını kanıtlıyor. Kendini senin gibi keyifsiz hisseden bir kimsenin asla kalkıp böyle bir gösteriye gelmemesi gerekirdi ve çok iyi biliyorsun ki, sen de buraya gelmeden önce duraksadın ilkin, acaba karnıma bir kompres uygulayıp yatağa girsem mi diye düşündün. Bugün öğleden sonra o korkunç derecede asitli beyaz şaraptan içecek ne vardı sanki! Tabii, şimdi bu sancıları çekmen şaşılacak şey değil. Utanmasan kıvranıp duracaksın burada. Ama hiç sıkılma, kıvranmana bak! Bağırsaklarındaki bu krampa kendini bırakman seni biraz rahatlatacaktır."

Cipolla, karşısındakini serinkanlılıkla ikna etmeye çalışıp sıcak bir ilgiyle konuşurken, delikanlının gözlerinin içine daldırdığı gözleri gözyaşı keselerinin üstünde bir yandan soluk bir renk alıyor, beri yandan yakıcı

bir nitelik kazanıyordu. Doğrusu pek acayip gözlerdi bunlar; delikanlının, gözlerini Cipolla'nın gözlerinden çözüp alamayışının nedeninin salt erkeklik gururu olmadığı anlaşılıyordu. Ayrıca, bronzlaşmış yüzündeki o büyüklenmeden de eser kalmamıştı. Ağzı açık, Cipolla'ya bakıyor ve ağız bu açıklığı içinde şaşkın ve acınacak biçimde gülümsüyordu.

"Durma, haydi kıvran!" diye yineledi Cipolla. "Senin için yapacak başka ne var? İnsanın böyle sancısı olursa, kıvranmadan edemez. Yalnızca biri öyle yapmanı salık veriyor diye, kıvranmak gibi doğal bir refleks hareketinden kendini alıkoymaya kalkmazsın sanırım."

Delikanlı, dirsekten aşağısıyla yavaş yavaş kaldırdığı kollarını karnının üzerine bastırıp kavuştururken vücudunu eğdi, yandan bir dönüşle öne abandı, büküldü beli, ayaklarının konumunu değiştirdi, dizleri birbirine bakar durumda yere diz çöktü, sonunda burkulup incinmelerin acılı tablolarında karşılaşıldığı gibi yere çömdü. Delikanlıyı birkaç saniye bu durumda bırakan Cipolla, derken elindeki kamçıyı şöyle bir salladı, ardından geniş adımlarla yuvarlak masaya varıp bir kadehçik konyak doldurarak tepesine dikti.

Arkamızda bir bayanın: "Il boit beaucoup!*" dediğini işittik. Bayanın dikkatini çeken şeyin hepsi bu kadarcık mıydı? Seyircilerin olup bitenlerin ne ölçüde farkına vardığı pek anlaşılamıyordu. Delikanlı yeniden doğrulup ayağa kalkmıştı; sanki başına neler geldiğini pek bilmezmiş gibi biraz şaşırmış, gülümsüyordu. Seyirciler, numarayı ilgiyle izlemiş ve bitiminde hem: "Bravo

* Fransızca: Çok içiyor! (Ç.N.)

Cipolla!" hem de: "Bravo Giovanotto!" diye bağırarak alkışmalaya koyulmuşlardı. Belli ki tartışmanın sonunu delikanlının yenilgisi diye görmemişler, içler acısı bir rolü övülecek kadar ustalıklı oynayan bir oyuncu gibi onu yüreklendirip şevke getiriyorlardı. Gerçekten de Giovanotto'nun karın ağrılarından kıvranışı pek çok şey anlatıyordu; somutluğu açısından adeta galerideki seyircilere göre ayarlanmıştı ve oyunculuk bakımından bir başarıydı. Ama salondakilerin davranışının ne ölçüde güneylilerde bize göre daha gelişmiş incelik duygusundan kaynaklandığını, ne ölçüde sergilenen olayı gerçekten anlayıp kavramanın ürünü sayılacağını kesinlikle söyleyemeyeceğim.

Konyakla güçlenen Cipolla, bir sigara daha ateşlemişti. Sayı oyununa yeniden dönebilirdi. Salonun arka sıralarında oturanların içinden, dikte edilecek sayıları tahtaya yazmaya gönüllü birini bulmak zorluk doğurmadı. Bizim de tanıdığımız biriydi bu; salonda pek çok aşina yüzün varlığı, gösteriyi bir aile toplantısı havasıyla donatıyordu. Söz konusu kişi, ana caddedeki bakkal ve manav karışımı bir dükkânda çalışıyordu, bu dükkândan yaptığımız alışverişlerde pek çok kez bize hizmet etmişti. Esnaftan kişilere özgü bir beceriyle tebeşiri kullanıyor, sahneden bizim bulunduğumuz salona inmiş Cipolla ise o çarpık yürüyüşüyle seyirciler arasında dolaşarak, herkesin canı istediği gibi kafadan attığı sayıları topluyor, bunları söz konusu kişilerin adeta dudaklarından okuyup sahnedeki delikanlıya iletiyor, delikanlı da kendisine aktarılan sayıları alt alta sıralıyordu. Bu arada her şey, karşılıklı bir anlaşma havası içinde gerçekleşen bir eğlenceye, bir şakaya,

asıl konudan sapma gösteren söyleşilere göre ayarlanmıştı. Sihirbaz Cipolla'nın, seyirciler arasında ülkedeki sayı dilinin içinden çıkamayan yabancılara rastlanamamış olacak gibi değildi; Cipolla'nın, seyirciler arasında ülkedeki sayı dilinin içinden çıkamayan yabancılara rastlamaması olacak gibi değildi; Cipolla, gayet kibarca davranarak bu kişilerle ilgileniyor, nazik gülüşmelerle olayı izleyen yurttaşlarını, yabancıların İngilizce ve Fransızca olarak ağızlarından çıkan sayıları İtalyanca'ya çevirmeye zorlayarak güç duruma sokuyordu. Seyircilerden kimi, İtalyan tarihinde önemli yılları anlatan sayılar söylüyordu. Cipolla hemen ilgili sayılara el atıyor, seyirciler arasında ilerlerken söylenen sayılardan yola koyularak yurtseverlik taşan konuşmalar yapıyordu. Bir ara seyirciler arasından biri: "Zero!" diye yükseltti sesini. Cipolla, aptal yerine konmaya çalışıldığı her zaman olduğu gibi, bu kez de fena halde bozuldu, omuzlarının üzerinden başını çevirip bakarak bunun iki haneliden küçük bir sayı olduğu yanıtını verdi. Derken bir başka muzip seyirci: "Sıfır, sıfır!" diye atıldı oradan ve doğal nesneleri konu alan muzipliklerin güneyliler üzerinde sağladığı kesin başarıyı elde ederek salonda gülüşmelere yol açtı. Ne var ki, Cipolla kendisine bir paye vererek hayır der gibi bir poz takındı; oysa söz konusu muzipliği doğrudan kendisi davet etmişti; yine de omzunu silkerek söylenen sayıyı tahtanın başında dikilen delikanlıya dikte ettirip kayda geçirtti.

Değişik uzunlukta yaklaşık on beş sayı tahtaya yazılınca, Cipolla bunların bir toplama işleminden geçirilmesini istedi. İsterlerse hesapta uzman kişiler, işlemi yazıya başvurmaksızın kafadan yapabilirdi, ama arzu

edenler kalem ve defterden medet ummakta özgürdü. Salondakiler sayıları toplamaya uğraşırken, Cipolla iskemlesinde oturuyor, özürlü insanların kendini beğenmiş şımarıklığıyla yüzünü gözünü çarpıtarak sigarasını tüttürüyordu. Beş haneli toplam sayı, hemencecik bulunup çıkarılmıştı. Seyircilerden biri, Cipolla'ya seslenerek elde edilen sonucu bildirdi, bir diğeri de onayladı bunu; üçüncü bir seyircinin bulduğu sayı ise biraz farklıydı, ama bir dördüncününki ilk iki kişininkine uyuyordu. Cipolla doğrulup kalktı, ceketinin üzerine dökülmüş birazcık sigara külünü eliyle itip uzaklaşırdı, tahtanın sağ yukarı ucundaki kağıdı kaldırdı ve daha önce kendisinin oraya çiziktirdiği toplam sayıyı seyircilere gösterdi.Bir milyon civarındaki doğru yekûn, hanidir kağıdın altında durup durmaktaydı. Cipolla, daha işin başında yekûnu yazmıştı oraya.

Seyircilerdeki şaşkınlık, alkış üzerine alkış! Çocuklar büyülenmişti adeta. Adam bunu nasıl becermişti, bilmek istiyorlardı. Yapılanın bir oyun olduğunu, nasıl yapıldığının kolay kolay anlaşılamayacağını, nihayet bir sihirbaz karşısında bulunduklarını kendilerine açıklamaya çalıştık. Bir sihirbazın gece gösterisi ne demekti, kavramışlardı artık. İlkin karın ağrılarına yakalanan o balıkçı delikanlı, şimdi de tahtada daha önceden hazır duran toplam sayı. Şahaneydi doğrusu; gözleri uykusuzluktan kızarmış, saat de neredeyse on buçuğu bulmuş olmasına karşın, çocukları kolay kolay salondan çıkarıp eve götüremeyeceğimizi anlıyor ve tasalanıyorduk. Ağlayıp sızlayacakları kuşkusuzdu. Ama bu kambur adamın yaptığı işin de hiç değilse el becerisi bakımından sihirbazlıkla ilgisi olmadığı ve çocukla-

ra hitap eder bir yanı bulunmadığı açıktı. Bu konuda seyirciler ne düşünüyordu, yine bilemeyeceğim; toplanacak sayıları herkesin "özgürce seçebileceği" konusunda besbelli şüpheyi davet eden bir taraf vardı; kendilerinden bir sayı söylemesi istenenler, bu sayıyı kafalarından çıkarıp söylemiş olabilirdi kuşkusuz; genel olarak söz konusu kişileri Cipolla'nın seçtiği ve tahtaya yazdığı sonucu elde etmesini sağlayacak sayıların da kendisi tarafından belirlendiği ortadaydı. Yine de hesap işindeki keskin zekâsına hayran kalmamak elde değildi; gelgelelim, işin öbür yanı, hayranlık konusu olamayacak kadar seyircilerden gizli tutuluyor, buna da bir vatanseverlik pozu ve çabuk kırılıp gücenirlik huyu gelip ekleniyordu: Cipolla'nın yurttaşları bütün bunlardan tedirginlik duymayabilir, şaka ve latifelere istekli davranabilirdi; ama dışarıdan gelen bir kimseyi böyle bir karışım karşısında hafakanlar basıyordu.

Beri yandan, bizzat Cipolla, kafası çalışan kimselerin, hünerlerinin üstün niteliğinden kuşku duymamasına çaba harcıyor, ama bunun için ağzından bir isim ya da bir deyim çıkmıyordu. İlgili konuya değinmiyor değildi kuşkusuz, çünkü durmadan konuşuyor, ama kesinlikten uzak, iddialı ve reklam havası taşıyan deyimlerle yapıyordu bunu. Bir kez izlemekte olduğu deneysel yolda belli bir süre daha ilerledi, sayıların toplanmasında daha başka işlemlere başvurarak hesaplamayı olduğundan karmaşık duruma soktu, sonra da bunun nasıl yapıldığını göstermek üzere işi alabildiğine basite indirgemeye kalktı. Kendisinin önceden kağıdın altına sıraladığı sayıları seyircilere buldurtup söyletiyor, bunda da her zaman başarı sağlıyordu. Seyircilerden biri as-

lında bir başka toplam sayıyı söylemek üzere olduğunu, ama o anda Cipolla'nın kamçısının gözlerinin önünde şakladığını ve bunun üzerine tahtada yazılı sayıyı ağzından kaçırdığını itiraf etti. Cipolla da, omuzlarıyla sarsıla sarsıla güldü. Kendisinin tahtaya yazdığı sayıları bulmalarını istediği kimselerin dehasına sözde hayran kaldığını belirtti; ama onun bu komplimanlarında alaylı ve aşağılayan bir taraf vardı; gülümsemelerine ve seyircilerin alkışlarından birazını sahiplenecek olmalarına karşın, denek diye seçilenlerin söz konusu komplimanları yine de hoş karşıladığını sanmıyorum. Ayrıca, Cipolla'nın seyirciler tarafından sevildiği gibi bir izlenim bende uyanmış değildi; kendisine antipati duyulduğu ve kafa tutarcasına davranıldığı sezilmekteydi daha çok; ama Cipolla'nın ilgili duyguları dizginleyen nezaketi bir yana, becerisi ve güçlü özgüveni de seyirciler üzerinde asla etkisiz kalmıyor, sanırım kamçı da onlardaki başkaldırının kendini açığa vurmasını önlemede üzerine düşeni yapıyordu.

Derken Cipolla, sayı oyunundan iskambil oyununa geçti. Cebinden iki deste kağıt çıkardı; anımsadığım kadarıyla, bu iskambil kağıtlarıyla sergilediği asıl ve örnek numara şuydu: Destelerin birinden kimseye belli etmeksizin üç kart seçip alarak bunları redingotunun iç cebine saklıyor, ardından denek görevini üstlenen kişiye öbür desteyi uzatıp daha önce gizlediği kartların eşlerini destenin içinde çektiriyordu. Çekilen üç kartın üçünün bazen birbirini tutmadığı oluyor, bunlardan ancak ikisi birbirine uyuyordu. ama denemelerin pek çoğunda, Cipolla, sakladığı üç kartı seyircilere göstererek kendisini bir zafer sarhoşluğuna kaptırıyor, iyi kötü sa-

hip olduğu yetenekleri takdire yönelik alkışlar için seyircilere hafif yollu teşekkürde bulunuyordu. Mağrur yüz hatlarıyla en ön sırada sağımızda oturan bir genç, bir italyan ortaya çıkarak kartları kendi istediği gibi çekeceğini, bu konuda dışarıdan her türlü etkilemeye karşı bilinçli karşı koyacağını açıkladı. Bu durumda, Sayın Cipolla, işin nasıl sonuçlanacağını düşünüyorlardı acaba? –Cipolla, bu genç kişiye: "Böyle davranmakla işimi biraz güçleştirmiş olacaksınız", diye karşılık verdi. "Sizin karşı durmanız, sonucu asla değiştirmeyecek. Özgürlük denen şey var, irade de var, ama özgür irade, hayır! Çünkü kendi özgürlüğünü amaçlayan bir irade, kendini bir boşluk karşısında bulur. Kartları çekmekte ya da çekmemekte özgürsünüz. Ama bir kez de çektiniz mi, çekmeniz istendiği gibi çekersiniz. Tersini yapmakta ne kadar diretirseniz, arzu etmediğiniz sonucun ortaya çıkması o kadar kesinleşir."

Suları bulandırmak ve herkesin aklını karıştırmak için, Cipolla, söyleyeceği sözleri bundan iyi seçemezdi. Asi italyan genç, bu sözler karşısında işe koyulmadan asabi bir duraksama geçirdi. Ardından bir kart çekti uzatılan desteden ve çektiği kartın Cipolla'nın redingotunun cebinde gizlediği kartlar arasında yer alıp almadığını hemen anlamak istedi. Cipolla şaşırmış: "Ama nasıl olur!" dedi. "Neden öyle yarım iş yapıyorsunuz?" Gelgelelim, dikbaşlı genç ayak direyince, sihirbaz Cipolla: "E servito*" dedi alışılmamış bir yaltaklanma tonuyla; cebindeki üç kartın üçünü de çıkarıp elinde bir yelpaze biçiminde tutarak kendisi bakmadan seyircilere gösterdi. Soldaki, asi gencin çektiği kartın aynıydı.

* İtalyanca: *Emrinizdeyim!* (Ç.N.)

Özgürlük savaşçısı delikanlı, salondakilerin alkışları arasında, içerleyerek yerine oturdu. Cipolla'nın doğuştan kendisinde varolan yetenekleri, mekanik oyunlar ve el çabukluğuyla ne ölçüde desteklediğini Allah bilirdi. Böyle ikili bir dayanışma söz konusu olsa bile, salondakilerin sınırsız ilgisinin, eşsiz bir gösterinin tadının çıkarılmasında ve kimsenin yadsıyamayacağı bir ustalığın takdirinde birleştiği kuşkusuzdu. "Lavore bene!*" Hemen çevremizde sağda solda böyle konuşulduğunu işitiyorduk ki, bu da taraf tutmayan bir adalet anlayışının, antipati ve suskun başkaldırı duygusu üzerindeki zaferini gösteriyordu.

Bir bütünlüğü içermese de, bu özelliğiyle daha da etkileyici son başarılı denemeden sonra Cipolla, yeniden bir kadeh konyak atarak güçlenmişti. Doğrusu "fazla içiyordu", buna da tanık olmak hoş bir şey değildi. Ama içki ve sigaraya duyduğu gereksinimin nedeni, besbelli güç ve enerjisini ayakta tutmak ve tazelemekti; bu enerjinin, seyircilerin pek çok bakımdan güçlü beklentisini karşılayacak düzeyde olmasının zorunluğunu kendi ağzıyla belirtmişti. Gerçekten de bazen kötülemiş, avurtları çökmüş ve yıkılmış bir görünüm sergiliyordu. Bir kadehçik konyak onu yine eski durumuna getiriyor, içine çektiği sigara dumanı ciğerlerinden bozbulanık fışkırıp yeniden ağzından çıkarken konuşması canlılık kazanarak küstah bir havaya bürünüyordu. Kesinlikle şunu biliyorum ki, sonradan Cipolla iskambil numaralarını bırakmış, insan doğasının mantıkla bağdaşmayan ya da mantık sınırlarını aşan yete–

* İtalyanca: iyi çalışıyor! (Ç.N.)

neklerine, sezgiye ve manyetik aktarıma, kısaca vahiy dediğimiz şeyin bir alt kademesine geçerek topluca oynanan oyunlara el atmıştı. Ne var ki, bu alanda sergilediği hünerlerin izlediği sırayı tastamam söyleyemeyeceğim. Hem, ilgili numaralardan söz açarak sizleri sıkmak istemem; herkes bilir bunları, herkes bunlardan birine, diyelim bir yere saklanmış nesnelerin aranıp bulunmasına, istenilen talimatın gizli yollardan bir kişiden bir ötekine aktarılarak böyle karmaşık bir eylemin körü körüne yerine getirilişine tanık olmuştur. Ayrıca, herkes,merakla ve küçümseyerek başını sallayıp okültizm kapsamına giren olayların karanlık, kirli ve içinden çıkılmaz dünyasına şöyle bir göz atma fırsatını ele geçirmiştir. öyle bir okültizm ki, her zaman göz boyama ve kandırmacalarla sinir bozucu bir dayanışma içinde bulunuyor, ama söz konusu durum, o netameli karışımın içerdiği öbür öğelerin birbirini pekiştirmesini sağlıyor, her bakımdan seyircilerde uyanacak izlenime daha bir derinlik kazandırıyordu. Cipolla, sırtı seyircilere dönük, sahnenin gerisinde oturmuş sigarasını tüttürürken, seyirci salonunda kendisini sonradan uymakla yükümlü kılacak kararlar alınmaktaydı. Gizlendiği yerden bulup çıkaracağı nesnenin saklanma işi tamamlanınca, kalkıp önceden belirlenmiş bir davranışı sergilemeye koyuldu. Tipik bir davranıştı bu; bazen ansızın ileri atılıyor, bazen durup kulak kabartarak göz kararlamasına hareket ediyor, yanlış yere yöneliyor bazen, derken birden içine doğan bir esinle yön değiştirip hatasını düzeltiyor, bunu da başını geriye atıp elini ileriye uzatarak salonda çizdiği zikzaklarla seyircilerin dikkatlerine sunuyordu. Söz konusu nesnenin nereye saklan-

dığını bilen bir seyircinin koluna yaslanmıştı, onun kılavuzluğunda ilerliyordu. Seyircinin görevi, Cipolla'yı hareketlerinde engellemeyip istediği yöne yönelmesini sağlamak, ama kendi düşüncelerini saklanmış nesne üzerinde toplamaktı. Rollerin sanki değiş tokuşuna gidilmişti, akım ters bir yön izliyordu şimdi ve Cipolla da giderek daha düzgün nitelik kazanan konuşmasıyla bunu kesin olarak belirtiyordu. İrade dışı bırakılan, topluluğun boşluktaki suskun iradesini yerine getiren, pasif durumda olan, emir alıp aldığı emre uyan kişi, daha önce kendi iradesini egemen kılmış ve emretmiş kendisiydi şimdi; ama Cipolla, bunun aynı kapıya çıktığını vurgulayıp duruyordu. Dediğine göre, kendini aradan çıkarmak, bir araç olmak, kelimenin tam anlamıyla ve kesinlikle emirlere boyun eğmek, istemenin ve emretmenin ters yüzünü oluşturmaktaydı; tek ve aynı yetenekti bu; emretmek ve emirlere uymak, her ikisi birarada bir ilke, çözülüp dağılmayacak bir bütün oluşturmaktaydı; emirlere uymasını bilen, emretmesini de bilirdi ve tersi de doğruydu bunun; halkla ona önderlik eden kişi nasıl iç içe girerse, söz konusu düşüncelerden biri de ötekinin içinde saklıydı. Ne var ki, başarı, bu çetin ve yıpratıcı iş, kuşkusuz onun, yani önderin, yani organizatörün gerçekleştirebileceği bir şeydi; önderde irade itaat, itaat irade demekti; önderin şahsı, her ikisinin de dünyaya gözlerini açtığı yerdi; dolayısıyla, önderin işi hiç de kolay sayılmazdı. Önderin işinin alabildiğine zorluğunu ikide bir ısrarla belirtiyordu Cipolla; belki de bununla içkiye gereksinim duymasının ve sık sık konyak kadehine el atışının nedenini açıklamak istiyordu.

Salondaki topluluğun gizli iradesinin öncülük ve

kılavuzluğunda, bir kahin gibi göz kararlamasına sağa sola dolanıyordu Cipolla, Bir İngiliz hanımefendinin ayakkabısının içindeki taş kakmalı bir broşu, saklandığı yerden çekip çıkarmıştı. Derken bazen duraklayıp, bazen yürüyüşünü hızlandırarak bir başka hanımefendiye yaklaştı. Sinyora Angiolieri idi bu ve Cipolla, Sinyora Angiolieri'nin önünde diz çöküp seyircilerin aralarında önceden belirlediği sözcüklerle iğneyi kendisine uzattı. Her ne kadar akla yakın şeylerse de, yine de kolay ele geçirilemeyecek sözcüklerdi bunlar; çünkü Fransızca olarak saptanmıştı. Cipolla: "Size karşı duyduğum büyük saygının nişanesi olarak bu armağanı kabul buyurunuz lütfen!" dedi. Hani bize öyle geldi ki, söz konusu koşulun ağırlığında bir hainlik saklı yatıyordu; böyle olağanüstü bir deneyin başarısına karşı gösterilen ilgiyle bu pek iddialı adamın yenilgiye uğrama isteği arasında bir çelişki söz konusu koşulda kendini belli ediyordu. ama pek ilginç olan şey, Bayan Angiolieri'nin önünde diz çökmüş Cipolla'nın, Angiolieri'ye söylemesi beklenen sözleri ele geçirmek için çaba harcar görünmesiydi. "Bir şey söylemem gerekiyor size ve söylemem gereken şeyin ne olduğunu da açıkça seziyorum", diye başladı konuşmaya. "Ama yine de içimde öyle bir his var ki, bunu söylersem, yanlış bir şey söylemiş olacağım." Ardından: "Sakın istemeyerek vereceğiniz herhangi bir ipucuyla yardımıma koşmayınız!" diye yükseltti sesini; oysa özellikle beklediği şeydi bu ya da özellikle bunu beklediği için öyle konuşmuştu. Ansızın kötü bir Fransızca'yla: "Pensez très fort!*" diye haykırdı ve söylemesi istenen cümleyi an-

* Fransızca: İyi düşünün! (Ç.N.)

sızın İtalyanca olarak bir çırpıda çıkardı ağzından, ama cümlenin sonundaki asıl sözcüğü galiba hiç aşinası olmadığı kardeş dil Fransızca'daki gibi telaffuz etti ve "venerazione*" yerine son harfi genzinden gelen berbat bir sesle söyleyerek "vénération" dedi. Broşu arayıp bulmak ve onun kendisine sunulacağı kişiye gidip önünde diz çökmek gibi daha önceki başarılardan sonra, bu yarım sayılacak başarı, dört başı mamur bir zaferden daha etkileyiciydi ve salondakilerin hayranlık dolu alkışlarına konu olmuştu.

Cipolla, doğrulup kalkarak alnındaki terleri kuruladı. Broş numarasının sözünü etmekle, onun çalışmasından sizlere yalnızca bir örnek sunmak istediğimi anlıyorsunuzdur sanırım. Hani broş olayı bir türlü belleğimden silinmedi. Ne var ki, Cipolla gösterisinin temel biçiminde çok kez çeşitlemelere gidiyor, ilgili numaraları seyircilerin hayli zamanını alan doğaçlamadan benzeri numaralarla besliyor, seyircilerle kurduğu diyalog bunların kotarılıp ortaya konmasında kendisini sürekli destekliyordu. Özellikle Bayan Angiolieri, Cipolla için adeta bir esin kaynağı oluşturuyor, ustadın şaşırtıcı kehanetlerde bulunmasını sağlıyordu. Bir ara Cipolla: "Sizin kendinize özgü şerefli bir kişiliğin sahibi olduğunuz gözümden kaçmıyor, Sinyora", demişti Bayan Angiolieri'ye. "Bakmasını bilen biri, o nazenin alnınızın çevresindeki parıltıyı farkeder; yanılmıyorsam bir vakit şimdikinden daha güçlü olan, yavaş yavaş donuklaşan bu parıltıyı görür hemen. "Hayır, hiçbir şey söy-

* İtalyanca: Saygı (Ç.N.)

lemeyin! Yardım etmeyin bana!" Birden: "Yanıbaşınızda eşiniz var, öyle değil mi?" diyerek sessiz sedasız oracıkta oturan Bay Angiolieri'ye döndü: "Siz bu bayanın eşisiniz, mutluluğunuzun eksik bir yanı yok. Ama bu mutluluğun içine anılar uzanıyor gerilerden... Görkemli anılar... Geçmiş, Sinyora, bana öyle geliyor ki, geçmiş zaman şimdiki yaşamınızda önemli bir rol oynamakta. Bir kral tanımıştınız... Geçmiş günlerde bir kral yolunuza çıkmamış mıydı?"

Öğle yemeklerinde bize çorbayı kendi eliyle dağıtan pansiyon sahibemiz: "Hayır", diye fısıldadı hohlar gibi bir sesle; kahverengi altınsı gözleri, yüzünün soylu solukluğunda ışıldadı ansızın.

"Hayır mı? Hayır demek, kral değildi? Doğrusu, daha açık bir dille konuşmalıydım. Kral değil, prens değil, ama yine de bir prens, yüce ülkelerin bir kralı. Büyük bir sanatçıydı sizin bir zaman kendisiyle... İtirazda bulunmak istiyorsunuz, ama tam anlamıyla bir itiraz olamayacak bu, ancak yarı buçuk bir kesinlik taşıyacak. Söyleyeyim peki! Dünyaca ünlü büyük bir sanatçı kadındı bu, dostluğunu o narin gençliğinizde tattınız, belleğinizdeki kutsal anısı tüm yaşamınızı gölgelendiriyor ve aydınlatıyor. İsmi mi? Ünü çoktan vatanın ünüyle birleşen ve onunla ölmezliğe kavuşan bu ismi size açıklamam gerekir mi?" Ansızın Cipolla, usulcacık ve vakur bir edayla: "Elenora Duce", diyerek noktaladı sözünü.

Ufak tefek bir kadın olan pansiyon sahibemiz, hayli duygulanmış, başını salladı kendi kendine, söylenilenleri doğruladı. Bunun üzerine kopan alkış, ulusal bir gösteriye benziyordu. Salonda hemen herkes, Bayan

Angiolieri'nin geçmişi konusunda bilgi sahibiydi, dolayısıyla başta Pansiyon Eleonora'nın müşterileri olmak üzere salondaki seyirciler Cipolla'nın sezgi gücünü takdir etmekten geri kalmadı. Açıklık kazanması gereken bir şey varsa, bu konuda Cipolla'nın kendisinin ne ölçüde bilgi sahibi olduğu, Torre'ye geldikten sonra mesleğinin gereğine uyarak sağa sola kulak kabartıp bu konuda ne ölçüde bilgi edinebildiğiydi... Gelgelelim, sonradan gözlerimizin önünde başına bela kesilen yeteneklerini mantık yönünden kuşkuyla karşılamak için bir neden yoktu elimde.

Söz konusu numarayı bir mola izledi ve bizim üstat sahneden ayrıldı. Nerdeyse başından beri anlatının bu noktasından korkup çekindiğimi itiraf etmek isterim. İnsanların düşüncelerini okumak çokluk zor değildir, hele Torre'de hiçbir güçlüğü yoktur bunun. Peki, daha ne diye kaldınız, çekip gitmediniz salonda diye soracağınızdan eminim ve bu sorunun yanıtını bulup size veremeyeceğim. Anlamıyorum neden böyle yapmadık ve gerçekten bunun sorumluluğunu nasıl üstleneceğimi bilmiyorum. O gece saat biri geçmişti kuşkusuz, belki de gecenin daha ilerlemiş bir vaktiydi. Çocuklar uyumuştu; Cipolla'nın son numaraları kendilerine pek sıkıcı gelmiş, doğa'nın hakkına sahip çıkması güçlük doğurmamıştı. İkisi de dizlerimizin üzerinde uyuyordu, küçük kız benim, oğlan annesinin dizindeydi. İnsanın içini sızlatan bir durumdu hani, onların bir an önce götürülüp yataklarına yatırılmalarını bize hatırlatan bir durum. İnanız ki, bu hatırlatmanın gereğini yerine getirmek istiyor, ciddi olarak bunu arzu ediyorduk. Zavallıları uyandırıp artık kesinlikle eve dönme

zamanının geldiğini söylemiştik. Gelgelelim, uykudan uyanıp da kendilerini toparlamaları ve eve dönmeyip biraz daha kalmak için yalvarıp yakarmaya başlamaları bir olmuştu. Sizler de bilirsiniz ki, bir gösterinin yarıda bırakılıp gidilmesine karşı çocukların duyduğu hoşnutsuzluk karışımı direniş zor kullanılarak yenilebilirse de asla giderilemez. "Ama sihirbazın gösterisi de pek güzel!" diye sızlanıp yakınmaya koyulmuştu çocuklar; gösterinin ilerideki bölümünde hangi numaraların yer aldığını bilmiyorduk, hiç değilse bekleyip moladan sonra sihirbazın bize neler sunacağını görmeliydik, arada biraz kestirmişlerdi o kadar, ama şimdi bu güzel gece sürüp giderken ne olur eve dönmemeliydik, onları yatağa yatırmamalıydık.

Biz de, bildiğimiz kadarıyla o an için peki dedik; kısa süre, geçici bir süre daha kalacaktık salonda. Hemen kalkıp gitmeyişimizin bağışlanacak yanı yok kuşkusuz, nedeninini açıklamak da güç, A dedikten, çocukları buraya alıp getirmek gibi bir hatayı işledikten sonra, B denemimizin de gerektiğine mi inanmıştık acaba? Ben, böyle bir açıklamayı yetersiz görüyorum. Yoksa zamanında kalkıp gitmeyerek biz kendimiz mi eğlenmeye bakmıştık? Hem evet, hem hayır. Cavaliere Cipolla'ya karşı içimizde beslediğimiz duygu alabildiğine karmaşıktı, ama bunlar yanılmıyorsam yalnız bizim değil, salondaki tüm seyircilerin ortak duygusuydu, ancak yine de kimse kalkıp gitmemişti. Acaba böylesine tuhaf biçimde ekmeğini kazann bu adamın sergilediği numaralardan ayrı olarak söz konusu numaralar arasındaki molalarda da varlığını koruyup alacağımız kararları etkisiz kılan bir büyünün etkisi altına mı gir-

miştik? Beri yandan, salt merak duygusunun davranış biçimimizdeki rolü de unutulmamalıydı. Analattığım gibi başlamış bir gecenin ileride nasıl bir akış izleyeceğini bilmek istiyordu insan; üstelik, Cipolla sahneden ayrılmadan önce, dağarcığının asla boşalmış olmadığını, programın sonraki bölümünde daha etkileyici numaraların yer aldığını müjdelemeyi unutmamıştı.

Ama neden bütün bunlar değil ya da bunların tümü değil nedenlerin. En doğrusu, ne diye o anda kalkıp gitmediğimiz sorusunu, niçin daha önce Torre'den ayrılmadığımız sorusuyla birlikte yanıtlamak. Kanımca, iki soru aynı birbirinin, kendimi işin içinden sıyırıp almak için, daha önce ilgili soruyu yanıtlamıştım deyip çıkabilirdim. Nihayet salonda da, olaylar genellikle Torre'deki gibi ilginç, sürükleyici, rahatsız edici, aşağılayıcı, sıkıcı bir akış izliyordu, hatta Torre'dekinden daha da çok böyleydi durum: Salon tüm ilginçliklerin, tekinsizliklerin ve gerilimlerin odak noktasını oluşturmaktaydı; dönüp gelmesini beklediğimiz adamı, bütün bunları şahsında toplamış biri gibi görüyorduk. Büyük planda düşünürsek, Torre'den ayrılıp gitmediğimize göre, küçük planda bu salondan çekip gitmek mantıksızlık olurdu. Bunu, yerimizde oturup kalmamızı açıklayacak bir neden diye ister kabul edin, ister etmeyin, daha iyisini doğrusu buyur edip çıkaramayacağım önünüze.

On dakikalık bir araydı gerçekte, ama yaklaşık yirmi dakika sürdü. Uyanık bekleyen çocuklar, isteklerini geri çevirmediğimiz için sevinçlerinden ağızları kulaklarına vararak bu zamanı güle oynaya geçirmesini bilmişti. Seyirciler arasındaki halktan kişilerle, Anto-

nio'yla, Guiscardo'yla, padılbotları kiraya veren adamla yeniden bağlantı kurmuşlar, ellerini ağızlarının iki yanına siper ederek salondaki balıkçı dostlarına, sözcüklerini bizlerden aldıkları iyi dileklerini bildirmişlerdi: "Yarın için rasgele!" – "Ağlar balıkla dolsun, rasgele!" Esquisito'da garsonluk yapan Mario'ya seslenmişlerdi derken: "Mario, uno cicolata e biscotti!*" Bu kez dikkatinden kaçmamış Mario'nun ve gülümseyerek karşılık vermişti: "Subito!**" Sonradan olanlar, bu içtenlikli ve hüzün karışımı biraz dalgın gülümsemenin belleğimizde kalmasını sağlamıştı.

Derken ara sona erip gong çalmış, gevezeliğe dalarak çözülüp dağılan seyirci topluluğu yeniden toparlanmış, çocuklar ellerini kucaklarına koyup sandalyelerinde meraklı meraklı oturuşlarına çeki düzen vermişlerdi. Cipolla, açık kalmış sahneye geniş adımlar atarak yürüyüp gelmiş ve bir konferansı anımsatan giriş konuşmasıyla hemen gösterisinin ikinci bölümüne geçmişti.

İzninizle özetleyeyim: Bu kendinden emin çarpık vücutlu adam, hayatımda karşılaştığım en yaman ipnotizördü. Numaralarının içyüzü konusunda seyircilerin gözünü boyayıp kendisini usta bir sihirbaz diye tanıtarak, ipnotizmanın meslek konusu yapılmasına kesinlikle izin vermeyen polislerin yasaklarından yakayı sıyırabilmek amacını gütmekteydi. Belki de söz konusu gösterilerde büyük bir kamuflaj eylemine başvurulması buralarda alışılmış bir şeydi ve resmî makamlarca hoşgörüyle karşılanmakta ya da pek sıkı denetim konusu yapılmamaktaydı. Kesin olan bir şey varsa, Cipolla pra-

* İtalyanca: Bir çikolata ve bir bisküvi (Ç.N.)

** İtalyanca: Hemen! (Ç.N.)

tikte yaptıklarının gerçek karakterini başından beri pek gizlemiş değildi ve boşboğazlılığıyla her ne kadar asıl konunun etrafında dolaşıyorsa da, programın ikinci yarısının tek başına özel bir numaraya ayrıldığı gayet açıktı. Bir kişinin iradesinin nasıl aradan çıkarılıp kendisine dışarıdan bir başkasının iradesinin zorla benimsetilebileceği sergilenecekti. Gece yarısı olmasına karşın, hâlâ bütün hızıyla sürüp giden bir dizi komik heyecan verici, insanı şaşırtan numaraların yardımıyla en basitinden en görkemlisine kadar bu doğal-netameli alan kapsamına giren ne çok numara varsa sahnelendi hepsi. Grotesk ayrıntılar seyirciler tarafından kahkahalar, baş sallamaları, dizlere vurmalar ve alkışlarla izlendi; seyirciler, büyük bir özgüven duygusuyla donatılmış bir kişinin büyüleyici etkisi altındaydı; ne var ki, hiç değilse benim gördüğüm kadarıyla aynı topluluk, gerek aralarından her biri, gerek tümü için Cipolla'nın başarılarındaki onur kırıcı havaya karşı içinde bir isyan duygusu beslemiyor değildi.

Cipolla'mn başarılarında iki şey vardı ki, başrolü oynuyordu: Biri, onun toparlanıp güçlenmesini sağlayan konyak kadehçiği, ötekisi pençe biçimindeki sapıyla kamçıydı. Konyak, Cipolla'nın şeytani güçlerini sürekli ayakta tutmasını sağlıyordu, yoksa belli ki bitkin düşme tehlikesi vardı. Bu da, egemenliğin öbür simgesi, o aşağılayıcı simge, kibir ve azametinin hepimizi sultası altına soktuğu o havada şaklayan kamçı olmasa, adamın durumundan kaygı duyulmasına yol açabilirdi. Islıklar çalarak boşlukta gidip gelen kamçı, şaşkınlık ve serkeşlik karışımı bir uysallık dışındaki duyguların seyircilerde uyanmasına fırsat vermiyordu. Acaba, söz

konusu duyguların eksikliğini mi hissediyordu Cipolla? Bizim acıma duygularımızı da tekeline mi almak istiyordu? Amacı, her şeyi ele geçirmek miydi? Kendisinde böylesine bir kıskançlığın varlığını düşündürecek bir sözü aklımdan çıkmıyor hiç. Bu sözü, numaralarının doruk noktasındayken söylemişti; çağrısı üzerine koşup gelen ve ipnotik etkilere pek açık bir obje olduğu hemen anlaşılan bir genci, ellerinin dokunuşu ve ağzından çıkan sözcüklerin esintisiyle düpedüz kataleptik bir duruma sokmuştu; öyle ki, derin bir uykuya daldırdığı genci başı ve ayaklarıyla iki sandalyenin arkalıkları üzerine oturtmuş, ama gencin tahta vücudu bana mısın dememişti. Sırtında frakla delikanlının üzerine kurulan bu iblis herifin manzarası inanılacak gibi değildi ve iğrençti üstelik. Bu bilimsel nitelikteki numaranın kurbanının acı çekmesi gerektiğini düşünen seyirciler, gence karşı içlerindeki acıma duygularını açığa vurarak: "Poveretto!*" demişti alay edercesine. "Yanlış kapı çalıyorsunuz, baylar ve bayanlar! Sono io, il poveretto! Bütün acıları çeken bendenizim." Onun verdiği bu dersi de herkes kabullenmişti. Güzel ve eğlendirici numaranın tüm zahmet ve eziyetini çeken kendisi, daha önce Giovanatto'yu ağzını yüzünü feci şekildi çarpıtmak zorunda bırakmış karın ağızlarını düşünsel yoldan yaşamayı sırtlanan da yine kendisi olmuştu. Ama gözle görülen durum, bunun gerçekle bağdaşmadığını ortaya koyuyordu; başkalarını aşağılamak amacıyla acı çeken kimse için poveretto demeyi nasıl gönül isterdi!

Acele ettim, olup bitenleri sırayla anlatmayı bir ke-

* İtalyanca: Zavallı! (Ç.N.)

nara bıraktım büsbütün. Kafam bugün bile hâlâ Cipolla'nın kendisine acı çektiren numaralarının anılarıyla dolu, ama hepsini bir düzen içinde aklımda tutamıyorum artık, zaten önemli de değil. Şu kadarını biliyorum ki, seyircilerden en çok alkış toplayan, zaman alıcı büyük numaralar, beni bir anda geçip giden küçük numaralardan daha az etkilemişti. Bir sıra gibi üzerine oturulan gençle ilgili numaranın demin aklıma gelişinin nedeni, bu konuda Cipolla'nın seyircilere yönelttiği suçlamaydı. Oysa hasır bir sandalyede ipnotik uykuya daldırılmış yaşlıca bayanda Hindistan'da bir geziye çıktığı yanılsamasının uyandırılması, söz konusu bayanın trans durumundayken denizde ve karada yaptığı gezi sırasında başından geçenleri heyecanlı heyecanlı anlatması beni pek fazla ilgilendirmemiş, gösterinin birinci bölümünü izleyen moladan hemen sonra asker biri olmanın saygınlığıyla donatılmış boylu boslu bir bayın, sırf kambur Cipolla kaldıramayacaksın dediği ve bunu söylerken kamçısını havada şöyle bir şaklattığı için kolunu kaldıramayışı bana daha ilginç gelmişti. Bu bıyıklı ve iri kıyım albayın suratı, onun gülümseyerek dişlerini sıkıp yitirilmiş özgürlüğünü yeniden ele geçirmeye savaşması hâlâ gözlerimin önündedir. Ne karmaşık bir durum! Kolunu kaldırmak istiyor, kaldıramıyordu; oysa gerçekte sanırım isteme gücünden yoksundu yalnız, ortada iradenin kendi kendine çelme atarak özgürlüğünü felce uğratması gibi bir durum vardı ve bunu bizim sihirbaz Cipolla önceden Romalı albaya alaylı bir ifadeyle açıklamıştı.

Bundan daha çok unutamadığım bir şey de, Bayan Angiolieri'yle ilgili olup duygulandırıcı ve tüyler ür-

pertici bir komikliği içeren sahneydi; sahip olduğu güce karşı Bayan Angiolieri'nin en ufak bir direniş gösteremeyeceğini, Cipolla, daha gözlerini salonda küstah ve pervasız ilk gezdirişinde sezip anlamıştı kuşkusuz. Kadını doğrudan doğruya büyüleyerek hiç abartmasız sandalyesinden kaldırmış, kendisiyle alıp götürmüş, beri yandan daha çok sükse yapabilmek için Bay Angiolieri'ye de karısına ismiyle seslenmesini söylemiş, adeta böylelikle adamın salondaki varlığı ve karısı üzerindeki haklarının Bayan Angiolieri'den yana terazinin kefesine konmasına, kocasının seslenişiyle Bayan Angiolieri'nin ruhunda, erdemlerini kötü büyüye karşı koruyacak tüm güçlerin uyandırılıp seferber edilmesine fırsat vermek istemişti. Ama nasıl da boşa gitmişti Bay Angiolieri'nin tüm çabası. Karı-kocanın biraz uzağında dikilen Cipolla, elindeki kamçıyı havada bir kez şaklatmış, bu da pansiyon sahibemizin şiddetle irkilerek yüzünü bizim sihirbazdan yana çevirmesine yol açmıştı. Daha işin burasında: "Sofronia!" diye bağırmıştı Bay Angiolieri. Bayan Angiolieri'nin isminin Sofronia olduğunu hiç bilmiyorduk doğrusu ve kocası bağırmakta da haklıydı, çünkü herkes tehlike çanlarının çaldığını görüyordu: Bayan Angiolieri, yüzünü Allahın belası Cipolla'dan başka tarafa çevirmeksizin öylece tutmuştu çünkü. Cipolla'ya gelince, kamçıyı yine bileğine asmış, uzun ve sarımsı on parmağının onunu da kurbanına doğru uzatıp çekmeye başlamış, bir yandan da adım adım gerilemişti. Bunun üzerine, Bayan Angiolieri, yüzünde ışıl ışıl parıldayan bir solukluk, oturduğu sandalyeden doğrulup kalkmış, bütün vücuduyla bizim sihirbazdan yana dönerek boşlukta süzülür gibi tıpış tıpış

onu izlemeye koyulmuştu. Tüyler ürpertici ve uğursuz bir manzara! Yüzünde uyurgezerlere özgü bir ifade, kolları kaskatı, zarif elleri bilek kısmından biraz yukarı kalkmış, ayakları adeta birbirine bitişik, ağır ağır oturduğu sıradan süzülüp çıkmış dışarı, kendisini çekip götüren sihirbazın peşine takılmıştı. "Haydi seslenin, Bay Angiolieri! Durmayın, seslenin karınıza!" diye uyarmıştı korkunç Cipolla. Bay Angiolieri de güçsüz bir sesle bağırmıştı: "Sofronia!" Ah ah, bir değil, birçok kez bağırmış, hatta eşinin yavaş yavaş kendisinden uzaklaştığını görerek bir elini ağzına siper edip bağırırken, ötekisiyle ona dönüp gelmesini işaret etmişti. Ne var ki, sevgi ve ödevlerin güçsüz sesi, yitik kadının ardında yankılanıp susmuş ve uyurgezerlere özgü bir süzülüşle salonun ortasındaki dar koridora çıkan Bayan Angiolieri koridoru boydan boya geride bırakmış, parmağını oynatıp duran kambur Cipolla'yı izleyerek çıkış kapısına gelmişti. İpnotizmanın etkisi öylesine güçlü ve kusursuzdu ki, üstat Cipolla istesin yeter ki, Bayan Angiolieri onu dünyanın ta öbür ucuna kadar izleyebilirdi.

Eşi salonun kapısına gelince, gerçekten korkuya kapılan Bay Angiolieri: "Accidente!*" diye haykırarak yerinden fırladı. Ne var ki, aynı anda Cipolla, zafer çelengini tam yakalamak üzereyken elinden düşürdü yere ve sergilediği numaraya son verdi. "Yeter bu kadar, Sinyora, teşekkür ederim!" sözleriyle sisler ve bulutlar arasından sıyrılıp kendine gelen Bayan Angiolieri'ye

* İtalyanca: Lânet olsun! ya da Allah kahretsin! anlamına gelen bir ilenme sözü. (Ç.N.)

bir komedyen centilmenliğiyle kolunu uzattı ve onu alıp yine Bay Angiolieri'ye götürdü. "Beyefendi!" diyerek selamladı Bay Angiolieri'yi. "Buyrun eşiniz hanımefendiyi! Komplimanlarımla sapasağlam kendisini teslim ediyorum size. Tamamen sizin olan bu hazineyi erkekliğinizin tüm gücüyle korumaya bakın, mantık ve erdemden daha baskın olup bir kez ele geçirdiği şeyden kolay kolay el çekmeyen netameli güçlerin varlığını düşünerek, bu konuda daha bir uyanık davranmaya çalışın!"

Zavallı, suskun ve dazlak Bay Angiolieri! Elindeki mutluluğu, korkutuculuğunun yanı sıra üstelik alay içeren Cipolla'dakilerden daha az şeytansal güçlere karşı bile savunabilecek birine benzemiyordu. Cipolla, heybetle ve kasılarak, hitabet gücünü bir kat daha görkemli kılan alkışlar arasında dönüp sahneye geldi. Yanılmıyorsam özellikle kazandığı bu zafer, güç ve otoritesini öyle bir düzeye çıkarmıştı ki, istese seyircilere hora teptirebilirdi, evet hora! Kelimenin tam anlamıyla böyleydi durum; ilgili zafer, seyircilerin ruhlarında belli bir soysuzlaşmaya, gecenin geç vaktine özgü belli bir karmaşaya neden olmuş, hoşa gitmeyen adamın çalışmalarına karşı daha önce zaman zaman gösterilen eleştirel direnişte adeta bir esriklik sonucu dağılıp çözülmeye yol açmıştı. Egemenliğinin eksiksiz olabilmesi için, Cipolla'nın kuşkusuz çetin bir savaş vermesi ve bunu, ahlaksal katılığı söz konusu egemenliği sarsma konusunda seyircilere örnek oluşturma tehlikesi gösteren Romalı gencin isyankârlığına karşı yapması gerekiyordu.

Ama özellikle örnek'in önemini çok iyi kavrayan

ve en ufak bir direnişin görüldüğü yeri saldırısına hedef seçecek kadar akıllı davranan Cipolla, dans alemini, daha önce ipnotize edip kataleptik duruma soktuğu o zayıf ve uyutmalara yatkın delikanlıyla başlattı. Üstat Cipolla kendisine yalnızca şöyle bir bakar bakmaz, delikanlı belden yukarısını sanki yıldırım çarpmış gibi arkaya atmış, elleri pantolonunun dikiş yerinde, vücudunu askerce bir uyurgezerliğin kollarına bırakmış, kendisinden istenecek her türlü saçmalığı yerine getirmeye hazır olduğu daha baştan dikkati çekmişti. Anlaşılan bir başkasının dediğini yapmaktan büyük haz duyuyor, kendisini kötü yazgısının elinden kurtarmaya can atıyordu; çünkü ikide bir koşup denekliğe talip oluyor, besbelli dört başı mamur bir ruhsuzluk ve istemsizliğin eşsiz örneğini oluşturmayı kendisine onur sorunu yapıyordu. Şimdi de yine sahneye çıkmış, kamçının havada şöyle bir gezinmesi, üstat Cipolla'nın talimatına uyarak step dansı yapmasına, yani bir çeşit hazla kendinden geçip gözlerini kapayarak ve başını sallayarak sıska kol ve bacaklarını dört bir yana oynatmasına yetmişti.

Anlaşılan eğlenceli bir şeydi bu; çok geçmeden delikanlıya başkaları gelip katılmış, biri sade, öbürü fiyakalı giyinmiş iki kişi daha seğirterek delikanlının sağında solunda step yapmaya koyulmuştu. İşte tam o sırada Romalı bay sesini yükseltmiş, kendisi istememesine karşın Cipolla'nın onu dansettirip dansettiremeyeceğini meydan okurcasına sormuştu.

Benim hiç unutamayacağım bir tonla: "Siz istemeseniz de, evet!" diye yanıtlamıştı Cipolla. Bu korku verici "Anche se non vuole!" sözlerini hâlâ kulaklarımda

işitir gibiyim. Ve ardından başlamıştı savaş. Bir kadeh konyak atıp yeni bir sigara ateşleyen Cipolla, Romalı bayı, yüzü çıkış kapısına dönük olarak salonun ortasından geçen dar koridorun belli bir yerine dikmiş, kendisi de onun biraz arkasında durup kamçısını şaklatarak emredercesine: "Balla!*" diye yükseltmişti sesini. Ama rakibi yerinden kımıldamamıştı. Cipolla: "Balla!" diye yinelemiş kesin bir tonla, bir yandan da parmağını şaklatmıştı. Bunun üzerine, Romalı bayın boynunun yaka içinde kımıldadığı, ellerinden birinin bilek kısmından yukarı kalkıp topuklarından birinin dışa doğru çevrildiği görülmüştü. Ne var ki, durum, kimi güçlenip, kimi hafifleyen dansa başlangıç belirtilerinden ileri geçmemeşti. Ortada kesin bir direniş için önceden alınmış bir kararın, yiğitçe bir kafa tutuşun Cipolla tarafından alt edilmesi gerektiğini kimse yadsıyamazdı; Romalı babayiğit, dişini tırnağına takıp insan onurunu kurtarma savaşı veriyor, çırpınıyor, ama dansetmeye yanaşmıyordu. Deneme o kadar uzun sürmüştü ki, sonunda Cipolla dikkatini ikiye ayırmak zorunda kalmıştı; zaman zaman yüzünü sahnede dansedip çırpınanlara çeviriyor, onları disiplin ve düzen içinde tutabilmek için kamçısını şaklatıyor, bu arada başını yana döndürüp seyircilere açıklamalarda bulunuyor, sahnede o taşkın hareketleri yapanların ne kadar dansederlerse dansetsinler, sonradan herhangi bir yorgunluk duymayacaklarını, çünkü gerçekte dansedenlerin onlar değil, kendisi olduğunu söylüyordu. Derken, egemenliğinin karşısına dikilen irade kalesini fethetmek amacıyla, bir burgu gibi oyup geçen

* İtalyanca: Danset (Ç.N.)

bakışlarını Romalı bayın ensesine yöneltti.

Durmadan yinelenen kamçı darbeleri ve sürekli seslenişlerle bu kalenin nasıl sarsıldığı görülüyor, durum duygusal katılımların, acımaların, içten içe oh olsun demelerin de yer aldığı nesnel bir ilgiyle seyirciler tarafından izleniyordu. Olayı doğru anladımsa, Romalı bay, kendi savaş konumunun negatifliğine yenik düşmekteydi. Belki de istememek ve genel olarak istememeyi de istememek, yani yine de isteneni yapmak, fazlasıyla birbirine yakın iki komşudur; bu durumda da özgürlük düşüncesinin işi zorlaşıyor. Cipolla'nın, kamçı darbeleri ve buyrukları arasına serpiştirdiği ikna yollu sözleri de böyle bir amaca yönelikti; bir sır olarak saklayıp gizlediği ipnotik telkinler arasında, insanın aklını karıştıran psikolojik etkilemelere de başvuruyordu. "Balla!" diyordu örneğin. "İnsan kendine bu eziyeti reva görür mü hiç? Sen özgürlük mü diyorsun buna? Kendi nefsine yaptığın bu zulüm, sence özgürlük mü? Una ballatine!* Kolların ve bacakların çırpınıp duruyor, artık onları bıraksan da diledikleri gibi hareket etseler, ne iyi olacak bilsen! Savaşmak denemez buna artık, her şey eğlenceye dönüştü!" Böyleydi işte durum, meydan okuyan asi Romalı bayın vücudundaki çırpınma ve kımıldanmalar giderek aldı yürüdü, Romalı bay kollarını ve dizlerini kaldırdı, ansızın eklemlerindeki bağlar çözüldü, kollarını ve bacaklarını sağa sola oynatıp dansetmeye koyuldu. Cipolla'ya gelince, seyircilerin alkışları arasında Romalı bayı tutup sahneye çıkardı, öbür kuklaların arasına kattı. Boyunduruk altına alın-

* İtalyanca: Bir dansçık! (Ç.N.).

mış Romalı bayın yüzü şimdi salondan görülebilmekteydi; karşılarındaki sahnede seyirciler için sergilenmişti bu yüz. Romalı bay, bir yandan 'eğlenmesini' sürdürürken, beri yandan gözleri kapalı, geniş geniş gülümsüyordu. Besbelli gururla meydan okuduğu biraz öncesine göre şimdi daha rahat görünmesi, insan için bir çeşit avuntu kaynağıydı.

Romalı bayın durumu çığır açmıştı adeta. Onunla birlikte buzlar çözülmüş, Cipolla'nın zaferi doruk noktasına ulaşmıştı; Kirke'nin* asası, bu pençe kabzalı, bu havada şaklayarak öten meşin sopa, kesinlikle hükmünü yürütüyordu. Aklımda kaldığına göre, gece yarısından hayli sonrasına rastlaması gereken o saatte küçük sahnedeki horan tepenlerin sayısı sekiz, dokuzu bulmuştu. Ama seyirci salonunda da bir kıpırdanmadır başını almış gidiyordu. Uzun uzun dişleriyle kelebek gözlüklü bir Anglosakson bayan, üstat Cipolla'nın kendisiyle hiç ilgilenmemesine karşın sandalyesinden kalkıp sıradan çıkmış, salonun ortasındaki dar koridorda bir tarantella** dansı yapmaya başlamıştı. Sahnenin solundaki bir hasır iskemlede miskin ve uyuşuk oturan Cipolla, içtiği sigaranın dumanını hırsla içine çekiyor, sonra çirkin dişlerinin arasından küstahça dışarı savuruyordu. Ayağını sallayıp arada bir omuzlarıyla gülerek salondaki çözülmeyi izliyor, zaman zaman yarı arkasına dönüp elindeki kamçıyı horon tepenler arasında işi gevşetmeye kalkan birine doğru şaklatıyordu. Ço-

* Homer'in "Odeyssee" adlı yapıtındaki büyücü kadın; Aiaia adasında yaşar, düşmanlarını hayvan kılığına sokardı (Ç.N.).

** Güney İtalya'da yapılan hızlı bir halk dansı (Ç .N.).

cuklar, bu saatte henüz uyanıktılar. Doğrusu utanarak söz açabiliyorum kendilerinden. Ortadaki durum, pek hoşa gidecek gibi değildi, en azından çocuklar için. Onları hâlâ salondan çıkarıp eve götüremeyişimiz, gecenin bu ilerlemiş saatinde salondaki savsaklık havasının bize de bulaşmış olmasından başka şeyle açıklayamayacağım. Öyle ya da böyle, farketmiyordu artık. Hem Allaha şükür, bu gece eğlencesindeki yakışıksızlığı görüp anlayacak yaşta değillerdi. O masumiyetleriyle, sihirbaz Cipolla'nın suaresi gibi böyle bir curcunada hazır bulunabilmek için bizden kopardıkları olağanüstü izne sevinçlerinden uçuyorlardı. Birçok kez onbeş dakikalık süreyle dizlerimizde uyumuşlar, şimdi ise suareyi düzenleyenin herkesi sıçratıp hoplatmasına al al olmuş yanaklar ve mahmur gözlerle gülüp duruyorlardı. Gecenin böylesine eğlenceli olacağını hiç akıllarından geçirmemişlerdi doğrusu; salondaki seyircilerin her alkış salvosuna, yüzleri gülerek, henüz işin acemisi elleriyle kendileri de katılıyordu. Ama Cipolla'nın, dostları Mario'ya, Esquisito'nun Mario'suna eliyle işaret ettiğini, tıpkı kitaplarda anlatıldığı gibi elini burnunun önünde tutarak ve işaret parmağını ilkin havaya dikip sonra bir çengel gibi bükerek dostları Mario'yu çağırdığını görünce bir keyiflendiler ki, oturdukları sandalyelerden hoplayıp kalktılar ayağa.

Mario, çağrıya uydu. Hâlâ onun merdivenin basamaklarını tırmanıp çıkışını görür gibiyim; grotesk bir ustalığı sergileyerek parmağıyla işaret etmesini sürdüren Cipolla'nın yanına gidişi gözlerimin önündedir. Ancak bir an duraklar gibi olmuştu Mario; bunu da çok iyi anımsıyorum. Gece boyunca kollarını kavuşturup

ellerini ceplerine sokarak salonun yan koridorunda, o savaşçıl saç tuvaletiyle Giovanotto'nun da bulunduğu yerde tahta bir direğe yaslanıp dikilmiş, Cipolla'nın sergilediği numaraları gördüğümüz kadarıyla dikkatli, ama pek neşeli denemeyecek bir yüzle, olup bitenlere allah bilir ne kadar akıl erdirerek izlemişti. Nihayet gösteride rol almaya çağrılmasından, öyle anlaşılıyor ki, hoşlanmamıştı pek. Öyleyken işarete uyup gitmesinin hiç de akıl almayacak yanı yoktu. Ayrıca, onun gibi ismi duyulmamış bir delikanlının, o saatte başarının üzerine taht kurmuş oturan Cipolla gibi birinin direktifine uymamasını, psikolojik açıdan kuşkusuz olanaksızdı. İsteyerek ya da istemeyerek direğin başından ayrılmıştı Mario; önünde dikilen ve başlarını çevirmiş ona bakanların kenara çekilip kendisine yol vermelerine teşekkür etmiş, büzülmüş dudaklarının çevresinde kuşkulu bir gülümseme, sahneye çıkan merdiveni tırmanmaya koyulmuştu.

Kısa kesilmiş saçları, basık alnı, yeşil ve sarının da katkıda bulunduğu belirsiz bir grilikteki gözlerinin üzerinde ağır gözkapaklarıyla Mario'yu, yirmi yaşlarında tıknaz biri olarak kafanızda canlandırabilirsiniz. Çok iyi biliyorum bunu, çünkü kendisini sık sık görüp konuşmuştuk. Yüzünün çillerle örtülmüş basık burunlu üst kısmı, konuşma sırasında ıslak dişlerin açığa çıktığı kalın dudaklı alt kısım karşısında biraz geri planda kalıyordu. Bu etli dudaklar, gözlerdeki o tül perdesiyle birleşerek Mario'nun fizyonomisini ilkel bir hüzün ifadesiyle donatıyordu, ki bu da işte öteden beri kendisine karşı duyduğumuz yakınlığın nedeniydi. Doğrusu yüzdeki ifadenin hoyratlığından söz açılamazdı, bir kez

güneyliler arasında bile soyluluğuyla dikkati çeken ve hizmetinize koşulmaları sizi pek memnun bırakan ellerdeki incelik ve zarafet, buna asla izin vermezdi.

Böyle bir ayrım yapmama karşı çıkmazsanız, kendisini şahsen değil de bir insan olarak tanıdığımızı söyleyeceğim. Hemen her gün kendisini görüyor, olağanüstü hizmet aşkıyla sonradan gidermeye çalıştığı o hülyalı, dalgınlıklarda yitip giden haline karşı belli bir ilgi duyuyorduk. Ağırbaşlı bir oğlandı Mario; güldürse güldürse, kendisini çocuklar güldürebilirdi; asık suratlı sayılmaz, ama yüze gülen biri olduğu da söylenemezdi, zoraki bir sevimliliği sergilemekten uzaktı daha çok, sevimliliğe yüz vermeyen biriydi, besbelli başkalarının hoşuna gitmek gibi bir umut beslediği yoktu. Dış görünüşü asla unutulacak gibi değildi; bir olağanüstülüğü içermeyen, ama daha önemli pek çoğuna göre kolay akılda kalacak gezi anılarından biriydi Mario. Kendisine ilişkin bütün bildiğimiz, babasının emniyet müdürlüğünde küçük bir yazıcı, annesinin ise bir çamaşırcı kadın olmasıydı.

Müşterilerine servis yaparken giydiği beyaz ceket, şimdi merdiveni tırmanırken sırtında taşıdığı ince ve çizgili kumaştan rengini atmış kostüme göre daha çok yakışıyordu kendisine. Yakalık takmamış, hareli ipek bir işarp atmıştı boynuna ve eşarpın uçlarını ceket kapatıyordu. Sahneye çıkıp Cipolla'nın yanına geldi; ama Cipolla, çengel gibi yaptığı parmağını burnundan uzaklaştırmadı, dolayısıyla Mario daha çok sokuldu kendisine, zorba adamın ayaklarının dibine, oturduğu iskemlenin hemen önüne gelip dikildi. Bunun üzerine, Cipolla, dirseklerini iki yana açıp Mario'yu tuttu, biz salondakilerin yüzünü görebileceğimiz bir konuma getirdi

kendisini; kayıtsız, zorba ve şen bir edayla tepeden tırnağa onu süzdü.

"Bu da ne demek oluyor, ragazza mio?*" diye başladı söze. "Böyle geç mi tanışacaktık seninle? Ama yine de benim seni çoktan tanıdığıma inanabilirsin. Yo yo, seni hanidir kestirdim gözüme, sende eşsiz özelliklerin varlığına kesinlikle inandım. Seni artık nasıl unutabilirdim! Ama bu kadar çok iş arasında biliyor musun... Söyle bakayım, adın ne? Soyadını değil, yalnız adını bilmek istiyorum."

"Mario!" dedi Mario usulcacık.

"Demek Mario? Çok güzel! Yo yo, öyle pek rastlanmayacak gibi değil, yaygın bir isim olduğunu söyleyebilirim. Antik bir isim, yurdumuzun başı yukarıda geleneklerini canlı tutan isimlerden biri. Bravo, salve!**" Ardından Cipolla, avcunu açıp kolunu çarpık omzundan eğik biçimde yukarı kaldırarak bir Roma selamı verdi. Biraz kafayı bulmuşsa, doğrusu buna şaşılmazdı. Ne var ki, gecenin bu saatinde bütün hal ve tavrına, ayrıca aksanına bir doymuşluk, bir paşalık, bir yan gelip yatma, bir büyüklenme havası sinmesine karşın, eskisi gibi sözcükleri açık seçik vurguluyor, akıcı bir dille konuşuyordu.

"Evet, Mario", diye sürdürdü konuşmasını Cipolla. "Bu akşam buraya gelmen, ayrıca sana harikulâde yakışıp Torre di Venere'deki o bir içim su dilberlerin kalbini fethetmede senden yardımını esirgemeyecek böyle göz alıcı bir eşarp takman güzel doğrusu!"

---

* İtalyanca: Evladım! (Ç.N.)

** İtalyanca: Selam sana! (Ç.N.)

Salonun gerisinde ayakta durulacak yerlerden, yaklaşık daha önce Mario'nun ayakta dikildiği köşeden bir kahkaha sesi yükseldi. O savaşçıl saç tuvaletiyle Giovanotto idi gülen; omzuna attığı ceketiyle oracıkta dikiliyor, kaba ve alaylı, gülüyordu: "Ha, ha ha!"

Mario, sanırım omuzlarını silkti. Silkindiği kesindi bir kez. Belki aslında yalnız bir irkilmeydi bu ve omuzların devinimine irkilmeyi gözlerden kaçırmak için başvurulmuş, gerek eşarbın, gerek Torre'deki dilberlerin umursanmadığı biraz geç de olsa bu yoldan anlatılmak istenmişti.

Cipolla, şöyle bir göz attı salona.

"Aldırmayalım biz ona!" dedi. "Kıskanıyor seni. Belki kızların kalbini kazanmada bu eşarp sayesinde elde ettiğin başarıları, belki de seninle burada iki dost gibi güzel güzel sohbet edişimizi çekemiyor. İsterse, daha önce kendisini kıvrandıran o karın ağrılarını anımsatayım kendisine. Hani bundan kolay bir şey yok benim için. E, anlat bakalım, Mario! Bu akşam biraz eğleniyorsun burada. Gündüzleri de bir tuhafiyecinin yanında çalışıyorsun?"

"Bir kafeteryada", diye düzeltti Mario.

"Daha doğrusu bir kafeteryada! Cipolla, tahmininde yanıldı demek. Bir Cameriere*, bir saki, bir Ganymed'sin** yani. Bak bunu beğendim, antik çağı anımsatan bir şey daha işte, salivietta!***" Son sözcüğü ağ-

---

* İtalyanca: Garson (Ç.N.)

** Truva'daki kral soyundan gelen oğlan; güzelliği nedeniyle Zeus'a sakilik yaptı. (Ç.N.)

*** İtalyanca: Peçete; salve (selam sana!) ile söz oyun. (Ç.N.).

zından çıkarırken, yeniden, selam verir gibi kolunu kaldırdı; bu davranışı, salondaki seyircileri neşelendirdi.

Mario da gülümsedi bunun üzerine. Doğruluktan ayrılmak istemeyerek: "Ama daha önce bir süre Portoclemente'de bir dükkânda çalışmıştım", dedi. Sözlerinde bir kehanetin gerçekliğine katkıda bulunmaya, ondaki isabet payını artırmaya yönelik insancıl istekten bir şeyler saklıydı adeta.

"Haklıymışım demek ki, haklıymışım! Bir tuhafiyecinin yanında."

"Dükkânda tarak, fırça gibi şeyler satılıyordu", diye yanıtladı Mario, kaçamak yollu.

"Her zaman bir Ganymed rolü oynamadığını, her zaman elinde peçeteyle müşterilere hizmet etmediğini söylememiş miydim? Cipolla yanlış bir şey söylese bile, karşısındakinin güvenini kazanacak gibi yapar bunu. Söyle bakalım, bana güveniyor musun?"

Ne anlama geldiği belirsiz bir hareket.

"Yarım cevap bu seninki!" dedi Cipolla. "Güvenini kazanmak kolay değil kuşkusuz. Gördüğüm kadarıyla benim için bile bunu başarmak zor. Yüzünde bir içe kapanıklık, bir hüzün çizgisi, un tratto di malinconio* görüyorum." Ardından Mario'nun elini tutarak: "Söyle bana, bir derdin mi var?" diye ekledi.

Mario o saat: "Nosignore!**" diye kestirip attı.

"Yo, bir derdin var", diye diretti Cipolla, otoriter tutumuyla Mario'nun sözlerindeki kesinliği elinin tersiyle iterek: "Gözümden hiç kaçar mı benim? Cipolla

---

* *İtalyanca: Bir melankoli çizgisi. (Ç.N.)*

** İtalyanca: Hayır, senyor! (Ç.N.)

yutar mı hiç! Kalıbımı basarım, kızlardır nedeni, kızlardan biridir. Bir gönül yarası kısaca."

Mario, şiddetle başını salladı. Ansızın yanıbaşımızda yine Giovanotto'nun o hoyrat kahkahası çınladı. Cipolla, kulak kabarttı. Gözlerini boşlukta gezdirdi, bir yandan da kulak verip kahkahayı dinledi. Sonra Mario'yla konuşurken bir-iki kez yaptığı gibi, yarı arkasına döndü, işi tavsatmadan sürdürmeleri için elindeki kamçıyı horan tepenlere doğru şaklattı. Ne var ki, bu arada nerdeyse elinden kaçıracaktı Mario'yu; Mario, ansızın bir silkinişle Cipolla'ya sırtını dönerek merdivene yöneldi; gözlerinin çevresi kızarmıştı. Ama Cipolla, son anda kendisini yakaladı.

"Dur, nereye gidiyorsun? Şu işe bak sen! Sıvışmak istiyorsun ha, Ganymed? İşin bu en güzel anında ya da en güzel anına ramak kalmışken sıvışacaksın- Kal burada, sana güzel şeyler vaat ediyorum. Üzülmen için hiçbir neden olmadığına inandıracağım seni. Senin tanıdığın, başkalarının da tanıyıp bildiği bu, bu –neydi ismi? Dur! İsmini senin gözlerinden okur gibiyim, dilimin ucunda. Ve sen de söylemek üzeresin bu ismi."

Giovanotto: "Silvestra!" diye seslendi aşağıdan.

Cipolla: "Ne küstah insanlar var şu dünyada!" dedi, gözlerini çevirip salona bakmadan. Sanki Mario'yla konuşması hiç sekteye uğramamış gibi: "Zamanlı zamansız öten son derece küstah ne çok horoz var. Ağzımızdan, senin ve benim ağzımdan çekip alıyor kızın ismini. Üstelik, bu kendini beğenmiş züppe, isim üzerinde de özel bir hak sahibi olduğuna inanıyor sanırım. Bırakalım biz şimdi onu bir kenara! Ama Silvestra, senin şu Silvestra'n, bana kalırsa yaman bir kız, öyle de-

ğil mi? Gerçek bir hazine doğrusu! Yürüyüşünü, nefes alıp verişini, gülüşünü gördü mü, insanın adeta kalbi duruyor. İşte öylesine büyüleyici bir kız! Çamaşır yıkarken alnına dökülmüş saçlarını eliyle uzaklaştırışı yok mu? Cennetten çıkmış bir melek dersin."

Mario, başını ileri uzatarak gözlerini dikmiş, Cipolla'ya bakıyordu. Gerek kendisini, gerek salondaki seyircileri unutmuş gibiydi. Gözlerinin çevresindeki kırmızı halkalar büyümüştü; bulundukları yere bir boya fırçasıyla oturtulmuşlardı sanki. Böyle bir şeyle hayatımda doğrusu seyrek karşılaşmışımdır. Mario'nun kalın dudakları aralanmıştı.

Cipolla: "O melek de işte seni üzüyor!" diye sürdürdü konuşmasını. "Daha doğrusu, sen onu düşünerek üzülüyorsun. Bunların ikisi de birbirinden farklı şeyler azizim, haydi haydi farklı şeyler, inan bana! Sevgide yanlış anlamalar vardır; denebilir ki, yanlış anlamalar hiçbir yerde sevgideki gibi yeşerip filizlenecek ortamı bulamaz. Şu Cipolla da sevgiden ne anlarmış diye düşüneceksin belki; vücudundaki o küçük özürle bu adamın sevgiyle ne alıp vereceği olabilir diye geçireceksin içinden. Yanılıyorsun derim, sevgiden çok şey anlar Cipolla, hem de o kadar çok şey anlar ki, içini dışını bilir sevginin. Bana sorarsan, sevgi konusunda onun söylediklerine kulak ver derim. Ama bırakalım şimdi Cipolla'yı, onu hiç işe karıştırmayalım, yalnızca Silvestra'yı düşünelim biz, senin o bir içim su Silvestra'nı! Ne yani, Silvestra rasgele horozlanan bir kabadayıyı sana üstün tutacak da, o kabadayı gülecek, sen ağlayacak mısın? Pek akıl alacak şey değil bu, düşünülemeyecek bir şey ve biz herkesten daha iyi biliyoruz böyle olduğunu.

Bak şimdi, kendimi diyelim Silvestra'nın yerine koydum da böyle bir meşe odunuyla, böyle yontulmamış, böyle görgüsüz bir Giovanotto'yla bir Mario, beyler ve hanımlar arasında dolanıp duran, yabancı konuklara o çevik ve becerikli elleriyle serinletici içitler sunan, beni gerçekten ateşli duygularla seven bir peçete şövalyesi arasında seçme yapmam gerekse, ne yalan söyleyeyim, gönlüm karar vermekte hiç güçlük çekmezdi, kalbimi kime armağan edeceğimi kuşkusuz bilirdim hemen. O sersemin de bunu görüp anlamasının zamanıdır, benim çok sevgili dostum! Söyle, kimim ben, kim?"

Bu hokkabaz adamın nasıl cilve yapıp yamuk omuzlarını yosmaca oynattığına, torbalı gözlerini sevgiye susamışlıkla süzdüğüne ve aygın baygın gülümseyerek kıymık kıymık dişlerini gösterdiğine tanık olmak dehşet vericiydi doğrusu. Heyhat, onun büyüleyici sözleri karşısında bizim Mario ne duruma gelmişti? Bunu görmeye nasıl zor katlanabilmişsem, söylemeye de dilim varmıyor; çünkü bu, en deruni bir şeyden el çekilmesi, hezeyan karışımı mutlu ve ürkek bir tutkunun herkesin önünde sergilenmesiydi. Mario, kavuşturduğu ellerini ağzının önünde tutuyor, omuzları güçlü soluyuşlarla inip kalkıyordu. Mutluluktan gözlerine ve kulaklarına kuşkusuz inanamıyor, bu arada bir şeyi unutuyor, onlara gerçekte inanamayacağını aklından çıkarıyordu; Cipolla'ya teslim olmuş, yüreğinin derinliklerinden usulacık "Silvestra!" diye fısıldadı.

Kambur Cipolla: "Öp beni!" dedi bunun üzerine. "Sanıyorum, beni öpmene izin vermemem için neden yok. Seni seviyorum!" Ardından elini, kolunu ve serçe

parmağını açıp gerdi ve işaret parmağının ucuyla yanağında ağzına yakın bir yeri gösterdi. "Şuramdan öp!" diye ekledi. Mario da, eğilip öptü gösterilen yeri.

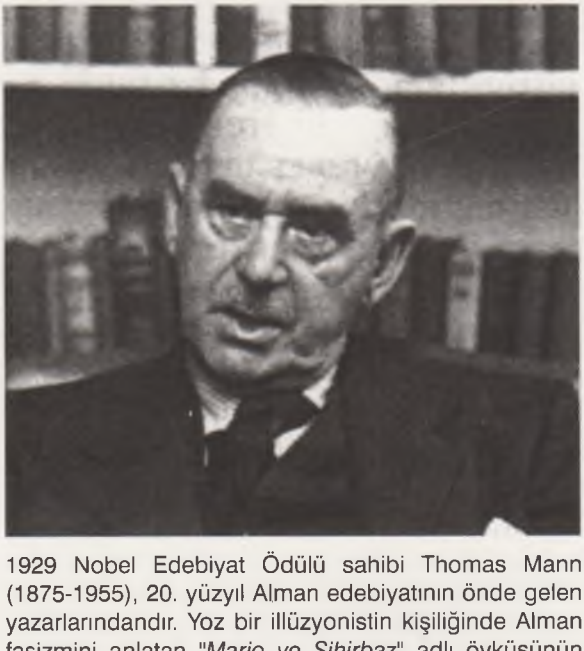
Salonda çıt çıkmıyordu. Grotesk, çirkin, gerilim dolu bir andı. Mario'nun mutluluğunun anı. Duyguların, mutluluk ve yanılsama arasındaki tüm ilişkileri algılama zorunda bırakıldığı bu netameli zaman diliminde işitilen tek şey, Giovanotto'nun kahkahasıydı: Mario'nun dudaklarının, sevecenliği önüne çıkarılan iğrenç etle acıklı ve gülünç birleşmesinin hemen başında değil de sonunda, salondaki beklenti havasından tek başına sıyrılıp çıkarak yükselmişti kahkaha; hoyrat, oh olsun diyen, ama yine de yanılmıyorsam düşlerle kaybedilen o kadar çok şeyden ötürü bir acımanın alttan alta titreştiği, sihirbaz Cipolla'nın az önce yanlış adrese postalandığını açıklayıp kendisi için sahiplendiği "Poverotto!" sözünü de biraz içeren bir gülüştü bu.

Ama bu gülüşün henüz yankılanması sürerken, yukarıda yanağından öpülüp okşanan Cipolla, aşağıda, oturduğu iskemlenin ayağında kamçısını şaklattı; birden uyanan Mario doğruldu, geriye attı kendini. Arkaya kaykılmış, oracıkta dikiliyor, gözlerini dikmiş belli bir noktaya bakıyordu; üst üste koyduğu ellerini dudaklarının üzerine bastırdı derken, parmaklarının büklüm yerleriyle birçok kez şakaklarına vurdu, sonra arkasına döndü; seyirciler kendisini alkışlar ve Cipolla, ellerini kucağında kavuşturmuş, omuzlarıyla gülerken, ileri atılıp merdivenden inmeye koyuldu. Aşağıda hızla koşarken birden durup bacaklarını aralayarak arkasına döndü, kolu yukarı kalktı ansızın ve peş peşe iki silah sesi alkış ve kahkahaları yarıp geçti.

Salonda hemen sessizlik başgösterdi. Hatta horan tepenler de durmuş, herkes gözlerini açıp şaşkın şaşkın bakmaya başlamıştı. Cipolla, oturduğu sandalyeden fırlayıp kalkmıştı ayağa. Bir şeye karşı kendisini savunur gibi yana açılmış kollarıyla oracıkta dikiliyor, sanki şöyle seslenmek istiyordu: "Durun! Yapmayın! Çekilin başımdan! Ne oluyor böyle?!" Bir an sonra başı göğsüne düşerek boş bir çuval gibi yeniden iskemleye çöktü ve iskemlenin yan tarafından sarkıp yere yıkıldı, dağınık bir giysi çıkını ve kemik yığını halinde yerde kımıldamadan kaldı.

Ortalıkta kopan yaygara sınırsızdı. Elleri ayakları titreyen hanımlar, yüzlerini yanıbaşlarındaki kocalarının göğüslerine gömerek gizlemişlerdi. Doktor yok mu? Polis yok mu? diyen sesler yükseldi kalabalık içinden. Sahneye hücum edenler oldu. Seyircilerden bir bölümü de Mario'nun üzerine atıldı, nerdeyse yok denebilecek kadar küçük namlusunu kaderin önceden hiç kestirilemeyecek bir yöne çevirdiği pek tabancaya benzer yanı olmayan o küçük madeni suç aletini kıvırıp aldı elinden.

Biz –sonunda yine de– çocukları alıp, salona girmiş iki polisin önünden geçerek kapıya yöneldik. Kandırılmış olmamak için: "Bu, gerçekten sonu muydu gösterinin?" diye anlamak istedi çocuklar. "Evet, sonuydu", diyerek onayladık. Korkunç bir son, alabildiğine uğursuz, yine de insana rahat nefes aldıran bir son. İlgili sonu böyle duyumsamamak elimde değildi ve hâlâ da değil.

1929 Nobel Edebiyat Ödülü sahibi Thomas Mann (1875-1955), 20. yüzyıl Alman edebiyatının önde gelen yazarlarındandır. Yoz bir illüzyonistin kişiliğinde Alman faşizmini anlatan "*Mario ve Sihirbaz*" adlı öyküsünün yanı sıra "*Küçük Friedemann*", "*Tobias Mindernickel*", "*Gardırop*", "*Gömütlük Yolu*", "*Harika Çocuk*" ve "*Tren Kazası*" adlı öykülerini Kâmuran Şipal'in Türkçesiyle sunuyoruz.

"*Durum neşeli özelliğini yitirip insana güven verici olmaktan çıktı mı, yelkenleri suya indirip ileride sizi bekleyen yaşantılardan kaçmak mı gerekirdi? Hayat birazcık netametli, birazcık sakıncalı bir yola girdi ya da biraz keyif kaçırıcı, biraz küstürücü niteliğe büründü diye, bulunulan yerden başını alıp gidilmeli miydi? Ne münasebet! İnsan yerinden ayrılmamalı, olup bitecekleri görüp bunları göğüslemeliydi. İşte böyle davranıldı mı, belki biraz bir şeyler öğrenilebilirdi. Dolayısıyla, biz de yerimizden kıpırdamadık ve inatçılığımızın dehşet verici ödülü olarak Cipolla denen o ilginç ve uğursuz adamla tanıştık.*"

Thomas Mann

9789754066944

ISBN 975-406-694-9